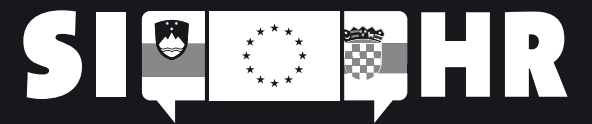

NADGRADNJA REVITALIZACIJE ISTARSKOG ZALEDA
I TURIZMA U ISTARSKOM ZALEDU

NADGRADNJA REVITALIZACIJE ISTRSKEGA PODEŽELJA
IN TURIZMA NA ISTRSKEM PODEŽELJU

EVROPSKO TERITORIALNO SODELOVANJE
EUROPSKA TERITORIJSKA SURADNJA

RENCO KOSINOŽIĆ ISTRA

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLUŽBA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE ZA RAZVOJ
IN EVROPSKO KOHEZIJSKO POLITIKO

Projektno aktivnost je
provela Istarska županija

Projektno aktivnost je
izvedla Istarska županija

ISTARSKA
ŽUPANIJA

REGIONE
ISTRIANA

RENCO KOSINOŽIĆ ISTRA

NADGRADNJA REVITALIZACIJE ISTARSKOG ZALEDA
I TURIZMA U ISTARSKOM ZALEĐU

NADGRADNJA REVITALIZACIJE ISTRSKEGA PODEŽELJA
IN TURIZMA NA ISTRSKEM PODEŽELJU

RENCO KOSINOŽIĆ ISTRA

Naložba v vašo prihodnost
Operacijo delno financira Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

Ulaganje u vašu budućnost
Operaciju dijelomično financira Evropska unija
Evropski fond za regionalni razvoj

Projektnu aktivnost je
provela Istarska županija

Projektno aktivnost je
izvedla Istrska županija

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Istarske županije i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Evropske unije.
Ta publikacija je nastala s pomoćjo Evropske unije. Vsebina te publikacije je izključna odgovornost Istrske županije in na noben način ne odraža stališča Evropske unije.

ISTRA, ZAVIČAJNI VIDOKRUG SVIJETA

Zapisni passe-partout uz izbor fotografija Renca Kosinožića

Kad je jedne ljetne večeri 2012. godine ovdje, na scenu rimskog amfiteatra u Puli, izišao glasoviti britanski pjevač Tom Jones, uz pozdrav publici iskazao je i kompliment pozornici na kojoj se, rekao je uz odjek aplauza, čovjek osjeća znatno mlađim... Doista, mjesta na kojima se čovjek može osjetiti mlađim u Istri ima u izobilju; no, ovo je znakovit teatar starine i antičke elegancije, kameni prsten iz 1. stoljeća poslije Krista.

Pulska Arena je vodeći kameni orijentir Istre, najvećeg jadranskog poluotoka, prostora što ga oblikuju koliko raznolike strukture pejzažnih veduta, toliko i civilizacijski slojevi koji – na relativno malim udaljenostima

– prostiru razgovorljive meandre priče o čovjeku i njegovoj egzistenciji. Najvećim dijelom u Hrvatskoj, manjim u Sloveniji, te dijelom u Italiji (sveukupno 3.556 četvornih kilometara; oko 345.000 stanovnika), Istra je područje između Tršćanskoga i Kvarnerskog zaljeva, na sjeveru „omeđeno“ uzvisinama što su ih drevni pisci smatrali završnicom Alpa. U okrilju Učke najviši je vrh Vojak s 1.400 metara nadmorske visine. No, sve je to dio Mediterana jer ćemo i nadomak padina gorske Istre susresti maslinu, hraniteljicu i lijek. Po-najprije čovjeka u dnevnim tegobama i brigama; bit će tu, bude li sreće, koje veliko volujsko oko, znatiželjni pogled kože, a možda i strpljivi brat-magarac.

HISTRI UZ ZRAKOPLOVNU LUKU

Nipošto slabiji osjećaj mladosti osjetit ćemo nadomak Pule, smještene do poluotočnog šiljka, Rta Kamenjaka kod Premanture. Ostajući pri znamenju kamena, pozorniji će pogled, na putu k unutrašnjosti, oko Vodnjana i dalje, zapaziti kamene poljske kućice, sve od suhozida. To su kažuni, skloništa poljodjelaca i pastira, mjesto odlaganja ratarskog oruđa. Premda i novijeg datuma gradnje, kažuni su i postojani oblik vizura onih drevnih naseobina na brdašcima, gradina, što su ih naseljavali prastanovnici Istre, Histri, koji u obzor Rimskoga Carstva ulaze nakon poraza u bitki s Rimljanima kod Nezakcija 177. prije Krista. Ostatke gradina, a bilo ih je ovud nekoliko stotina, nalazimo i danas na pojedinim uzvisinama.

Histarski kralj Epulon ostaje simbol postojanosti jednog plemenskog saveza. Uvidjevši da je u presudnom okršaju s Rimljanima poraz neminovan, Epulon je, kako piše Tit Livije, zajedno s mnogima u obrani svoje prijestolnice, Nezakcija – ostaci zidina nalaze se kod Valture, nedaleko od današnje pulske zrakoplovne luke – nasrnuo na vlastiti mač, ne želeći se predati rimskom osvajaču. Uz Nezakcij rimskim su prodorom porušene i nedaleke naseobine, Mutila i Faveria. Nakon posjeta ovome mjestu izlošci časne daljine dočekuju nas u Arheološkom muzeju Istre u Puli, upućujući naznake o oblicima ondašnjeg života. Za razliku od latinskih, histarski su nam izričaji gotovo posvema nepoznati. U komparaciji s ilirskim ostacima, pa i u suočenju s mesapskim (južna Italija) iliričkim izrazima, možda bi riječi kao što su *sabaia* – pivo, *mandia* – dio odjeće, plašt ili *sybina* – koplje, uz ine nazive božanstava, mogle dozvati koji odjek histarsko-ilirskog govora, ali ih prekrivaju magle dalekih stoljeća, uz zvuke zrakoplova što nadlijeću i gradine i kažune.

Najstariji pak spomen Istrana/Histra nalazimo u djelu *Opis zemlje* grčkog pisca Hekateja iz Mileta (560. –

480. pr. Kr.) gdje se, u prijepisima, Histri spominju kao *ethnos en to ionio kolpo*, narod u Jonskome (ondašnji naziv za Jadran) moru.

JOŠ DUBLJE: DJELIĆ ARGONAUTIKE

To je što se tiče starine starije od Arene, ne zaronimo li i u mitopoetsku povijest, susrećući Argonaute, zagonetne putnike iz drevnih spisa koji, na čelu s Jasonom i Medejom, uz pratnju Orfejeve lire, uz snažnog Herakla i ostale junake... dolaze i do ovih obala. Nose oteto Zlatno runo, stižu s Crnoga mora, s kolšanske (Kolhida) obale, i to uzvodno rijekom Histar (Dunav) pa stanovitom prečicom i do današnjeg Jadrana. Neuspješna potjera Kolšana zastat će nedaleko od mjesta gdje će Rimljani puno kasnije sazdati ovaj naš amfiteatar... Pozivajući se na ranije autore, Antonio Fachinetti, župnik iz Svetvinčenta, u 19. je stoljeću smiono odredio vrijeme dolaska argonautske lađe k istarskim obalama: 1230. godine prije Krista!

Kroz tradiciju i dokumentirane zapise Istra od Dantea Alighierija (1265. – 1321.) do Jamesa Joycea (1882. – 1941.) i dalje poznaje i „argonautiku“ čitave plejade sudbinskih putnika novijih vjekova, privremenih i usvojenih, kao što će i usud mnoge Istrane odvoditi širom svijeta.

No, što se tiče starine... mogli bismo utonuti i u „praskozorje čovječanstva“, k paleontološkom nalazištu Šandalja, gdje su marom prof. Mirka Maleza tu, na Puljštini, otkriveni ostaci jednog malne četveronošca iz daljina od kojih nas dijele na stotine tisuća godina... Ostaci oruđa, izumrlih praživotinja (prakonj, prajelen, prago vedo) pa i jedan praljudski zub!

Dublje od toga i ne bismo mogli sići, tek nas, eto, tragovi „stopala“ dinosaura u kamenu upućuju na urlik, recimo, iguanodona s Brijunskog otočja, što dopire iz

vremena prije 90 ili 100 milijuna godina. No, Istre ni kao pojma ni kao morfološkog oblika tada nije bilo! Kopno se, naime, prostiralo sve nizdol do linije između današnjeg Zadra i Ancone.

ČOVJEK I ELEMENTI

Bila bi to, dakle, brza evokacija, pogled u onaj koloplet od dokumentarnih tragova i imaginacije, evo i ovdje u Istri potonjih vremena, gdje će se i redom dalje smjenjivati i razni gospodari, i ushiti i tegobe, i borba za opstojnost, rast i stradanja, progres i neizvjesnost. Zapis u kamenu, na pergameni, otiskom u knjizi te u kompjutorskom zapisu slova, zvuka i slike, svojina su hoda naraštaja, kao i „šumovi“ zaborava što ih u svemu oblikuju književnost i, uopće, umjetnost.

S proplanka jednog novog milenija, 21. stoljeća, u globalizacijskoj užurbanosti, u promjenama i naravi i krajobraza, Istru još uvijek prepoznajemo u konstantama jedne volje za komunikacijom u oblicima sociokulturne uzajamnosti, mediteranskog susretišta, zanimljive europske pozivnice. I svaki je osjećajni pogled k obrisnoj vizuri jednog trokuta s kutnim točkama Trsta, Rijeke i Pule naklonjen obliku srca. „Kad budeš putovao Istrom, radoznali putniče“, piše Josip Bratulić, „češće si dozovi u svijest činjenicu da putuješ drevnom zemljom, bogatom prošlošću. Vidjet ćeš spomenike te prošlosti. Oni nisu samo kamen, zapis ili pejzaž. Oni počivaju u ljudima, jer koliko utječu na zemlju na kojoj i od koje žive, onoliko i zemlja utječe na svoje obitavatelje, i na ljude i na ostala stvorenja, biljke i životinje.“ (*Istra, zavičaj starina i ljepota*, C.A.S.H. Pula, 2000.).

Skladna raznolikost morfologije tla, svojevrstni *compositum oppositorum*, vodi nas – ovako pogledom iz zraka – južnim dijelovima istočne obale Istre što teži ustremljenosti, uz vale i uvale, obalom koja podsjeća i

na susjedni otočki svijet, obližnjeg Cresa. Prostori su to obilježeni poezijom i prozom Mije Mirkovića/Mate Balote (1898. – 1963.) kojom je, istarski aed, rodnom iz Raklja, težačkom, radničkom i ribarskom čovjeku dao univerzalnu notu. „To je pisma ditinjstva u delu, / mladosti mež voli i muke u kavi...“ stihovi su Balotini iz pjesme *Sipe piva*. S odjekom ove zvonke čakavice krećemo cestom prema Rijeci. Barban je zahvalno odmorište, mjesto privlačne Trke na prstenac, viteškog konjaničkog nadmetanja ciljanjem koplja u alku/prstenac, što se u spisima spominje 1696. godine. Trka je obnovljena 1976. godine.

Sa Skitače, fantastičnog vidikovca između Raškog kanala i kvarnerskih Velih vrata, rasprostire se vidik liburnijskog ugođaja. More, nalik preljevima modrine na skušinu tijelu, udara kontrapunkt „zelenom pâsu“ iz pjesme Vladimira Nazora (1876. – 1949.), inkantaciji kamena, smilja i cvrčaka, na belvederu s kojeg se u daljini dohvaća nazubljeni hrbat Velebita s pozdravom Kvarneriću i susjednoj Dalmaciji.

KAO U VELIČANSTVENOJ PLAVETNOJ LOPTI

S ranim zalascima sunca u udolini nalazimo neobičnu arhitekturnu modulaciju rudarskog gradića Raše, betonski doziv estetičke racionalnosti talijanskog Novecenta u djelu Gustava Pulitzer Finalija (1887. -1967.) i suradnikā s kraja tridesetih godina 20. vijeka. Crkva svete Barbare kao prevrnuti vagonet, zvonik – rudarska lanterna, municipij, trg s društvenim zgradama, portik, fontana... A onda, kao prvi veći gradski uskličnik na brdu – Labin, starina i suvremenost, mjesto rođenja glasovitog teologa, crkvenog povjesnika i egzegeta („preteča strukturalizma“) Matije Vlačića Ilirika (1520. – 1575.). Ovdje je rođena i Giuseppina Martinuzzi (1844. – 1925.), pjesnikinja, učiteljica i publicistkinja, promicateljica socijalne pravde i jednakosti. U donjem Labinu uzdiže se rudarski toranj, *šoh* – simbol 1999. ugasnuta

rudarenja kamenog ugljena, tradicije, napretka i muke znane još od mletačkih vremena. Spomenici rudarske epohe, oni na površini, mogu se vidjeti i u Vinežu, na Štrmcu, u Potpićnu... Plomin (antička Flanona), na cesti prema Rijeci, nadvisio se nad malim zaljevom u koji je, također tridesetih godina prošlog stoljeća, kanalom otekla voda negdašnjeg Čepićkog jezera. U crkvi svetog Jurja čuva se Plominski natpis. Kameni urez „SE E PIS'L S /To je pisao S“ iz 11. stoljeća, (uz glasovitu Bašćansku ploču iz Jurandvora na otoku Krku i sl.) memento je i dio najstarijih spomena na kolijevci hrvatske pismenosti. Pisan je glagoljicom čija spletena slova obilježuju čitavu jednu epohu hrvatske duhovnosti i kulture. Brseč na hridi i stare Mošćenice, na obližnjoj uzvisini, pozdravljaju plovila na Kvarneru. Ovdašnji nokturno vibrira u svičaricama na moru i svjetlima obližnje Rijeke. More... smireno ogledalo i uznemireni Neptunov dom, književnik Eugen Kumičić (1850. – 1904.), rodom iz Brseča, oslikava perom: „Onu bajnu morskou glačinu pomuti samo gdje gdje galeb ili riba pliskavica. Sve obale i sve što je na njima, gradići, klisure, šumice, visoke gore, crkve, pa i bijela jedra i modri nebeski svod, sve se odsijeva preokrenuto, točno, nepomično, začarano u tihom moru, kano da je zatvoreno u neizmjernej, veličanstvenoj plavetnoj lopti...“ (*Preko mora*).

UZ BELE ZIDIĆE I ČRJE NE KROVIĆE

A od Mošćeničke Drage nadalje evo nas u primorskoj arkadiji obilježenoj starim i novim *villeggiaturama*, vilama, ljetnikovcima i hotelima. Lovran i Opatija glavna su odredišta. Tu gdje su hrastovi sišli do mora da pozdrave agavu, palme, magnolije i kamelije, a s jeseni miriše kestenje, otkriva se biserje hrvatskog turizma. Dama s Kamelijama, Opatija, rastvara svoju pozornicu secesijskih i *liberty*-uresa, gdje je austrougarska epoha nastanila mondenu oazu Küstenlanda, gdje se susreću alpski i primorski svijet. U okružju obližnjih mjesta eto i nostalgičnog doziva danas zatomljenih veduta „belih zi-

dića, črjenih krovića“, „nonića“ i „morčića“, „starih mladića“, „lavanderki“, tancadura, barkariola... u djelu poete, prozaika i dramaturga Drage Gervaisa (1904. – 1957.).

IN STU CANTON DA PARADÉISU

Nastavljajući ovaj panoramski razgled Istre – opet polaskom iz Pule, najvećeg istarskog grada, gospodarskog i školskog centra – gledajući prema zapadnoj obali Poluotoka, Fažana nam je smjernica dobroga starta. Ribarsko naselje što ga sve više oblikuje suvremeni turizam na poseban način predstavlja povijest i aktualnosti svojih tradicija, posebice u afirmaciji lokalnih ribarskih vlastitosti. Brodići koji odavde plove k Brijunima, zbiru od četrnaest otoka i otočića, čine Fažanu vratima ovog nacionalnog parka u edenskom okruženju flore i faune, kao i povijesnih, mondenskih memorabilija minulih vremena.

Obližnji Vodnjan spoj je seoske i urbane aglomeracije, labirint malih trgova, ulica i uličica. Njegova zbirka sakralnih umjetnina, uščuvanih tjelesa svetaca (vodnjanske mumije) u crkvi svetoga Blaža, pod najvišim (65 m) zvonikom u Istri, jedna je od najpoznatijih na Jadranu. Gradić Bale sa svojim kaštelom Bembo, osunčanim fasadama i sjenovitim uličicama prava je veduta tipičnog istarskog gradića kakve ćemo u većem broju vidjeti u središnjoj Istri.

Grad Rovinj s glavnim orijentirima crkve svete Eufemije, na brdašcu čiji su obronci nakićeni plejadom dimnjaka na zgusnutim krovićima, tu gdje zidovi kuća i doslovce uranjaju u more... paradigmatični je, u cjelini, prispodobni oblik ovdašnjih primorskih vidokrugova. Onaj, dakle, zbir tragova iskustva koji se pohranjuje u kutak raja ili, kako bi starim rovinjskim govorom rekao pjesnik Ligio Zanini (1927. – 1993.): „... in stu canton da paradéisu“. Kud god se okreneš, uvijek s pogledom opet, tu na dlanu, na flotilu barka i barčica, gdje se osobito ističu batane, ribarske barke s karakterističnim plosnatim dnom.

LIMES I PREKO NJEGA

Limski zaljev nazivan je i istarskim „fjordom“. Prostire se od pučinskih vrata do onog mjesta (12,8 km) gdje je sveti Romualdo, legenda hoće, bacio svoj štap i zadržao prodor vode... Sveti Romualdo (973. – 1027.), redovnik i eremit, boravio je na ovim padinama. Njegova spilja mjesto je pohoda znatiželje i kontemplacije. Lim (*limes* – nekoć međa pulskog starorimskog agera) na svojoj nas drugoj strani upućuje u Vrsar i Funtanu, ribarska gnijezda, danas rastvorena dobrodošlicom brojnim turistima. Okoliš plaža i hotela na poseban je način razveden u Poreču, gradu s osebujnim mozaicima Eufrazijeve bazilike iz 6. st., sagrađene na mjestu dviju ranijih, nadomak koje je i sjedište ordinarijata Porečko-pulske biskupije. Inače, sjedište Biskupije u Poreču potječe od 3. stoljeća! Crkvena povijest u Istri poznaje i povorku svojih blaženika i svetaca, ispovjedalaca i mučenika, od svetog Germana iz Pule, iz antičkih vremena – suđenog u pulskome amfiteatru i ubijenog na putu za Nezakcij oko 290. godine, te svetoga Maura u Poreču pogubljenog sa suradnicima nešto prije 305. g. – do Miroslava Bulešića (1920. – 1947.), svećenika ubijenog u Lanišću 1947. a proglašenog blaženim 2013. godine, kao i drugih. Indikacije k tome govore da je rodnim mjestom svetog Jeronima (oko 347. – 420.), jednog od najučenijih ljudi staroga vijeka i prevoditelja Biblije na latinski (Vulgata), moglo biti mjesto Zrenj (gornja Bujština) u Istri.

Nekoć također sjedište biskupije, nakon ušća rijeke Mirne, dočekuje nas Novigrad, gradić ribarskih i turističkih tradicija, a zatim Umag kao još jedan reprezentant turističkih datosti, pa tako i obilja sportsko-rekreacijskih sadržaja.

Pomalo tajnovit, kao terasa središnje Istre s pogledom na more, gradić Buje u svojem okrilju čuva dah starine i zov vinograda Bujštine, tu gdje se u rujnu i održava svečanost grožđa (Festa dell’uva) kada se alegorijskom povorkom evocira sve ono što se u znoju i radosti oblikuje oblikom grozda. Njime se i u slikovnim prikazima često iskazuje oblik Istre; oblik pri čijem vrhu nalazimo

i svjetionik iznimne starine (1818. g. – 36 metara) – u Savudriji, na rtu najzapadnije kopnene točke Hrvatske. Mjesta onostran Piranskog zaljeva/Savudrijske vale – Portorož, Piran, Izola i Kopar u Sloveniji – obuhvaćaju *en plein air* korespondenciju gornjih sjevernojadranskih veduta uz vrvolj rječice Dragonje, s pučinskom crtom u interpunkciji brodova u dolasku i odlasku. Šarolikost zaleđa dotiče parcelizirane ploče Sečovljanskih solana s ponekim sportskim zrakoplovom u letu. Tu su, dakle: Portorož, ljetovalište duge i slavne tradicije; Piran sa spomenom na ovdje rođenog violinista svjetskoga glasa, virtuozu i skladatelja Giuseppea Tartinija (1692. – 1770.), te Pomorskim muzejom, mjestom pohrane mnogih jadranskih dokumenata, maketa i memorabilija; Izola, grad ribarskih i riboprerađivačkih tradicija u kojem boravište bijaše našao glasoviti kartograf Pietro Coppo (15./16. st.), a tu je rođen „istarski Byron“, pjesnik Pasquale Besenghi degli Ughi (1797. – 1894.). Kopar je ne samo pozicijom slovio kao *caput Histriae*, glava Istre; za vladavine Venecije ovo je bilo i najjače istarsko žarište kulture... Danas je Kopar gospodarsko središte Slovenskog primorja; luka, sveučilišni grad, medijski centar. Začas, mi smo već nadomak Muggie (Milje), šaropisne ljepote uličica i *piazzetta*, gdje pogled prema Trstu uobličuje *sfumature* lučkoga grada, kulturnog i gospodarskog emporija.

PUT K SREDIŠTU

Pula, iz koje krećemo na još jedan streloviti dodir s Istrom, svojim „prozorskim“ arkadama uokviruje vratove brodogradilišnih dizalica, dugi hod poslovične radinosti. Vlak koji pristiže u Pulu donosi i glasove „kontinentalne“ Istre. Ne kao nekad, jer se za posao, školu, Sveučilište, koriste automobili. No, ovo je posljednja željeznička postaja. U odlasku, međutim, daljine su nepregledne. Prvi je horizont na dohvat ruke: središnja Istra.

Nezaobilazan je gradić Svetvinčenat s prelijepim trgom, filigranskim graditeljskim detaljima gdje su na okupu: župna crkva, kamena šterna, *loggia* i kaštel Grimani. U

zvizdanu ljetnoga dana ili noću na mjesecini, svejedno, ovo je doživljajni sažetak istarskoga trga. Streloviti doziv spomenutih vizura trga u Raši i raspon minulih stoljeća rastvaraju dijakronijsku sliku različitih oblika življenja, ali sličnoga koncepta. Jedna nas inačica dočekuje u Žminju pod zvonikom crkve svetog Mihovila.

Posjet Pazinu upućuje nas k najuščuvanijoj istarskoj fortifikaciji, pazinskom Kaštelu. Tu se nalazi Etnografski muzej Istre, iznimna prigoda za uvid s oblicima društvenog života Istre u minulim vremenima. Dio svog romana, *suspence* jednog bjekstva urotnikā, spuštanjem s ovih surih zidina u ponor potoka Pazinčice, posvetio je ovoj tvrđi Jules Verne (1828. – 1905.) u romanu *Mathias Sandorf*.

U pradavnim vremenima na zov raspukla kamena nalet je vode skrenuo svoj tok u bezdan... Tamo pak prema moru ostao nam je pitomi usjek Limske Drage nad kojom se uzdižu mjesta Tinjan, rodno mjesto biskupa Dobrile (1812. – 1882.), duhovnog pastira i pobornika za narodna prava, kulturnog i prosvjetnog neimara, Sveti Petar u Šumi s pavlinskim samostanom i sjajnom baroknom crkvom, Kringa, rodno mjesto Bože Milanovića (1890. – 1980.), jednog od nastavljača Dobrilina djela u 20. stoljeću... U okrilju je Drage i Dvigrad, tajnoviti ostaci nekad dvaju susjednih utvrda. Bježeći od nasrtaja kužnih bolesti, Dvigrad su njegovi stanovnici napustili 1631. godine i nastanili se u Kanfanaru. U kanfanarskoj župnoj crkvi nalazi se kamena propovjedaonica dopremljena iz dvigradske Svete Sofije, jedna od najljepših skulptorskih umjetnina u Istri. Nad Limskom Dragom, kod sela Korenići, nalazi se spomen-mjesto gdje je poginuo partizan Joakim Rakovac (1914. – 1945.), jedan od najpoznatijih vođa ustanka i borbe protiv fašizma na istarskom poluotoku. Ova nas dvigradska cesta – a netom prođosmo uz crkvicu sv. Marije od Lakuća s osebujnim djelom fresko-slikarstva Šarenog Majstora (15. st.) – vodi k Svetom Lovreću Pazenatičkom, k još jednoj fascinaciji starog graditeljstva.

GLAGOLJICA, LATINICA I AL FRESCO UPRIZORENJA

No, vratimo se na trenutak u „srce Istre“; ne možemo mimoići nekoliko nezaboravnih prirodnih esplanada...

U posjetu Gračišću nedaleko od Pazina (a sve su tu udaljenosti doista neznatne) dolazimo do jednog od najljepših vidikovaca središnje Istre. S malog platoa iza župne crkve vidjet ćemo pejzažne strukture nalik onima sa slika renesansnih majstora. Brdašća, uvala, stazice, pokoji krović, šumarci, polja... objedinjuju vidokrug pitome geomorfne rapsodije na kojoj se smjenjuju minuciozni potezi božanskog kista i kao slučajni, nasumce prelivevi pokrovi boje. Godišnja doba mijenjaju dezen ove tkanine, pogledom prema Pićnu i Labinu, prema Učki ili skrovitom gnijezdu Golgorice.

Čudesni *informel*, raskošan u kontemplaciji, doživjet ćemo i u Grimaldi, nedaleko od Draguča, ili pak na uzvisini Piloščaku kod Trviža – s kojeg za bistrine dana možemo vidjeti jedno oko Jadrana na istočnoj i drugo na zapadnoj obali! Prizori su to koji u svijest ugrađuju i kulturu starog glagoljičkog pisma, i latinski zapis iz nekog kodeksa, i šaropisni varijetet istarskih fresaka. Kud god oko došeže, k vinogradima, maslinicima, šumama i šumarcima, s hrastovima, jasenom, drijenom, klekom... zimzelenim krošnjama i flišnim nanosima, posvuda modulacije oblika i boja. U svemu ljudski život, šapat naraštaja s natpisima na grobljima, svetraina priča što je sažima Vincent od Kastva na glasovitim svojim freskama (1474.) u Bermu. Izrazom Biblije siromašnih, duž obližnjeg nekog proplanaka, ide i povorka zajedništva i jednakosti u suočenju s neminovnošću predaje zemlji smrtnih ostataka nad kojima se uzdižu muka i uskrsnuće Kristovo. Na sličan način, ali uvijek s novim duktusom crteža i nanosom kolorita, svetopisamska se povijest prelama sa svakodnevnim životom, kroz oslikane poslovice i likove: od gotičke uznošitosti u pazinskoj crkvi sv. Nikole do naivističkih prikaza u razgovorljivim stancama. U Kloštru nad Limom, podno

Dvigrada, u Svetvinčentu, Žminju, Plominu, Rakotulama, Humu, Oprtlju, Hrastovlju... ove se povorke i inkantacije sažimlju s ambijentom, a često ćemo uz njih naići na spontane grafite, urezane u žbuku glagoljičkim slovima: kroniku, prijekore i prošnje.

Pisak svirala s te povorke onaj je isti sa svadbene i drugih pučkih svečanosti, uz *echo* „na tanko i debelo“ glasova, tijesnih intervala istarske ljestvice u kojima stanuje širina postojanosti poput žila hrasta, loze i masline.

OD KUGE RATA I GLADI... LIBERA NOS, DOMINE!

Ova su područja, gledajući prema moru i Učki, tijekom stoljeća bila dio raznolikih feudalnih gospoštija, podijeljena na mletački i staroautrijski dio. „Od kuge, rata i gladi“, zaziv je često ponavljan u bazilikama i seoskim crkvama, „oslobodi nas, Gospodine!“ Glagoljički grafiti i elektronički zapis ponavljaju smjene tegoba i ushita, tragedija i epopeja ovih krajeva, memorije nad pokojnicima i još živuća sjećanja. Od pada Venecije 1797. godine uslijedit će prva austrijska dominacija, napoleonsko razdoblje, i druga, duža austrijska, odnosno austrougarska vladavina. Dolazak Italije, nakon Prvog svjetskog rata, otpor i borba protiv fašizma, osobito u Drugom svjetskom ratu, vrijeme Jugoslavije, Domovinski rat i život u samostalnoj Hrvatskoj tek su natuknice iz velike kronike jednog podneblja. Kronike po mnogočemu osebujne u svojim pekulijarnostima, ali znakovite kao *pars pro toto* vijugave povijesti Starog kontinenta.

Životni oblici Huma, najmanjeg grada na svijetu, do kojeg vodi skulptorski oblikovana, sugestivna i emblematična Aleja glagoljaša, život Buzeta ili Pazina, muk staroga Dvigrada, ili raskrižja iz Vižinade i Svetog Lovreča Pazenatičkog, odvijaju priču o korijenima nad kojima je krošnja volje za životom i ljudske uzajamnosti zapravo i preslika strukture kompaktnosti poluotoč-

nog areala. Motovunska *cittadella* na brdu pitoreskni je simbol istarskih gradića. Lik junaka Velog Jože, čiju je alegoriju literarno postavio Vladimir Nazor, ugrađuje u sebi i trajnu želju za uščuvanjem vlastitosti, čovjeka, okoliša i egzistencije. Pitomi kolorit doziva nas uz Motovunsku šumu, poznatu po podzemnim gomoljima gljiva-tartufa, serpentinskim usponom iz Livada prema Oprtlju, uz opojni miris muškata u Momjanu, ili pak zvukove glazbe k atelijerima i galerijama Grožnjana, „grada umjetnosti“.

I ČEKASMO DOLAZAK PAROVOZA

Istarska moderna vremena svoju inicijaciju vide početkom 19. stoljeća kada carskim ukazom počinje prva stabilna geodetska izmjera u austrijskim zemljama. Slikovitiji pak ritam novih vremena mogli bismo dozvati ustanovljenjem pomorske baze te arsenala i brodogradilišta (1856.) u Puli, pozdravom porinuću prvog (1858.) ovdje izgrađenog broda „Kaisera“... Ili prvim zahuktalim dolaskom vlaka u Istru 1876. godine. Evo i jedne „sličice“ Jakova Volčića, župnika iz Zarečja (Pazin), upravo te godine, u pismu Kazimiru Jelušiću:

„Na 18 p. m. smo i mi Zarječani imali svečanost: za prigodu prvoga dolaska parovoza po istarskoj železnici. Kupih našim mladićem narodnu trobojnicu, i s tom odosmo nas kakvih 100 do železnice jer železnica prolazi kakve pol ure hoda po Zarješćini, i čekasmo, pijuć dobro vino i pjevajući narodne pjesme, dolazak parovoza i kada vodja parovoza zapazi trobojnicu i mnoštvo ljudij počne pomanje voziti, a mi zagrmismo trikratno živ(i)o mašući klobuci, a gospoda na parovozu nam ozdravljaše mašući sa klobuci, a nato zapjevaše naši pjevači Carevku, jedan tok i jedan tok, naprej zastava slave: gospoda na parovozu su pitala posle da otkuda su ti ljudi; a u Pazinu na kolodvoru ne načiniše pazinski šar(e)njac i nikakve svečanosti, i govori se da na vsoj pruzi ni bio parovoz tako častno pozdravljan kao pole Zarječja...“ (*Istarska Danica*, 1989.)

GRANICE, POVEZNICE, SUKOBI

Kasniji iskoraci prenijet će nove gospodarske probitke kroz 20. vijek, čime se mijenjaju zahtjevi i imaginarij života. Pojačana eksploatacija kamenog ugljena, boksita, prerada ribe, proizvodnja duhana, cementa i stakla, vodoopskrba i bonifikacija, poljoprivreda, ladanjsko-lječilišni razvoj turizma i sl. dionice su preoblikovanja nekoć ruralno-municipalnog života, težačkog, ribarskog, pomorskog... Ali tu su i tragedije dvaju svjetskih ratova! – promjene državnih suvereniteta (pad austro-ugarskog imperija i dolazak Italije) i zatim poratna obnova nakon Drugog svjetskog rata u novoj Jugoslaviji. Brzi uzlet šezdesetih godina 20. stoljeća dovodi Istru u novovjeki obzor masovnijeg korištenja suvremene tehnike i tehnologije, seobu iz sela u gradove, stanovitu homologaciju s oblicima mode i pop-kulture Zapada. U punom smislu Istra tada postaje i *Histria turistica*, poželjno odredište ljetovanja europskih gostiju, posebice Nijemaca, Austrijanaca i Talijana, mjesto susreta jadranskih prostora sa središnjom Europom. Raspad Jugoslavije, hrvatski Domovinski obrambeni rat, stasavanje samostalnosti Slovenije i Hrvatske vrijeme je i suočenja s gospodarskom krizom, posebno naglašenom u domaćem zastoju proizvodnje, nezaposlenošću i inim tranzicijskim tegobama.

Slovenija je k Europskoj uniji pristupila 2004., a Hrvatska 2013. godine. Više ili manje, uz izazove obremenjene teškoćama i problemima u oblikovanju gospodarskih i socijalnih modela prema razvijenijim srednjoeuropskim ili skandinavskim paradigama koje su u minulim desetljećima posjedovale, kao i što imaju i danas, daleko stigmatiziraju bazu razvitka unutar drukčijih prohoda društvenih okolnosti.

Zapravo, okvir mnogih društvenih gibanja u hodu stoljećā na ovim je prostorima bivao određen i sudbinom, odnosno usudom granice, pograničnog areala. U knjizi razgovora (R. Ferrante) s Fulviom Tomizzom (1935. – 1999.), knjizi koja nosi naziv *Usud granice* (De-

stino di frontiera, Marietti, Genova 1992.), Tomizza veli: „Granica s jedne strane može biti motiv obogaćenja: možeš biti dionikom dvaju ili više tipova obrazovanja, kultura, jezika iskustava, ponekad i religija. Mogli bi to biti i uvjeti privilegija, na sastavnicama što ih pružaju dva ili tri svijeta. U stvarnosti, takvo se stanje često iskazuje kao gubitak identiteta. Umjesto da se zbližuju narodi i vlade, tako da budu poveznice raznih rasa, ove pogranične situacije ponekad su uzroci sukoba, te, na privatnome planu, razlog nezadovoljstva, stalnog oda-lečivanja. Postoje, dakle, jedna i druga strana medalje.“

ISTARSKA SINESTEZIJA

No, kroz sve to vrijeme projekcija viđenja istarskog poluotoka – unatoč datostima koje imaju svoju logiku i nepredvidivu dijalektiku – kao da je, na trgu javnosti ili u skrovitu zakutku, težila onoj vizuri što je nalazimo još u kasnoj antici kada Kasiodor, tajnik gotskog kralja Teodorika, zapisuje: „Mnoge palače već izdaleka iskazuju ljepotu i nalik su biserima na glavi lijepe žene; one su svjedočanstvo o tome koliko su naši stariji cijenili ovu pokrajinu koju krasi tolike građevine.“ Kasiodor, k tome, ove krajeve naziva „užitkom bogatima i usrećenjem osrednjima...“ Danas, što li drugo nego vjerovati da će uzajamne vrijednosti (kad-tad?) podariti svima, i siromasima, sretno mjesto pod suncem ili pak sunco-branom, uz dobrobit sigurnije egzistencije.

U doživljaju, međutim, krajobraza ove jadranske rapsodije glas će nas pripovjedača, turističkog vodiča... štivo iz zavičajne nastave ili pak crtica iz turističkog *deplianta* uputiti – prema reljefnoj boji tla – na bijelu, sivu i crvenu Istru. Suputnik u vozilu ove će karakteristike zamijetiti i u presjecima duž istarske autoceste.

U svom ogledu *Starinski akvarel istarski (Svačija i ničija, dakle i moja zemlja)* književnik Boris Domagoj Biletić, uz ostalo, piše: „U svakom slučaju – bijelo, sivo i crveno:

bila bi to ipak samo jednolična, trajno zadana i suhoparna formula, ako bismo njome isključili znatizeljnu spram uvijek novijih i drukčijih vidika kakve nam – tijekom godišnjih doba, smjenom dnevnih prizora i naslućaja sumračnih, šarolikošću svojih prédjela te inim neobičnim mijenama zamjetnim i za najnezatnijeg prostornog pomaka – Istra pruža. Paleta bojanke, osobito proljetna i ona jesenska, kao da sadrži i mirise i zvukove zavičajne. *Istarska sinestezija!* (*U mislima čupam borove: Istra u mislima, mašti i sjećanjima suvremenih stranih i domaćih pisaca*, Vuković & Runjić, Zagreb, 2005.).

A taj se kaleidoskop doživljaja na osobit način pohranjuje u umjetnosti, pa tako i nastavku slikovnih putopisa estetičke verifikacije tla u svijetu fotografije.

RENCO – FANTASTIČNI ODSJEV REALNOSTI

Renco Kosinožić (Nova Vas, 1952. – Hintertux /Austrija/, 2009.) jedan je od onih majstora-fotografa koji su u takvu doživljaju Istre ostavili dubok trag u sprezi dokumenta i estetički proživljene stvarnosti.

I doista, da bi se općim nijansama opipljivih pojavnosti oteo trenutak, taj cartier-bressonovski *moment décisif*, da bi se u realnosti otkrio pokrov mašte, ili fantaziji dodala strast realnoga, možda je dovoljan kljun barke, smaragdni odraz vode i tri linije užeta kao naznaka spoja s točkama motrenja!?

Negdje pak, u dogovoru s maglama, bit će to *sfumato* koji obličju nastanjena brda, Grada, daju osjet hitra uzmaha i zaleđenosti. U nekoj od ovdašnjih ulica – tik do osunčana podneva – sve se „izloženo“ postavlja u dijalog i *chorus* svjetla, sjene, predmetnosti. Svaki je početak dio nastavka jedne planisfere u kojoj objektiv pronalazi interpunkciju nestajućih oblačića.

O svete li profanosti! – tu su i limene karoserije na parkiralištu, drvo i plastika na vezovima, igra združenih

točaka u potrazi za bjegućim, ali oku dostupnim težinama fotogramskih uprizorenja. U blizini tu je i rastvoreni hologram antičkog Foruma, uz smjernu ophodnju turista i inih prolaznika u zakrilju crvenih krovova... Posvuda Renco Kosinožić u segmentima i „apstraktnim plohama“ (Jerica Zihlerl) raskriva svoj fotografski izbor namjernih i slučajnih podudarnosti u istarskom ruralnom i urbanom krajobrazu. Zavičajni i svjetski putnik na izniman je način iskazao svoju „rodbinsku“ medijalnu podudarnost. U djelu jednog fotografa, čiji su život i zov profesije u njemu dijelili dinamiku trenutka, Kosinožić je iznio zbir koloritne sabranosti i eksponiranog grafizma.

U oblikovnosti prirode, u ljudskome tragu, Rencova je Istra stalna težnja da se darom svjetla razotkrije identifikacija podneblja kao dio univerzuma. Sukladan je onom sentimentu kojim se često, dok gledamo parcele na epidermi lica i naličja nekog tek razvitog ili sa stabla otpalog lista, ili antropomorfne šare na suhozidu, na žbuci, na livadi ili krovnome škrljjevcu, započinje razgovor o čovjeku, datostima i zagonetkama života.

...

I baš kao u znamenitoj zborskoj, alpinskoj skladbi Bepija De Marzija, *Signore delle cime*, i jedan je naš prijatelj 2009. pozvan („un nostro amico hai chiesto alla montagna...“) s planine, na onim mjestima gdje se bijeli veo visova penje u beskonačnost... Uz sjećanja na čovjeka zasebne „meštrije“, samozatajnosti i poticajnih vrlina ostali su i fotografski listovi svjedočanstava o umjetniku Rencu Kosinožiću i njegovu zavičaju, Istri, kao dijelu doživljajne intime i svijeta. Sabirući osjećaj prostora, darovao mu je svoje znanje i velik dio šutnje. Dio te nadarene korespondencije pohranjen je u ovoj knjizi.

Daniel Načinović

DALEKI DRUGI POGLED

Renco Kosinožić jedan je od najboljih i najcjenjenijih (i najvoljenijih) fotografa Istre – regije kojoj je i posvećena ova monografija. Nije slučajnost da su na koricama ispisana dva naslova, jer između *nje* i *njega* niz je godina postojao nevidljiv znak jednakosti, pa i danas... Stoga je u ovoj knjizi riječ i o Istri i o Rencu Kosinožiću, ili podjednako o oboje, i o – fotografiji.

Da bi se spoznao i razumio vlastiti prostor, njegova prirodna i kulturna krajobraznost, valja ga znati promatrati sa stajališta *drugog*: donekle poput glumca koji, da bi ocijenio svoju igru, mora naučiti gledati samoga sebe kao da je i sam gledatelj. Doista, dok

sam razmišljala o naslovu ovog teksta, razgledavajući (iznova) njegove fotografije, naposljetku sam izabrala *daleki pogled*. Nisam nadahnuće našla samo u činjenici da je *on* sada daleko, ili u čitanju knjige *Antropologija i moderni svijet* (Levi-Strauss, 2013.), nego i u dokumentarnom televizijskom filmu *Kristl* (HRT, 2004.).

Na početku filma Vlado Kristl pita, nama nevidljivog, snimatelja: „Je li znate u kakvoj se Vi odgovornosti krećete, a... bez da znate kak' ste odgovorni?“ Zatim kamera hvata Kristla u krupnom planu, koji nam odgovara: „S jedne strane gledate *vi*, a s druge gledam *ja*, i to je ta tajna od kamere! Samo kaj se poslije vidi *mene*,

ali se ustvari vidi *vas, kaj ste vi delali!*“ Bez obzira na to što je riječ, dakako kada spominjemo Kristla, o drugoj kameri, onoj filmskoj, upravo mi se taj odnos gledišta – na fotografiji fotograf gleda svoj pogled, a mi, zapravo, gledamo *taj* drugi pogled – kao i odgovornosti koje proizlaze nakon onoga što ostaje kada se čuje odlučujući „klik“, čini smislenim uvodom o Rencu Kosinožiću. I o fotografiji, naravno. Na taj se način svjesno upetljavamo u nikada završenu raspravu o konceptualnim pitanjima fotografije i u jednu od vječitih tema, onu o odnosu čovjeka i (antropologije) prostora.

Fotografija, slično slikarstvu, djeluje kao zamka za pogled. To nije zato što pogledu nudi fiksno uobličene koje bi zaustavilo njegovo kruženje. Pogrešno je fotografiju poimati samo kao nešto statično, za razliku od, na primjer, filma koji može očuvati iluziju o kretanju. Fotografija ne fiksira samo ono što je uobličeno. U fotografiji nikada nije riječ samo o uobličanju; kada ga i donosi, to je *drugost* koja ga prelama. Fotografija pokazuje da kao što ne možemo dva puta stati u istu rijeku, nikada ne možemo dva puta vidjeti *isto* uobličene. Štoviše: niti jednom...

Renco Kosinožić otvara oko prema *drugome*, stoga se ono i našlo u nazivu teksta, umetnuto između *dalekog pogleda*. Renco – (za)uvijek s ove i s one strane! Jer, kao što samo *prapovijesno pamćenje* (O'Connor) može u sebe primiti i sve drhtaje kojima smo okruženi, tako se i u fotografiji koja čini vidljivom bezvremenost sadržanu u samome vremenu možemo istinski suočiti s *drugim*. S prirodom i njezinim fenomenima, s čovjekom i njegovim pojavnostima, okruženjem, ili samo s nekim od predmeta ili, s nečim većim, najvećim – s univerzumom i njegovim zvijezdama.

“Postoji umjetnost i postoje načini promatranja stvari kako bi ih se učinilo zanimljivima, a da bi se tu umjetnost, te načine snabdjelo sadržajima, stalno se recikliraju tvorevine i ukusi prošlosti.”

Zapisala je ovo Susan Sontag u svojem ogledu *O fotografiji* i zaključila da nitko nije otkrio ružnoću kroz fotografije, ali su mnogi otkrili ljepotu. Tako nam i ova knjiga otkriva vrednote u fotografijama Renca Kosinožića. One preuzimaju ulogu sukusa prošlosti i kondenziranog sjećanja na njezina autora. Tihe u svojim dijalozima, ali vrlo osobitim izborom kadra i trenutka, dosljedno bilježe (ne)vidljivu komunikaciju koja je satkana od emocija i bliskosti između autora i kraja u kojem je odrastao i živio. I sada, kada je prošao određen broj godina, i kada ih nanovo izvlačimo iz tmine pohrane, a neke od njih bit će prvi put prikazane (uvijek postoji prvi put, zar ne?), uočavamo da su one podjednako ovodobne, podjednako istinite, podjednako svježije kao onog časa kada ih je drugi pogled sačuvao za nas. Time smo vrlo blizu jednoj od tajni fotografije, jer se ona tu i sada rađa iz svjesnosti o vremenu, koje je rascijepljeno, razapeto između trenutka (onog odlučujućeg) i povijesti. Tako fotografija Renca Kosinožića u fragmentu svojega trenutka sadrži vrijeme svoje povijesti. Kada velikopotezna želja takvoga postupka dosegne cilj, uzrokuje ushit i divljenje kao što će se, vjerujem, i vama dogoditi kada krenete listati ovu fotomonografiju.

Neke ćete prizore prepoznati, nekih se prisjetiti, jer je još za života Renco Kosinožić bio poznat (i priznat) po fotografijama koje pripadaju raznovrsnim turističkim promotivnim materijalima. Bio je jedan od prvih u Hrvatskoj koji je savladao zračna snimanja, najčešće svog voljenog poluotoka, no koliko god je volio te atmosferske kompozicije, toliko se znao približiti površinama jednostavnih stvari pretvarajući ih u estetske forme. Danas njegova ostavština obuhvaća veliki kaleidoskop tema i motiva te njihovih varijacija, nebrojeno više nego što ih sadrži ova knjiga. Međutim, monografija *Istra* sadrži sve ono što je bitno o njezinome velikom fotografu.

DIJALOG RELACIJA

Većina fotografija bila je (ili još jest) objavljena, no ovdje su postavljene sa strukturalnim pomakom. Pratimo ritam: prvih nekoliko fotografija je s motivima koji se provlače preko dviju stranica u odnosu prema zlatnom rezu (kao što je i Renco radio). Slijede vrlo pomno birane fotografije koje su postavljene u parove. Potom nanovo dvije-tri velike, pa nekoliko sučelja, pa velike... i do zadnje: snimak gotovo glamurozne igre neba i oblaka iznad sićušne, ljeskajuće siluete čovjeka u barci. Još se i povezuju tvoreći mrežu trajno podraženih osjeta, jer su postavljene tako da se snagom iskrenog, razotkrivenog i neshvatljivo običnog duboko urezuju u vizualno pamćenje.

Na taj način fotografije otvaraju mjesto za međusobnosti, podudarnosti i sličnosti, bilo u formama, boji, oblicima, impresijama ili, najčešće, samo u pravcima. Dva ukrštena pravca definiraju prostor, no Kosinožić hvata kadar tako da dva ukrštena pravca govore o besprostornosti koja tvori *sliku* (imago). Očita je kod para fotografija iz serije *Dijagonale* (str. 96-97); s lijeve strane ukrštena su četiri konopca nad vodom, a s desne su telegrafске žice iznad izoranih pruga crvene zemlje. No, pravci su znali poslužiti i tome da se usporede sličnosti oblika. Izdvajamo primjer zračnog snimka zelenog nogometnog igrališta čiji je središnji bijeli krug podudaran sa snimkom kružnog svoda krstionice Eufrazijeve bazilike u Poreču (str. 50-51). Najdraži mi je par koji čini fotografija polukružne tribine s publikom u pulskoj Areni i detalj ispod jedne od (sportskih) tribina s publikom snimljeno iz žablje perspektive (str. 138-139).

Prateći takav ritam knjige nameće nam se iščitavanje tematske strukture monografije čija bi se osnova mogla odrediti kao *otvorena forma* i *otvoreno značenje* (M. Susovski, 1978.) Riječ je o fotografijama koje ovise o vanjskim okolnostima autorova okruženja i o onima sa strukturuom, koje su sastavljene od fragmenata ili segmenata čije relacije jesu mnogostruke i fleksibilne, ali uvijek iz

konteksta stvarnog života. Bez obzira na to što u Kosinožićevim fotografijama nema linearnog narativa koji bi imao početak i kraj, već završavaju na određen način odlukom autora, u knjizi je prikazana suprotna situacija; sklonost strukturiranju višestrukih značenja otvorenih za čitanja gledatelja. Samo dobar poznavatelj Kosinožićeva osobna mira može tako suvereno oblikovati knjigu i suprotstaviti putanje dijagonala (najčešće), horizontala (često) i vertikala (rjeđe, nalazimo ih u zvoniku, čempresu ili svjetioniku) koje rastu pred nama, nekamo nas vode jer im se smjerovi nastavljaju izvan kadra (okvira).

U povodu Rencove izložbe *Dijagonale* (2003.) napisala sam da u njegovim fotografijama ima i uznemirene negotovosti, dinamične reakcije (usprkos prividu zaustavljenosti) koje stvaraju međuprostor kojemu vrlo lako možemo odrediti status rubne točke između *hladne* racionalnosti i *tope* emotivnosti. I upravo između tih točaka *A* i *B* događa se relacija koja na površini fotografije stapa tišinu i ljepotu (nama) prepoznatljivih prostora. I ne ostaje samo uzdah za tom ljepotom, nego se i ono što vidimo pretvara u nešto što možemo posjedovati. Je li to zato što su te fotografije neka vrsta *alkemije* (Sontag, 2005.), s obzirom na to da ih se cijeni kao transparentni prikaz stvarnosti. Ili?

Te riječi nisu proizašle iz modernističkih postupaka pročišćavanja koncepta i forme, kao što ni Rencove fotografije ne pripadaju vremenu hiperrazvijene vizualne kulture. Dapače, on pripada najboljoj tradiciji realističke fotografije i bio je vrstan poznavatelj njezinih tehničkih elemenata, majstor osvjetljenja i jasne kompozicije. Iz tih se pretpostavki kretalo i njegovo istraživanje vizualnih mogućnosti fotografije.

Uz nezaobilaznoga Henrija Cartiera Bressona, na oblikovanje Kosinožićevog izraza podjednako snažan utjecaj imali su osnivači *Magnum Photoa* (R. Capa, D. Seymour, G. Rodger, W. Vandivert), velikani hrvatske fotografije (T. Dabac, M. Szabo, M. Grčević) kao i predstavnici tzv.

češke fotografije (J. Sudek, V. Birgus). Dok je *Magnum* postulirao i njegovao stvaralački pristup motivu, ljudsku prisutnost i suosjećajnost snimatelja, češka fotografija gajila je mekoću izraza i neoromantične kadrove. No, njihov zajednički označitelj su jedinstveni senzibilitet, jednostavnost pripovijedanja i sposobnost reagiranja u "odlučujućem trenutku", onom koji sadrži bit zabilježenog događaja ili fenomena.

Nanovo se, vrlo rado, pozivam na esej u kojem se nadahnuto piše o fotografu Brassaiju (Miller, 1996.). Taj veliki fotograf nije imao potrebu iskrivljavati, nije imao potrebu lagati ili pripovijedati:

"On ne bi promijenio poredak svijeta ni za malenkost, on vidi svijet točno onakav kakav jest i kao što ga malo ljudi na svijetu vidi, jer rijetko susrećemo ljudsko biće obdareno normalnom vizijom."

Takvu je *normalnu viziju* imao i Renco Kosinožić; on ne iskrivljuje sliku koju želi prenijeti u drugi medij, njegov aparat vidi taj prizor onakvim kakav jest. I njega možemo nazvati *živućim okom*, koje vreba poput orla ili morskog psa u potrazi za *fotografijom*. Možda vam se čini da je riječ potraga neprihvatljiva, ali ona doista nije samo sposobnost, nego i znanje, i veliki talent. Vrebat i tražiti dvije su sposobnosti, kao što su vidjeti i uhvatiti. Sposobnosti u pogledu, u načinu spoznavanja okom nečega što je tako dobro, a dodala bih i lijepo, nadogradnja je koja osigurava snažnu, usmjerenu percepciju za *drugoga*.

Renco kameru upotrebljava na krajnje jednostavan način, bez nadrealističkih kadriranja, bez osobitih efekata, odnosno ukida svaku potrebu za eksperimentiranjem. Fokus njegova objektiva centriran je na pejzaž i život – ljude, događanja i ambijent. Jedna od manje poznatih fotografija, iz koje se to vrlo dobro razaznaje, je i kadar mora s plovećom barkom koju u letu prati galeb (str. 32-33). Osim mirnoće dana, ne razabiremo trenutak vremena, opetovano se čita iznimno profiliran osjećaj za detalj,

minimalnu konstrukciju kompozicije i gradaciju tonova. Iz te fotografije možemo izvući još jednu od značajki, vrlo izražajnu za gotovo sve njegove radove. On snima događanja kao da se ništa ne događa! Vidimo brodicu koja kao da klizi površinom mora, bez buke motora i, pretpostavljamo, graktanja ptice. Iz toga je jasno da za Kosinožića kulminacija događanja nije nužno fizički pokret, kretanje, priziv zvuka, već atmosfera mira kojom su okružene njegove kompozicije.

Dobar primjer za to su i njegove pejzažne fotografije. Bez obzira na to je li riječ o pejzažu kao datosti prirodne pojavnosti ili o pejzažu u sklopu ruralnih ili urbanih tema, detaljima baštine, sakralnih ili industrijskih elemenata, ili pak o pejzažu utopljenom u prikazu ljudi, on uvijek predstavlja paravan koji Renco Kosinožić s lakoćom pretvara u sublimnu bezvremenost vizualne forme. Pri tome je često prisutna lirska istančanost, no u svima prevladava ustaljeni i prepoznatljivi Kosinožićev smisao za formu i kompoziciju.

Kosinožićeve fotografije u svojoj srži prenose ideju internacionalnog slikovnog (umjetničkog) jezika bilo kao fotografsku subjektivnost, želju za snimanjem izgleda izvanjskog svijeta, ili kao odraz potrebe za samoizražavanjem. Upravo taj bezvremeni (umjetnički) jezik daje nam za pravo nazivati ga majstorom fotografije. Kosinožić ga uspješno izražava u svojim fotozapisima s putovanja, recimo po Sjedinjenim Američkim Državama, ili snimcima uobičajene svakodnevice na porečkim ulicama.

Pojedine fotografije predstavljaju nezaobilazno mjesto kako u njegovom opusu, tako i u sveukupnom pregledu hrvatske fotografije. Primjerice, fotografija s detaljima popločenja Dekumanske ulice u Poreču (str. 164), koja sažima vidove njegovog shvaćanja fotografije. Ovdje on anulira svaki predodređeni uvjet i očekivanje te jednostavnu uličnu scenu, zapisanu objektivom, pretvara istovremeno u poetiku monokromije boja i u igru kontrasta. Ili, motiv vinove loze u prvom planu, kao na pejzažnoj fotografiji (str. 146-147), istovremeno je neočekivana

membrana između objektiva i željenog motiva u fokusu i moment koji prizoru dodaje dramaturški sloj (doslovno se kao kulise nižu velovi brežuljaka i izmaglice!). U tom se spoju gubi glavni akter snimka – gradić na brdu.

Zanimljiv ciklus iz njegove ostavštine odnosi se i na snimke morskih površina, na odnose čovjeka prema tom čudu. Time se i on pridružio plejadi fotografa koji govore o poetici i romantici mora, morskim ljepotama i prirodnim dramama. Fotografi su uvijek znali uzeti od mora sve što ono nudi, i dobro i zlo. Renco, gotovo uvijek, samo ono dobro.

Tražilo njegove kamere pronalazi i ljudske sudbine. One su istovremeno društveno univerzalne – duboko ukorijenjene u vrijeme, te individualno ekskluzivne – unutar sreće i nesreće jednokratnog života. No prije svega one su nadasve jednostavne. Sklonost prema nekompliciranju vidimo i prema naslovima fotografija, svedenim tek na podatke o mjestu i godini zabilježenog događaja. Za Renca je fotografija samostalni dokument koji govori snagom vlastitog izraza, a ne posredstvom verbalnog, posredstvom riječi. Isto je tako većina fotografija bez imena, bez mjesta nastanka, samo ih je razvrstao po poglavljima (izložbe, putovanja, zbirke) i unutar toga po tematskim skupinama (more, Parenzana, Dubrovnik, voda, vrijeme, arhitektura, barke, Dalmacija, Istra, itd.). Kako bilo, fotografski opus Renca Kosinožića, sagledan u vremenu od 1982. do 2009., dosljedno je kodiran senzibilitetom umjetnika i moralom čovjeka visokih etičkih stavova. Upravo stoga nezaobilazna je odrednica povijesti hrvatske fotografije. Jer...

PRAVI SVIJET U BOJI

...poput samozatajnog gledatelja Kosinožić neutralizira svaku intervenciju u stvarnost fotografske slike. Sugektivnoj snazi i uvjerljivosti njegovih fotografija snažno doprinose dijagonalna ili često geometrijska kompozicija postavljena s dva ili više motiva koji korespondiraju

na principu kontrasta. Istom izražajnom snagom iz *slika* (imago) zemljopisno mu bliske Istre – rođen je u porečkoj Novoj Vasi – zabilježit će i zbivanja na sajmovima, trgovima, dvorištima, ali, ono što nije ušlo u prikaz ove knjige, i ulicama metropola poput New Yorka, sokaka Marrakecha ili Istanbula. U buduću knjigu o istarskim pustolovima zasigurno će ući i Rencove višetjedne *coast to coast* motorističke dionice, ili pak njegovo i Buričevo tromjesečno putovanje motorom po južnoameričkom kontinentu. Ako bi se osobnost Renca Kosinožića trebala svesti na jednu osobinu, bila bi to njegova neutaživa glad za putovanjima. S jednakom je strašću putovao sam, sa suprugom ili prijateljima, ali uvijek s fotoaparatom, kroz snježne masive ili pak pustinjske ravnice.

Pritom je iznenađujuće sigurno i zrelo iznosio sudove o svojim fotografijama – njihovim odabirom za brojne tiskovine jasno i određeno je iskazao kako ih treba valorizirati i konfrontirati. „Znam to!“ – bio je Rencov nenaumljivi imperativ; jednostavno, nikad nije ulazio u bespotrebne i bučne rasprave već je, isto tako neusiljeno, samo djelovao. Privatno je on jednako zanimljiva pojava kao i fotograf kakvog smo poznavali. Stoga vas fotografije Renca Kosinožića koje promatrate, listate, osim što daju uvid u njegovo emocionalno i intelektualno sazrijevanje, pozivaju i da im se uvijek iznova vraćate te iz njih učite. Iz ove (nepotpune) fotografsko-monografske emfaze dovoljno je vidljivo s kakvim ciljevima i s kakvom je profesionalnom i moralnom privrženošću Renco Kosinožić pristupao svojem pozivu. To je ono što ga, uzmemo li u obzir cjelokupno njegovo stvaralaštvo, uvrštava u red hrvatskih fotografskih velikana našega vremena. Kada nas je zauvijek napustio, u medijima se naročito isticala njegova osobnost i vrijednost kao značajnog i vitalnog fotografa u Hrvatskoj. U njegovoj Istri su mu posvećeni brojni nekrolozi i tekstovi, a veličanstvenu su mu počast, bez hinjene kurtoazije, odali mnogi... zaista mnogi.

A kakav je zapravo bio Renco Kosinožić privatno? Kažu da neki ljudi cijeloga života ostaju djeca, kao i

to da postoje oni koji se rode zreli i ozbiljni (i uljudni), rijetki od njih čak i mudri. Jedan od potonjih bio je i Renco. Upoznajemo ga kao šesnaestogodišnjaka kojemu obiteljska sredina daje dovoljno emocionalnog poticaja i čija se spoznaja o životnom pozivu dogodi kada dobije *Kodak Retinette*. Fascinacija i konzumacija tehnoloških (ondašnjih) novosti bili su plodno tlo za istraživanje mogućnosti fotografije. I ne manje važno, spoznaja da se od rada s fotografijom može živjeti. Naime, Renco Kosinožić bio je pionir danas priznate, ali u vrijeme njegovih početaka sredinom 70-ih godina 20. stoljeća gotovo nepoznate struke. Ne zaboravimo da je fotografija u Hrvatskoj, odnosno ondašnjoj Jugoslaviji, osim nekoliko izuzetaka, imala obilježje zanatskog *métiera*. Tek se krajem 80-ih afirmira kao umjetnička disciplina. Kosinožić je bio jedan od rijetkih u Istri, ali i u Jugoslaviji, koji su se vrlo rano odlučili za samostalni fotografski poziv, osnivanje vlastitog studija te dobivanje statusa slobodnog umjetnika (1985.). Za ondašnje je prilike u jednoj socijalističkoj zemlji to bio hrabar (i dalekovidan) podvig. Upravo pravovremeno shvaćanje uloge i utjecaja fotografije, relativno mladog umjetničkog medija koji se nakon primjena u novinskoj, reklamnoj, modnoj i izdavačkoj industriji smjestio na zidove galerijskih i muzejskih prostora, smatramo važnom odrednicom Kosinožićeva pozicioniranja unutar pregleda o fotografiji u Hrvatskoj.

Također je važna činjenica, a možda i najvažnija, da se Kosinožić od samih početka koristio fotografijom u boji. Podsjetimo da je tek krajem 60-ih godina 20. stoljeća prvi put održana izložba fotografija u boji. Amerikanac William Eggleston, izloživši svoje kolor-fotografije u njujorškoj MoMA-i, izazvao je brojne kritike i oprečne reakcije, jer je do tada umjetnost fotografije pripadala crno-bijelom svijetu. Nije samo uporaba boje bila neuobičajena, nego i prizori iz svakodnevnice, obraćanje pozornosti na male trivijalne stvari koje inače ne bismo niti primijetili, odnosno mogućnost da se bojom može reproducirati i stvarnost i ekspresija, što je do tada bilo u domeni likovnih umjetnosti. Preko Egglestona i kasni-

je Britanaca, fotografija u boji postaje legitimni umjetnički medij. Danas je gotovo apsolutna dominacija kolora, a sve je teže raditi i razvijati crno-bijele fotografije!

Ipak, nije samo *boja* izgovor za Kosinožićeve fotografije, kao što nije ni – formulacija koja se odnosi na ono što je kod umjetnika uobičajeno – *vrijeme*. Dodajmo tome i prostor kao takav. No, prostor je fotografiji u nekome smislu uvijek *vrijeme* koje je postalo *prostor*. Pjesnik César Vallejo zapisao je *da će umrijeti od života, a ne od vremena*. Baš kao i Renco. U odnosu prema vremenu u koje ulazi ova lijepa knjiga može se stvoriti dojam da je Renco Kosinožić naglašavao bezvremenost. Je li to bijeg od vremena? – pita se pjesnik (umjesto nas) i nastavlja s odgovorom: *Vrijeme je samo – izgovor*.

Tako i fotografije Renca Kosinožića potvrđuju, uostalom kao i glazba ili poezija, da su vječne. Ali kada je neka fotografija vječna? Kada se fotograf sa svakom njezinom slikom oprašta *zauvijek*. A te se slike iznova vraćaju.

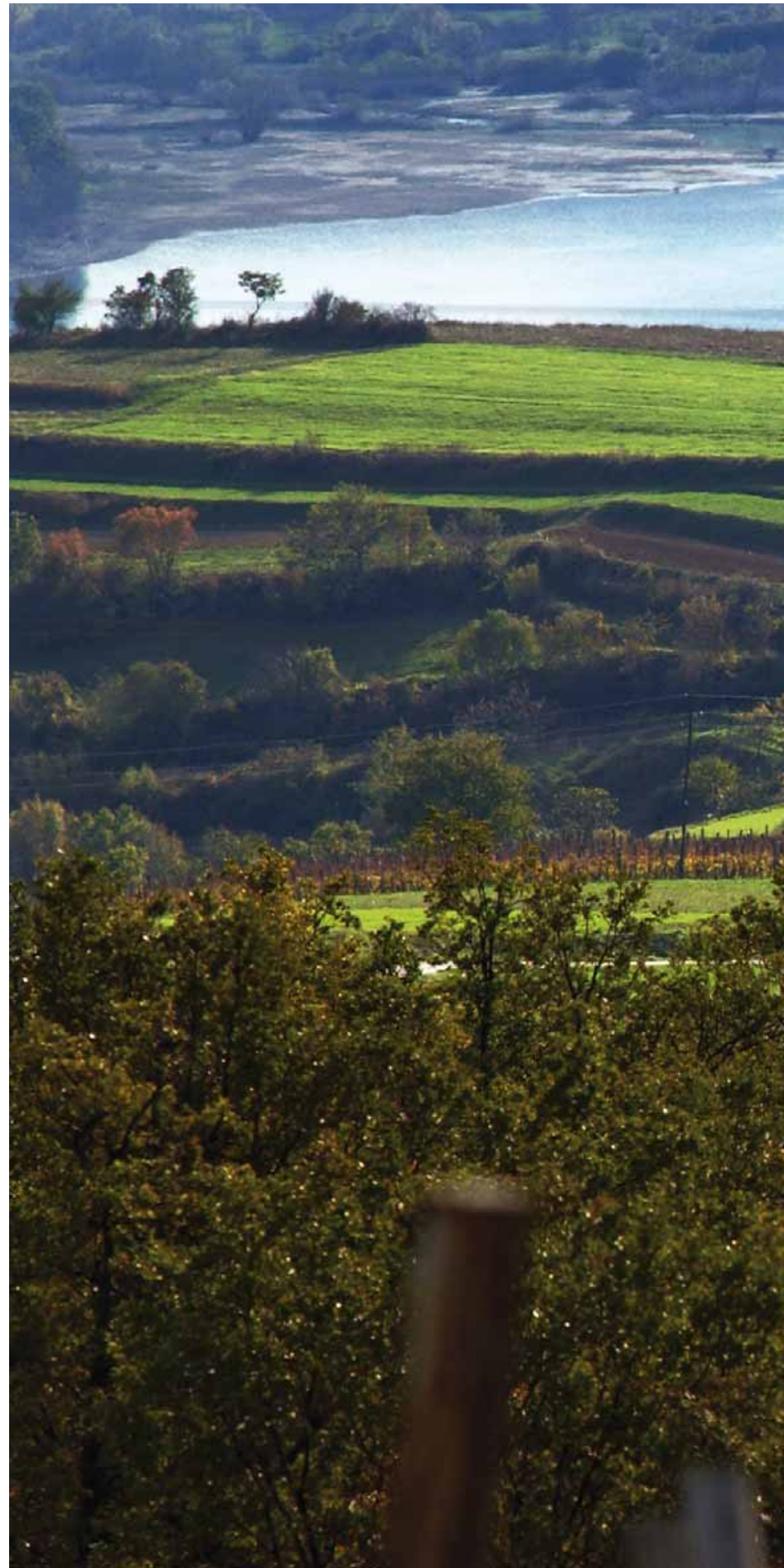
Jerica Zihlerl

P. S.: Bez obzira na to što se o Rencu Kosinožiću, ponajprije preko njegovih fotografija, zna mnogo toga, treba ipak podsjetiti na neke osnovne biografske podatke. Rođen je 2. svibnja 1952. u Novoj Vasi kod Poreča, na adresi na kojoj je, do kraja, živio i radio. Nakon završene srednje škole, usavršava se 1972. za kompjuterskog programera u stručnoj školi IBM u Radovljici i zapošljava u porečkoj *Rivieri*. Prema vlastitom priznanju, nije baš uživao u ugostiteljsko-turističkom poslu, ali pokazuje veliko zanimanje za, tada novu, kompjutersku tehnologiju. No, s vremenom ga je sve manje zanimao posao programera, a sve se više okreće fotografiji. Mladenačka fascinacija fotografskom tehnikom i mehanikom te izražajnim mogućnostima fotografije postaje važan poticaj Kosinožićeva životnog uvjerenja. Stoga se 1979. odlučuje profesionalno baviti fotografijom.

Od 1983. član je ULUPUH-a (Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti), a od 1985. i ZUH-a (Zajednica umjetnika Hrvatske) te dobiva status slobodnog umjetnika. Sudjelovao je na mnogim skupnim izložbama, što strukovnim što tematskim, a priređeno mu je 60-ak samostalnih izložbi u zemlji i inozemstvu. Dobitnik je raznih fotografskih nagrada i priznanja.

Njegove su fotografije objavljene u mnogobrojnim publikacijama, a sa tridesetak samostalnih i desetak skupnih izložbi predstavljao je svoju Istru po mnogim europskim izložbenim prostorima. Autorski je zastupljen u fotomonografijama *Istarske narodne nošnje* (1997.), Poreč (1998.), Dubrovnik (2003.), u knjigama o Istri (2000., 2001.), u monografiji Ede Murtića (2009.) i u zbirci *Poezije o hrvatskom Jadranu* (2001.). I sam strastveni skijaš i zaljubljenik u planinske visove bio je službeni fotograf Hrvatskog skijaškog saveza od 1998. Zbog dugogodišnje suradnje sa HSS-om obišao je sva svjetska natjecanja, Svjetska prvenstva i Zimske olimpijske igre, a njegove su fotografije autorski zastupljene u pet knjiga o skijanju. Umro je 26. listopada 2009., nakon što mu je pozlilo uslijed jakog srčanog udara za vrijeme snimanja hrvatskih skijaških reprezentativaca na ledenjaku Hintertux u Austriji.

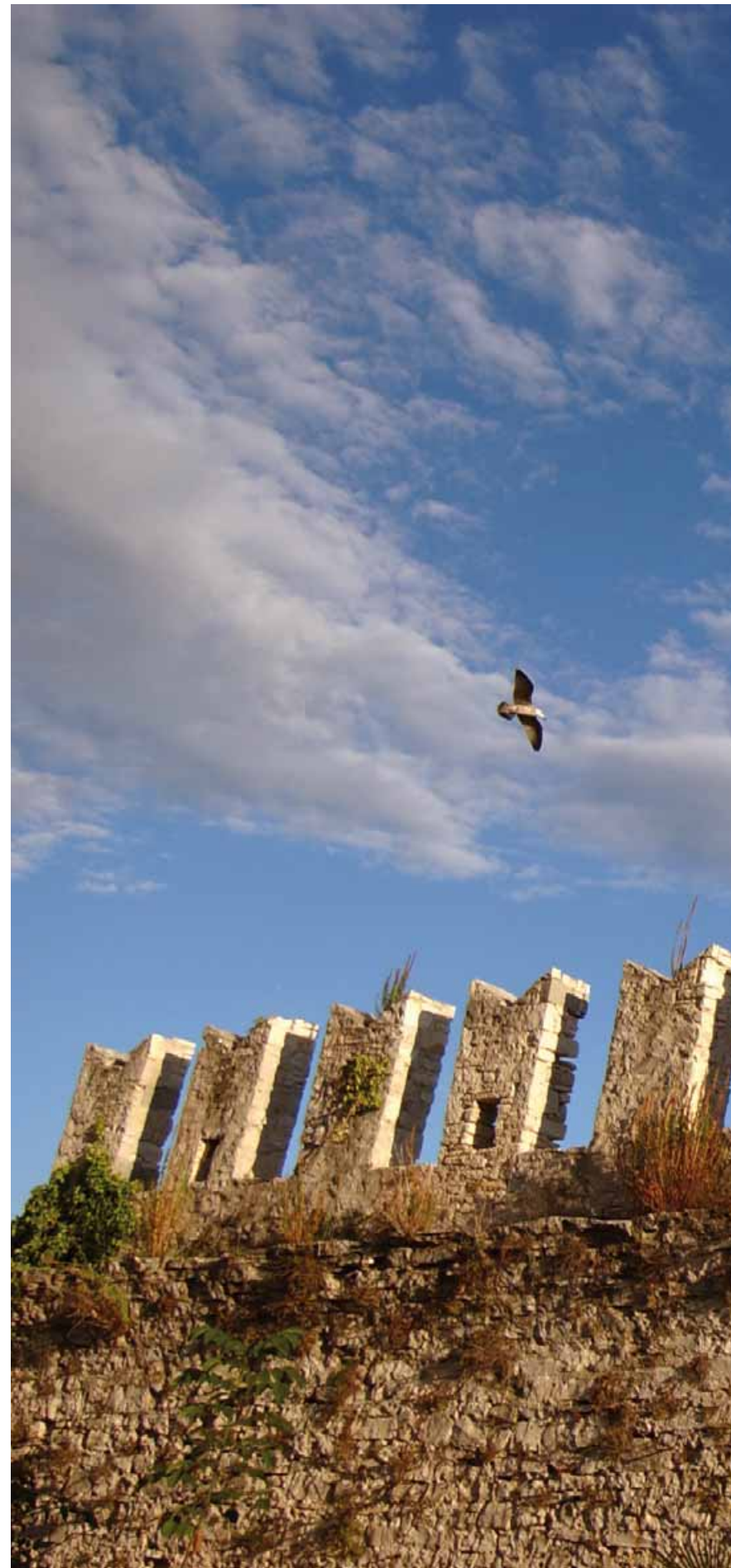

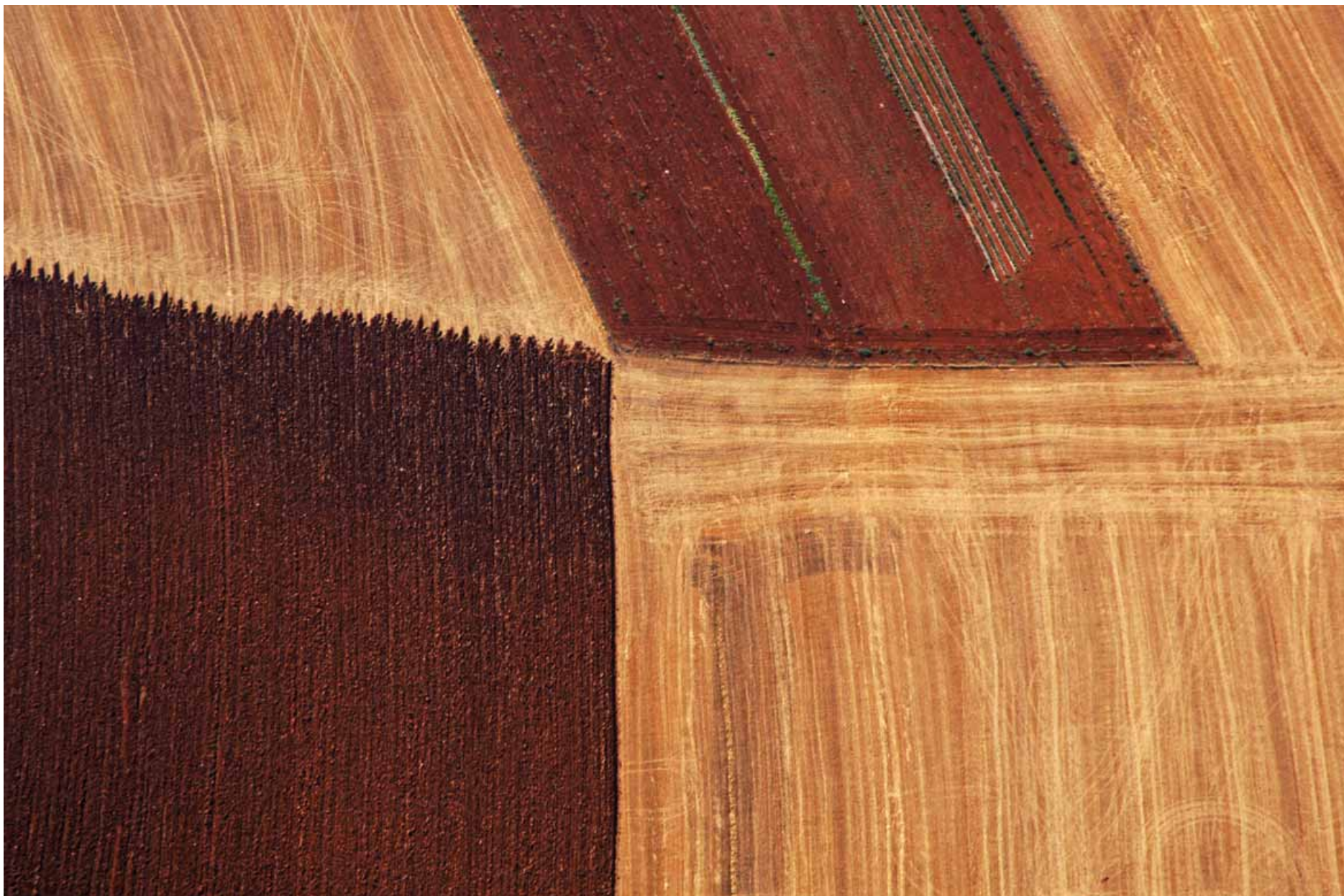

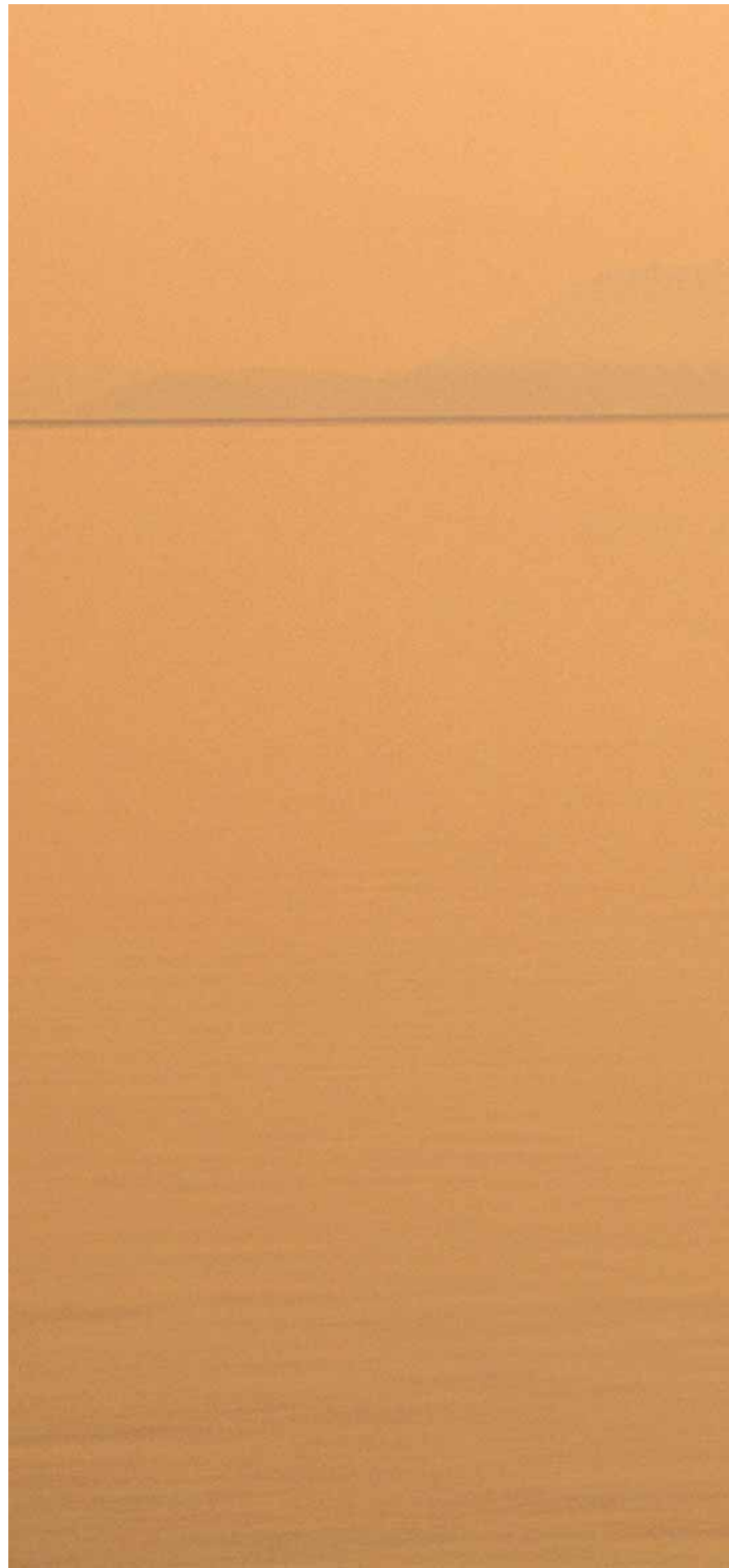

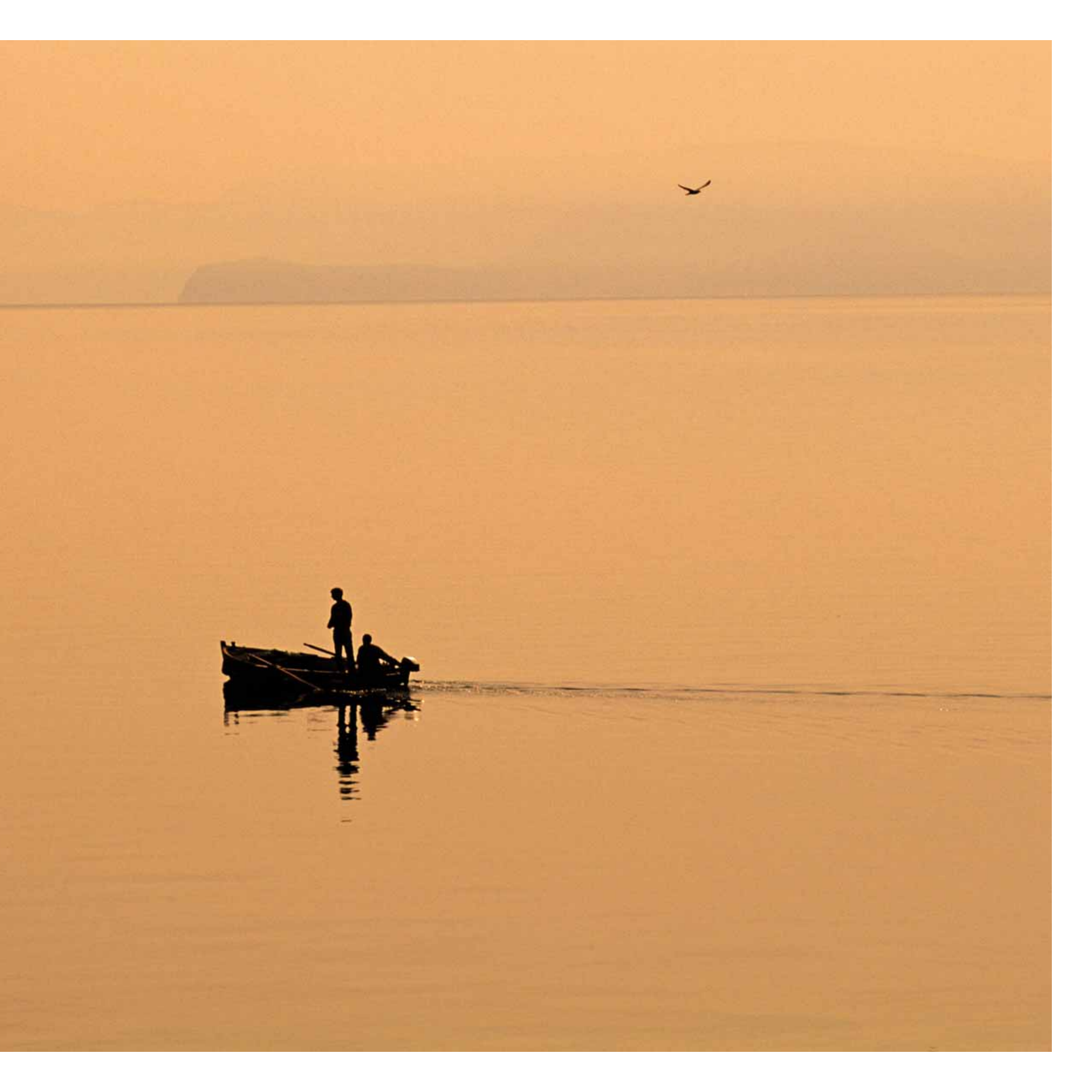

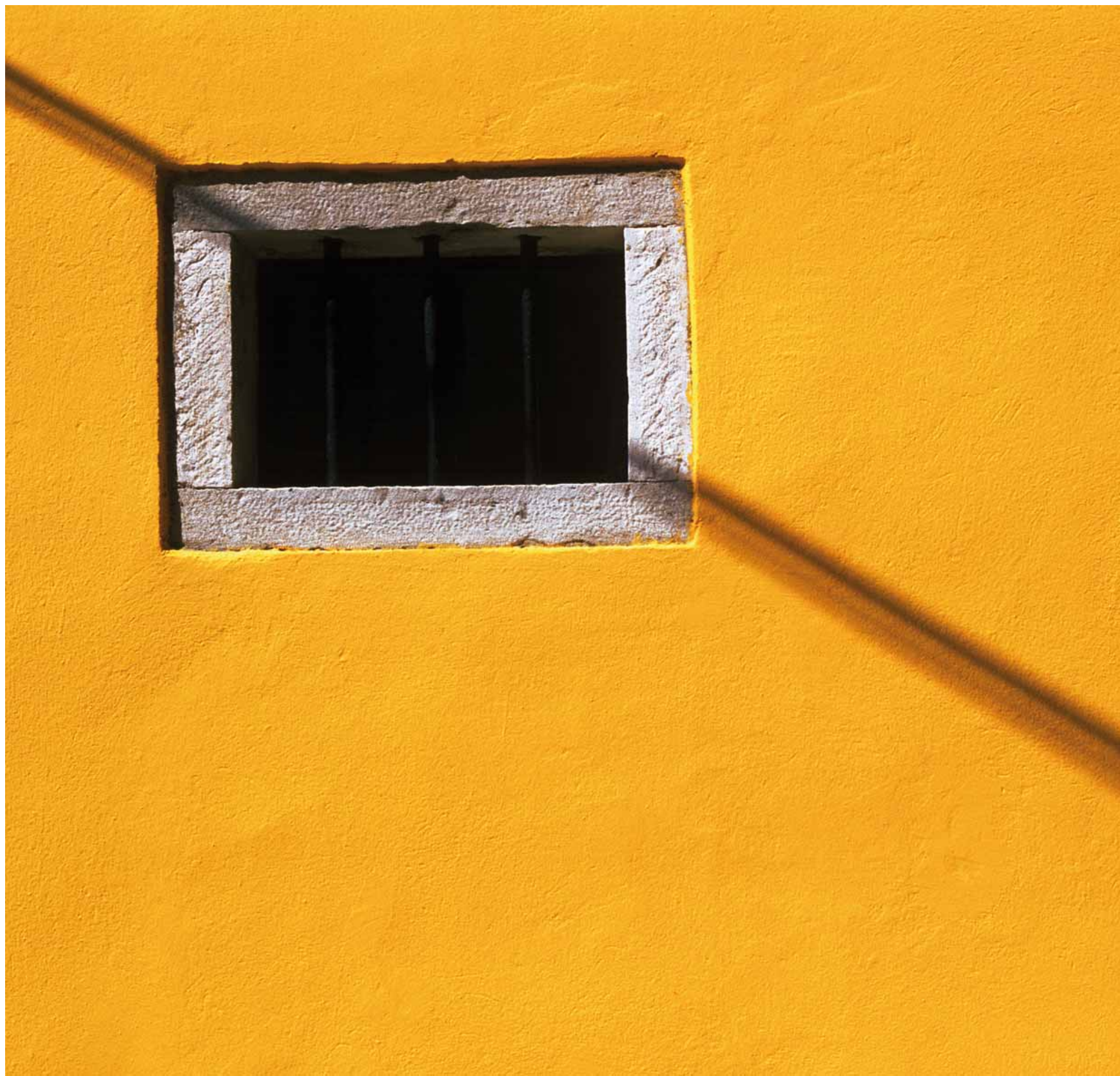

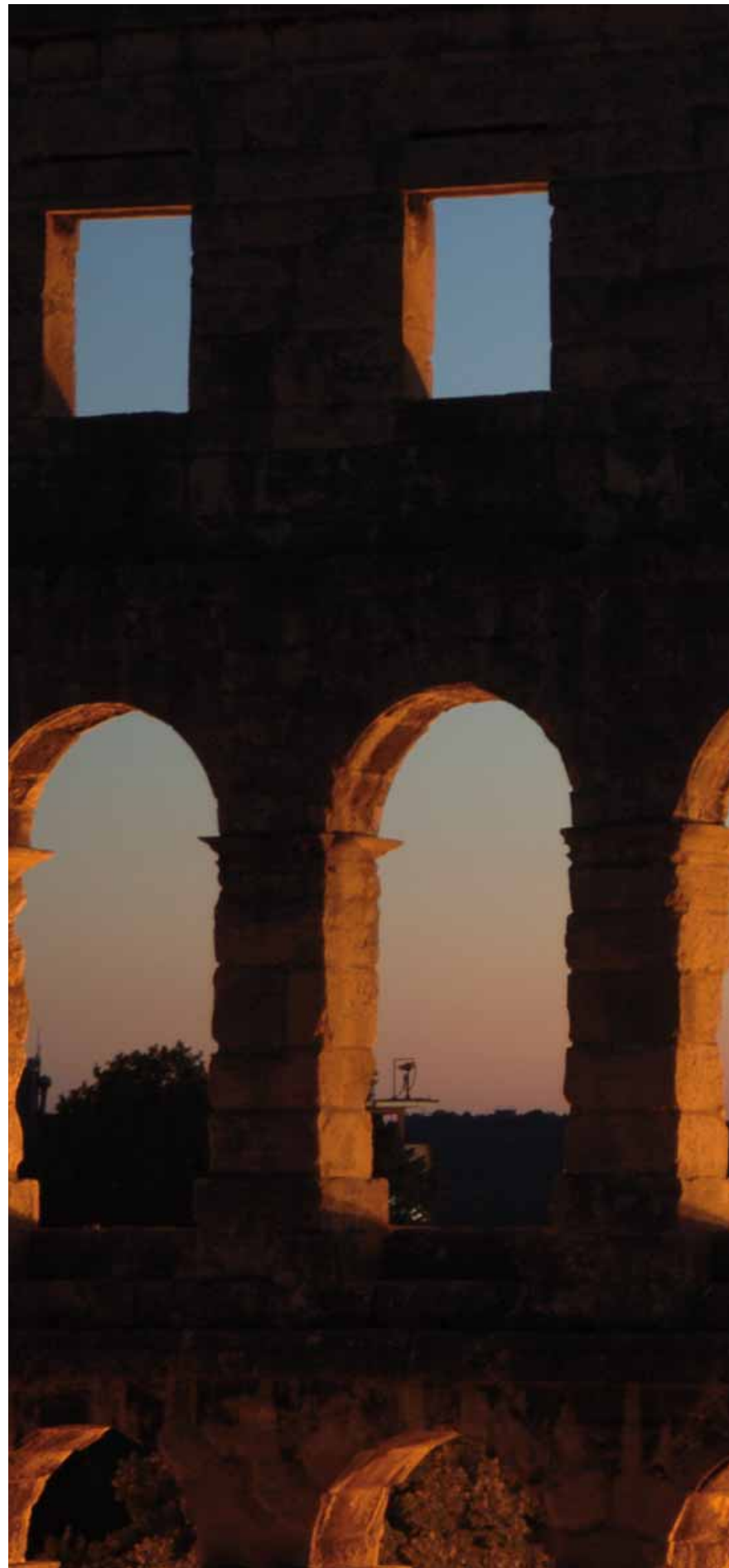

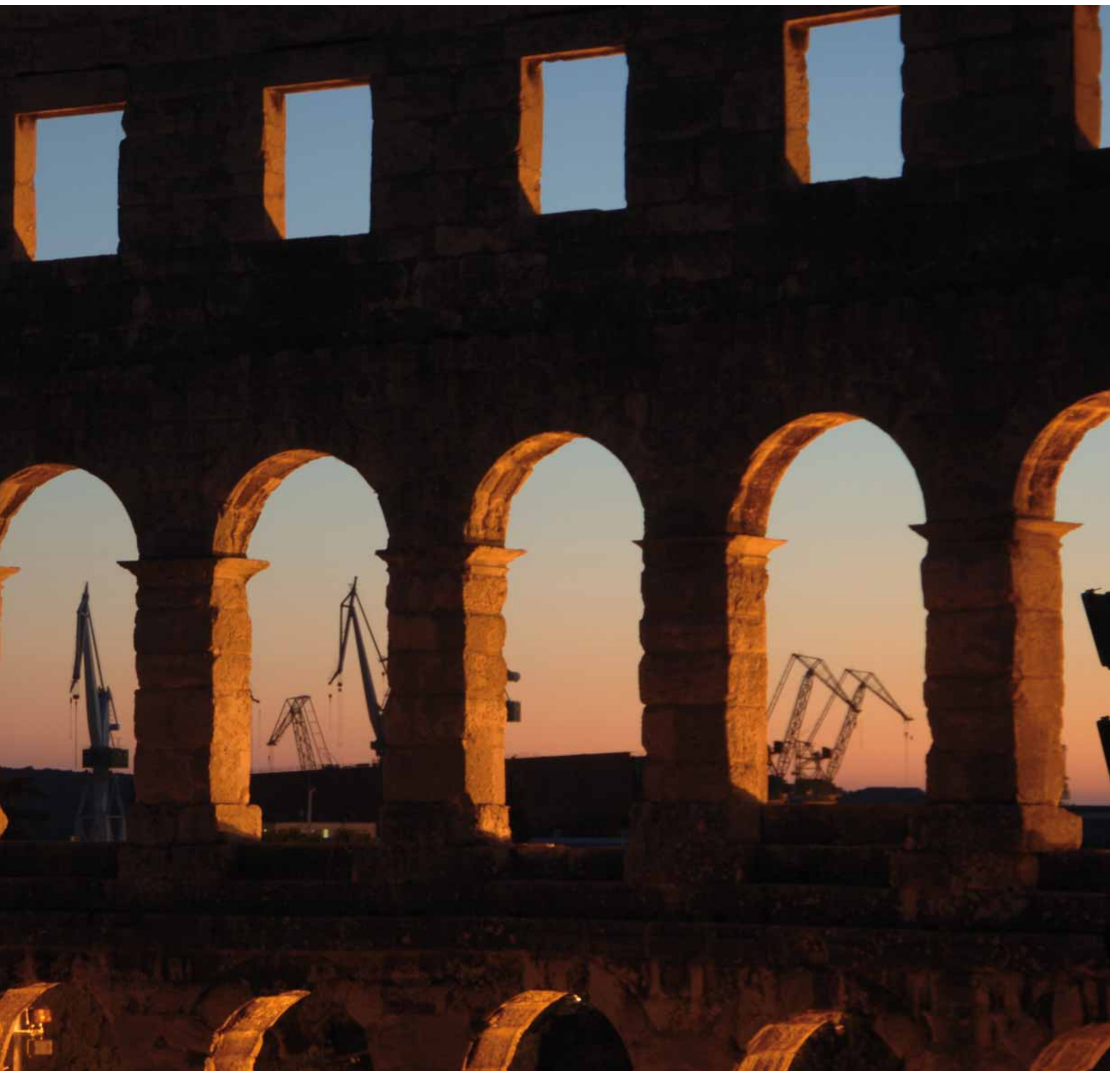

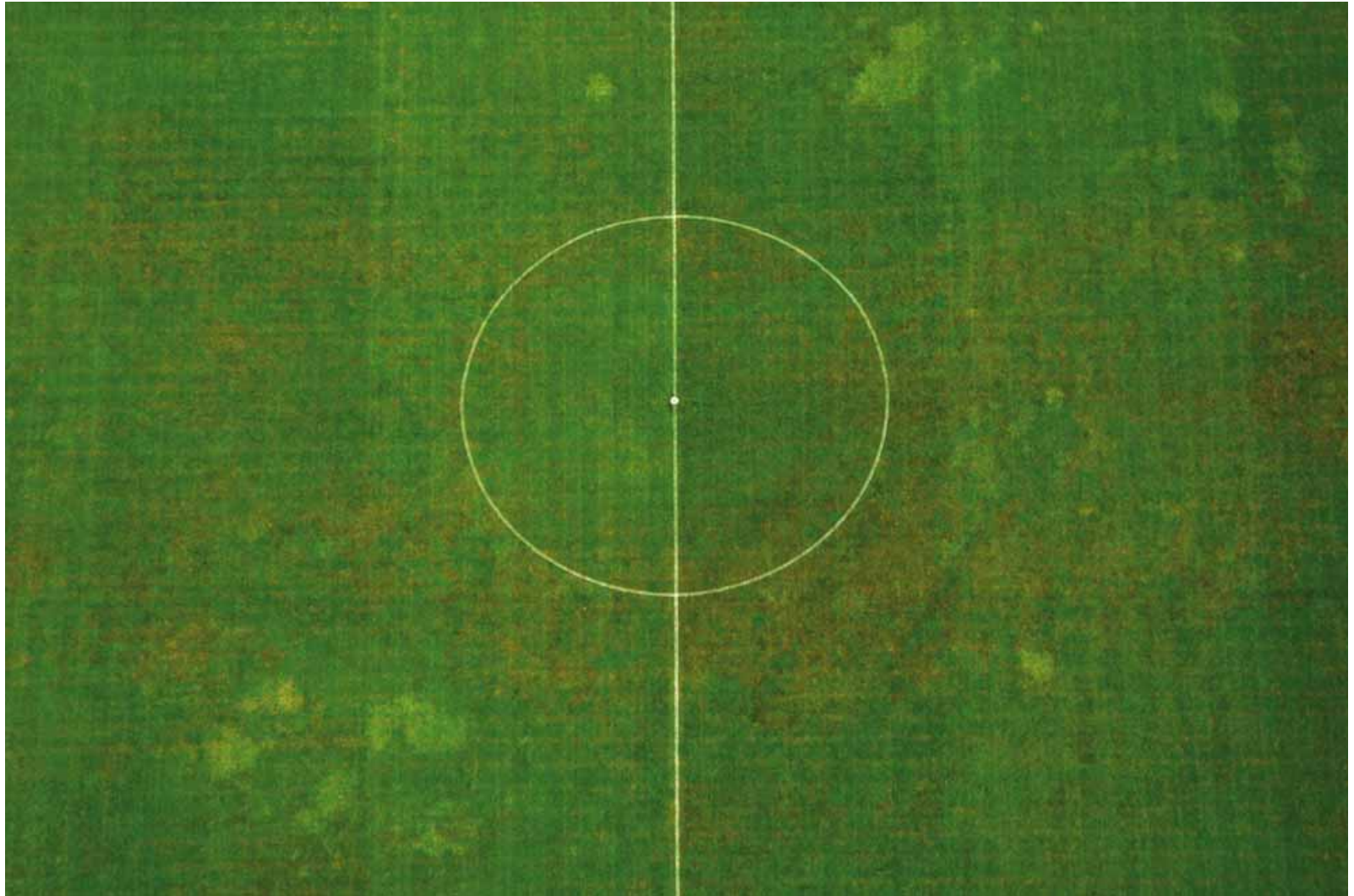

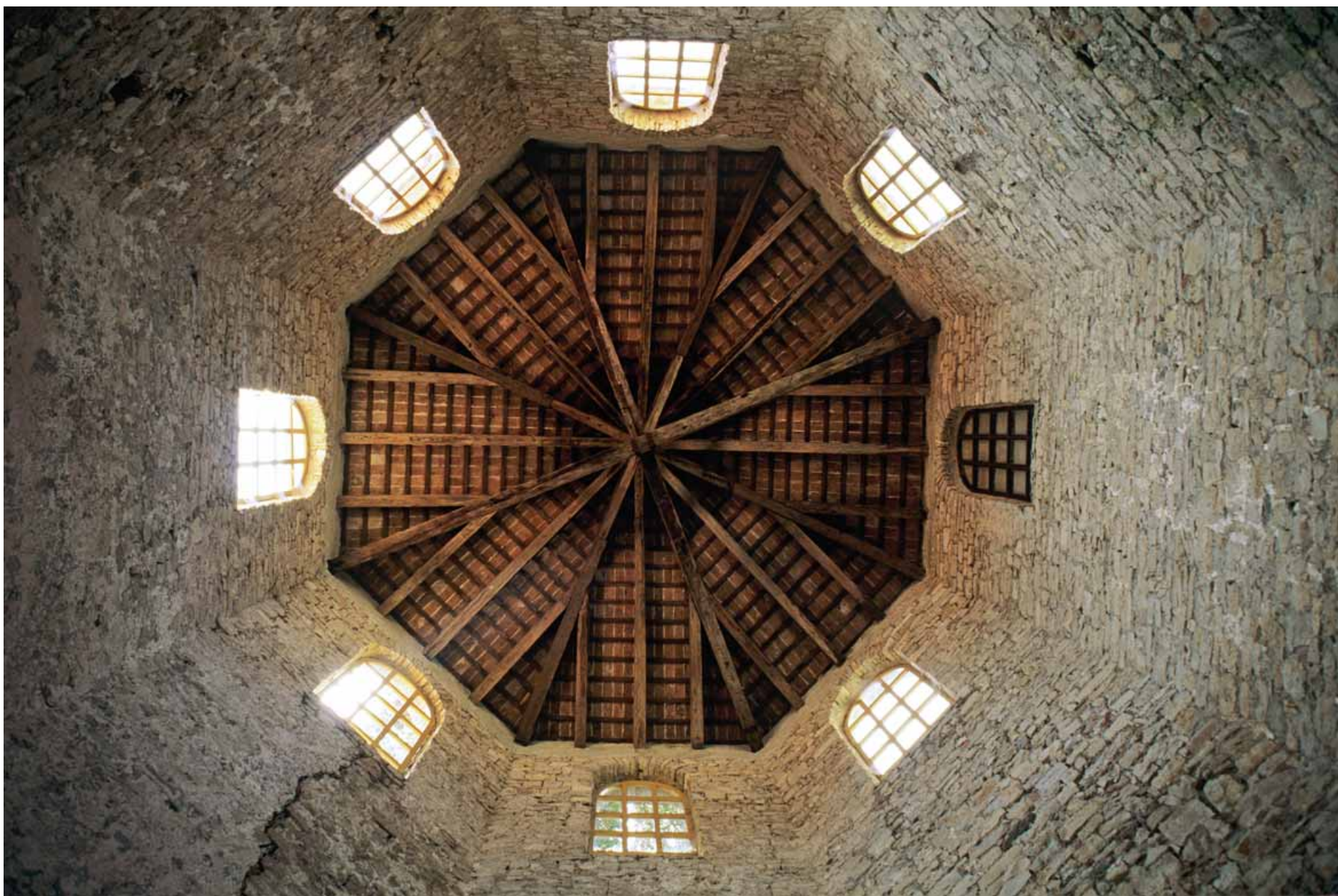

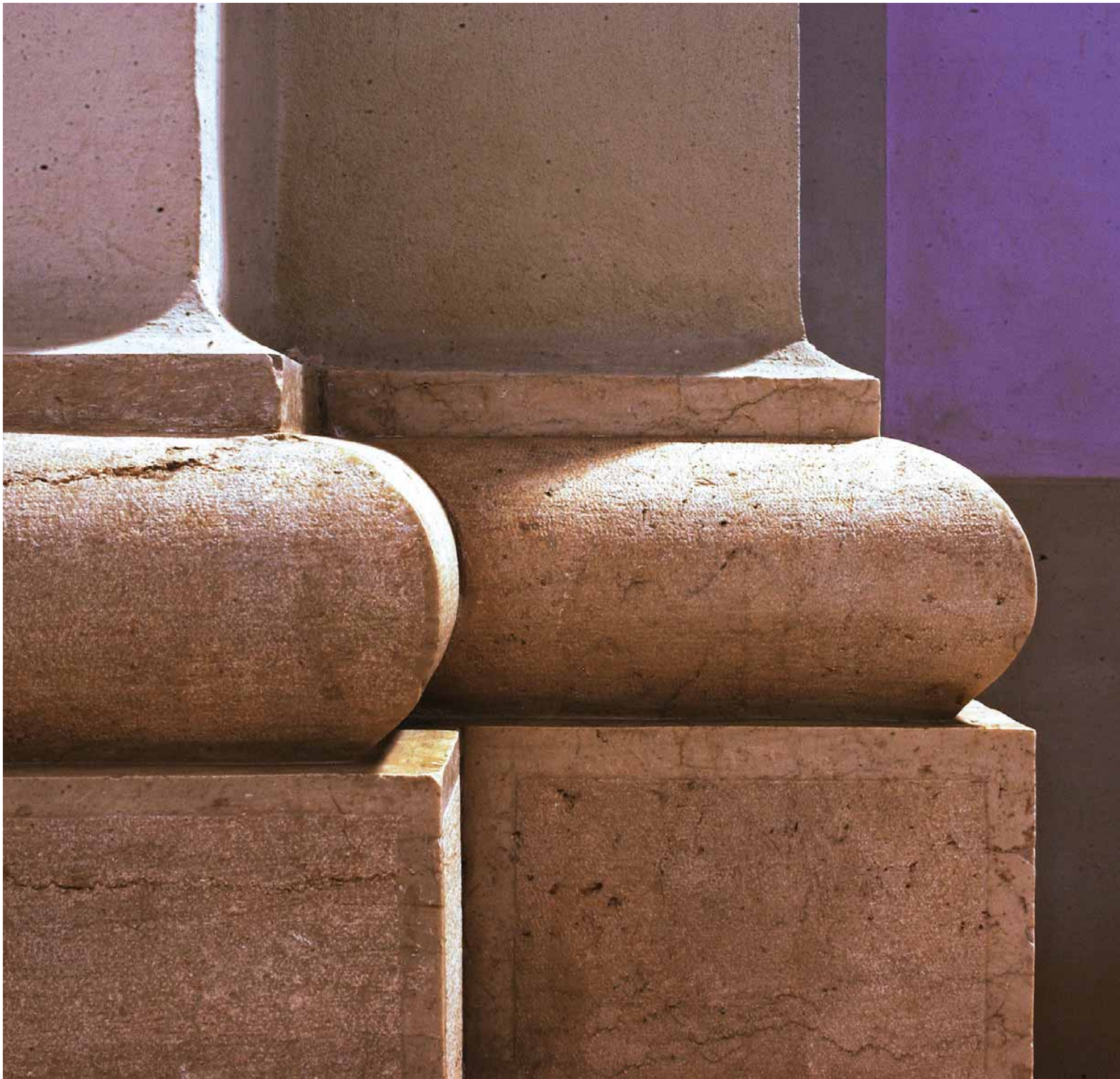

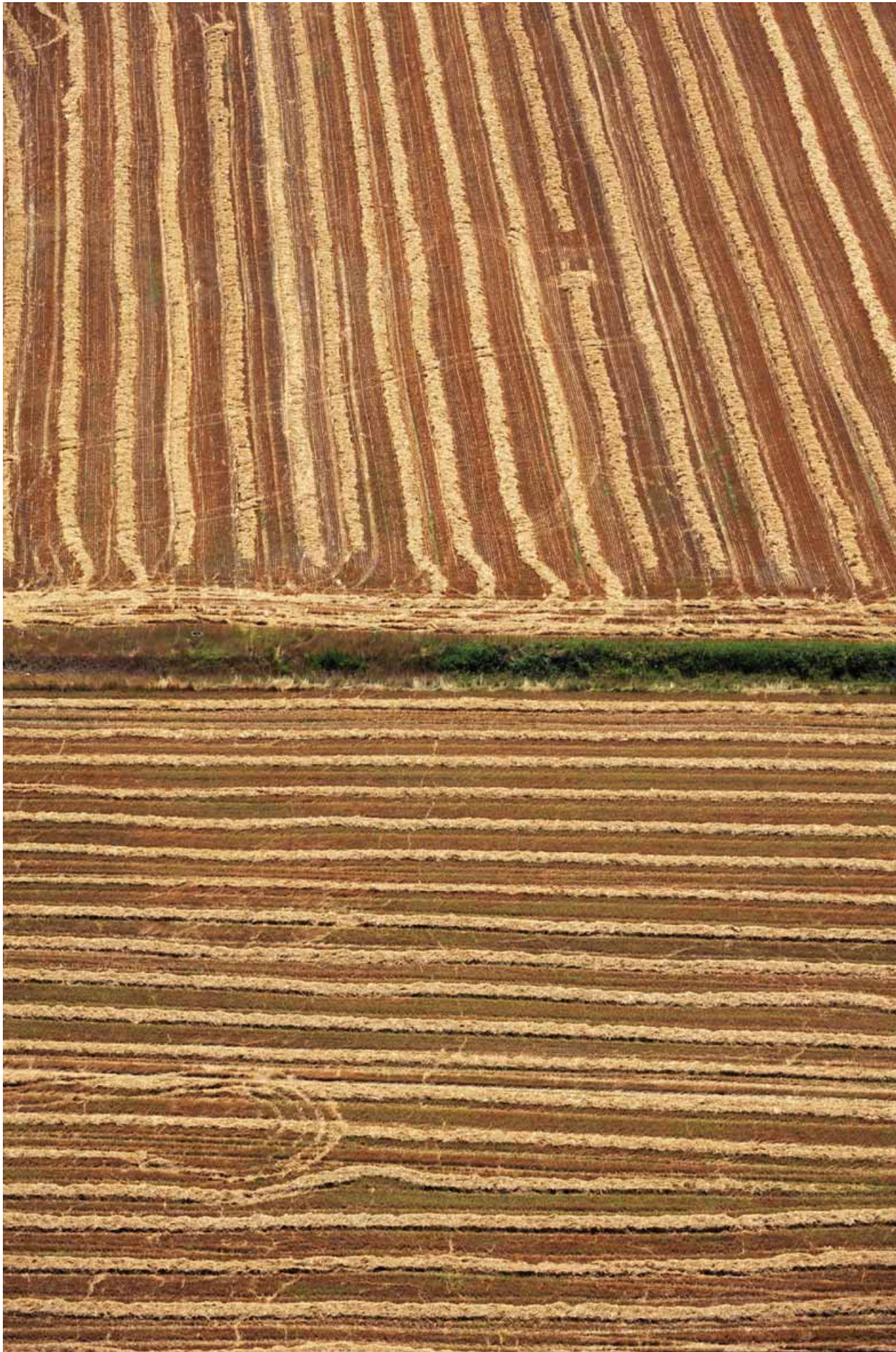

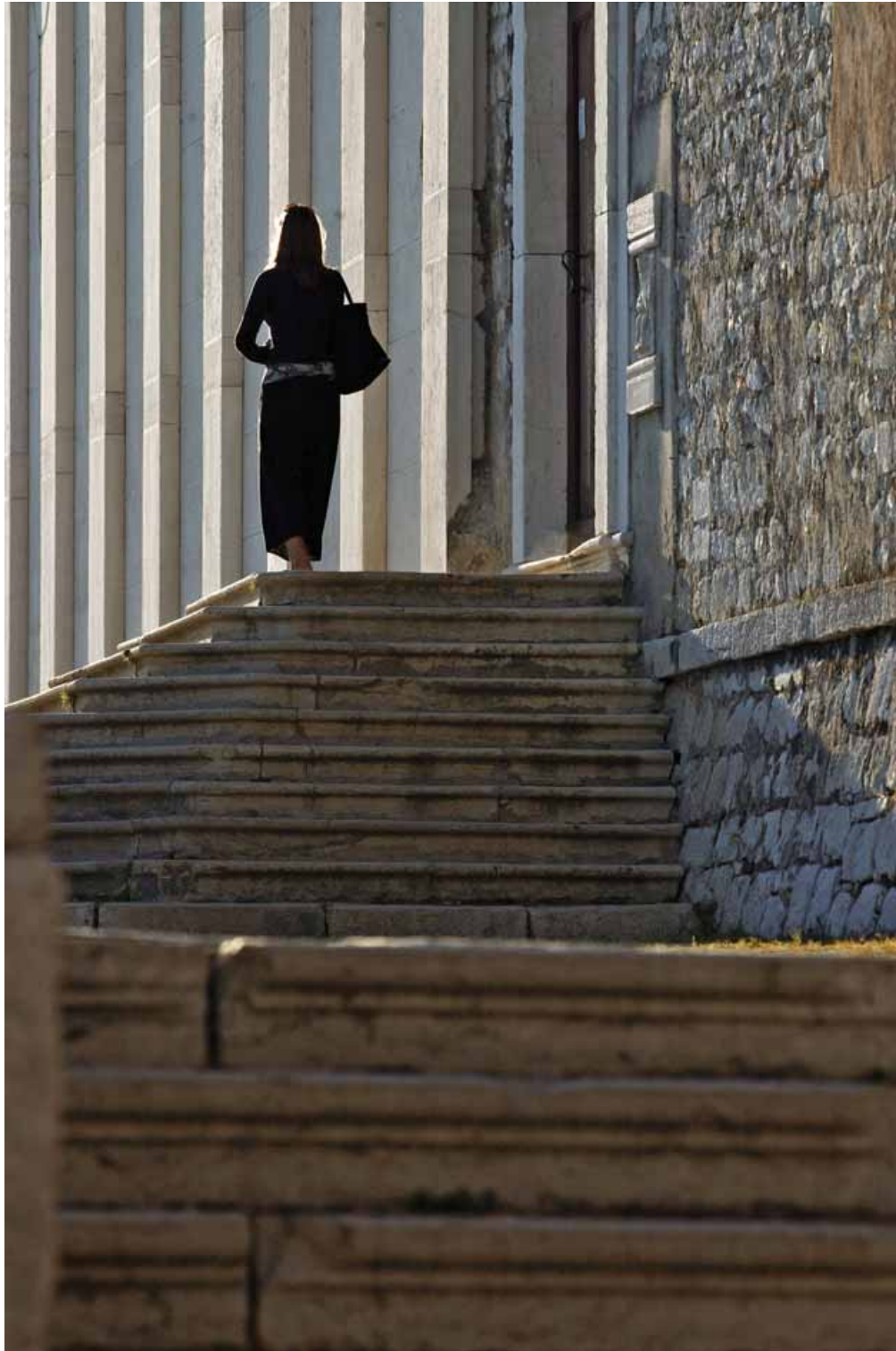

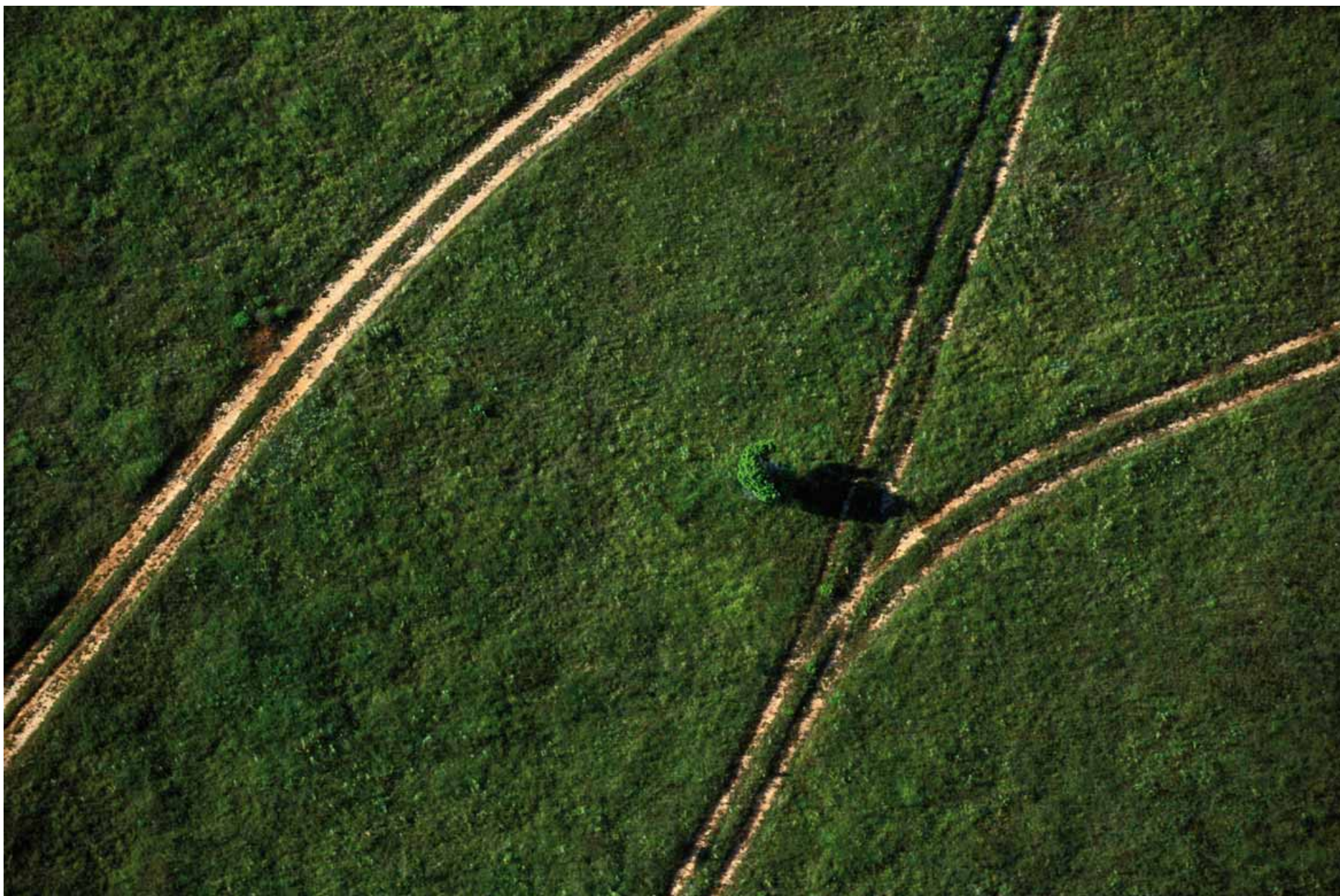

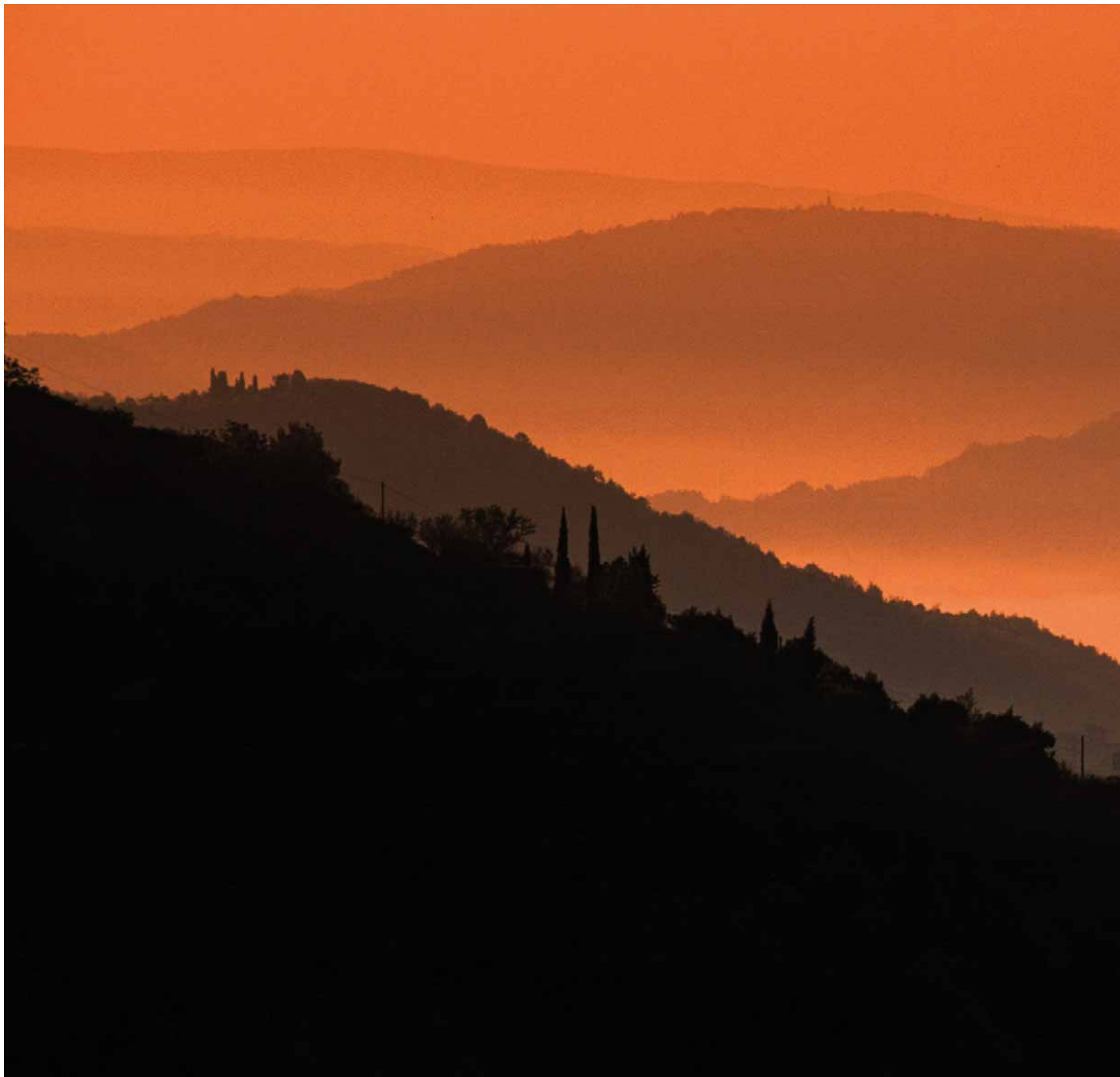

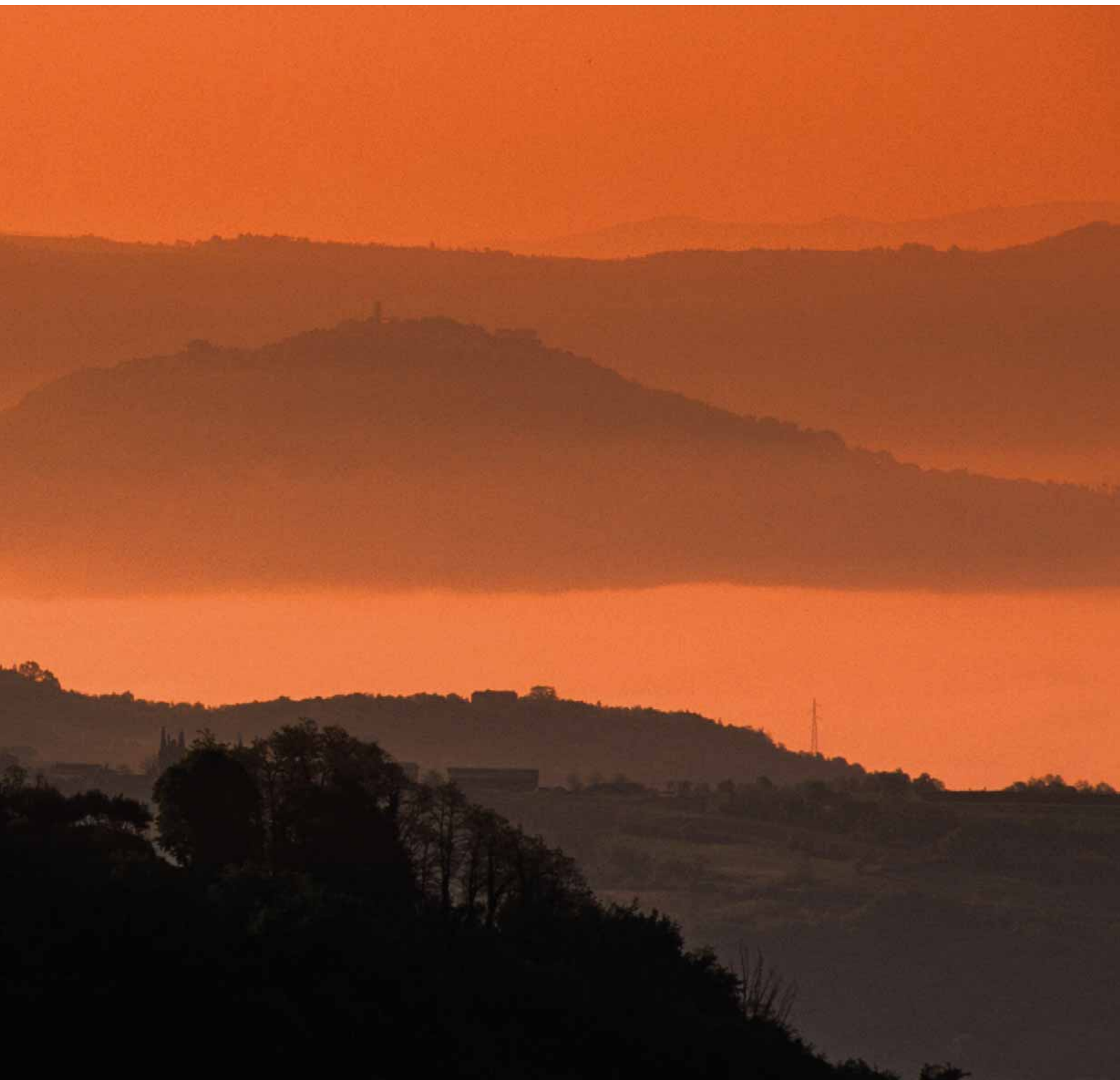

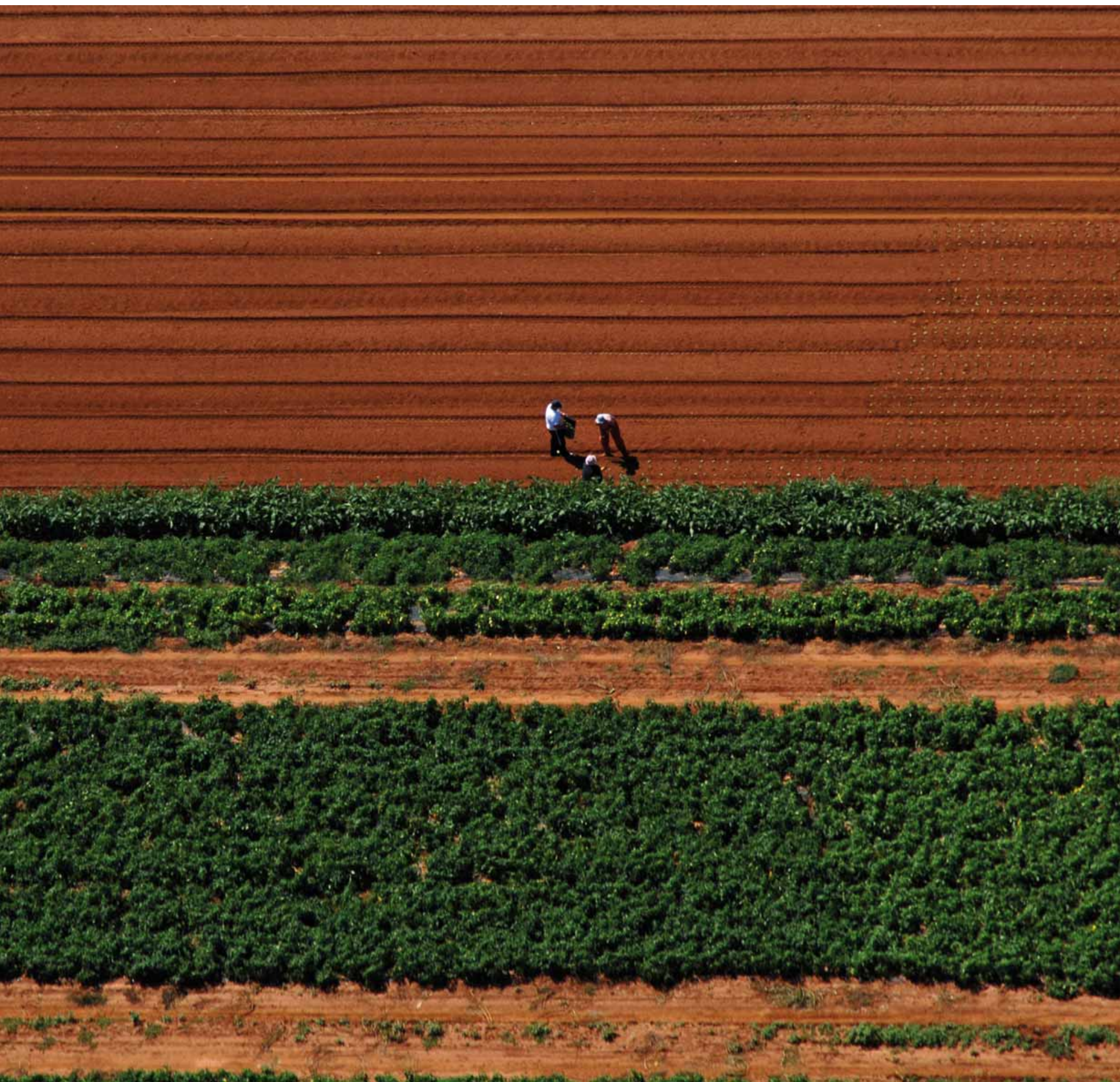

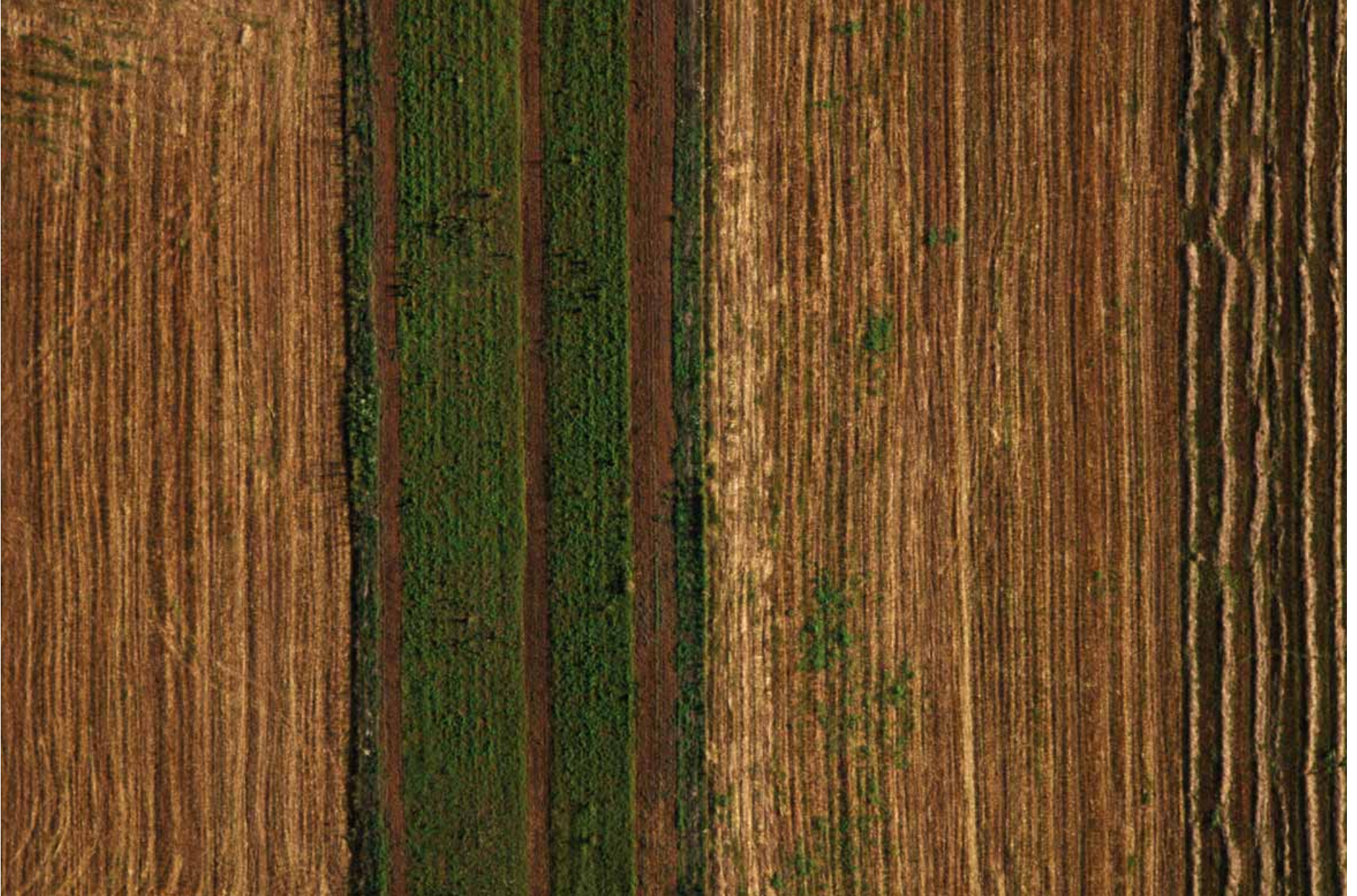

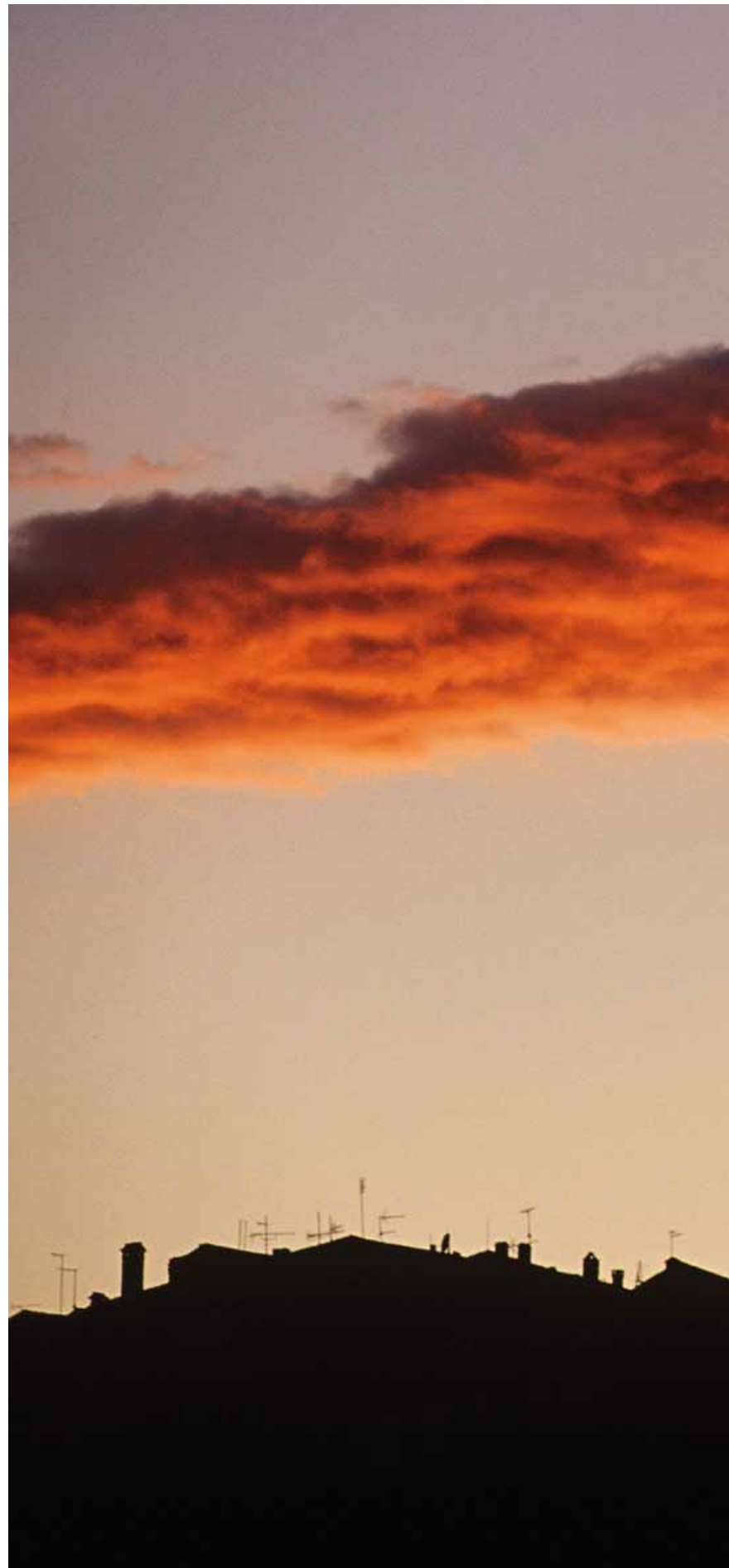

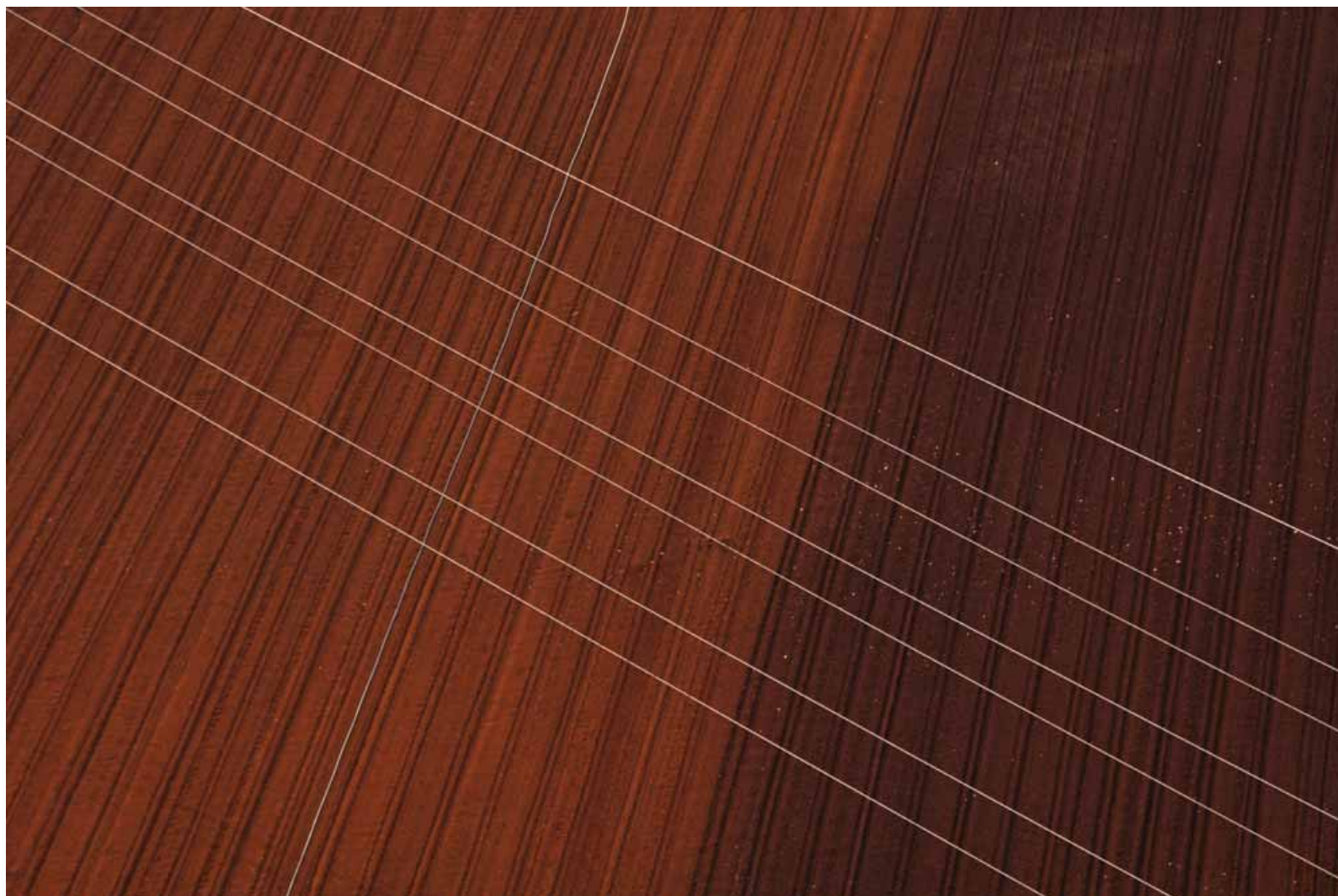

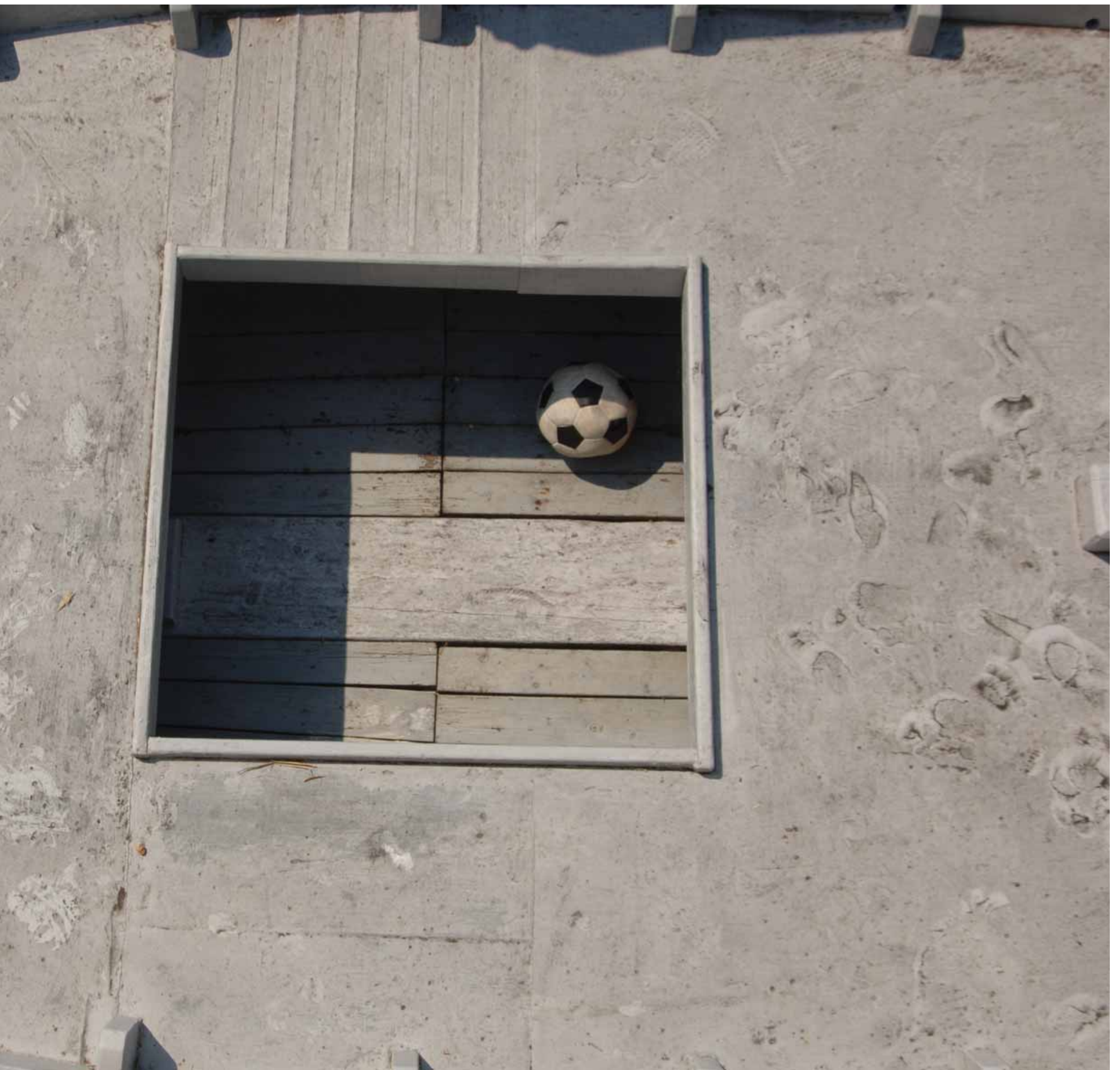

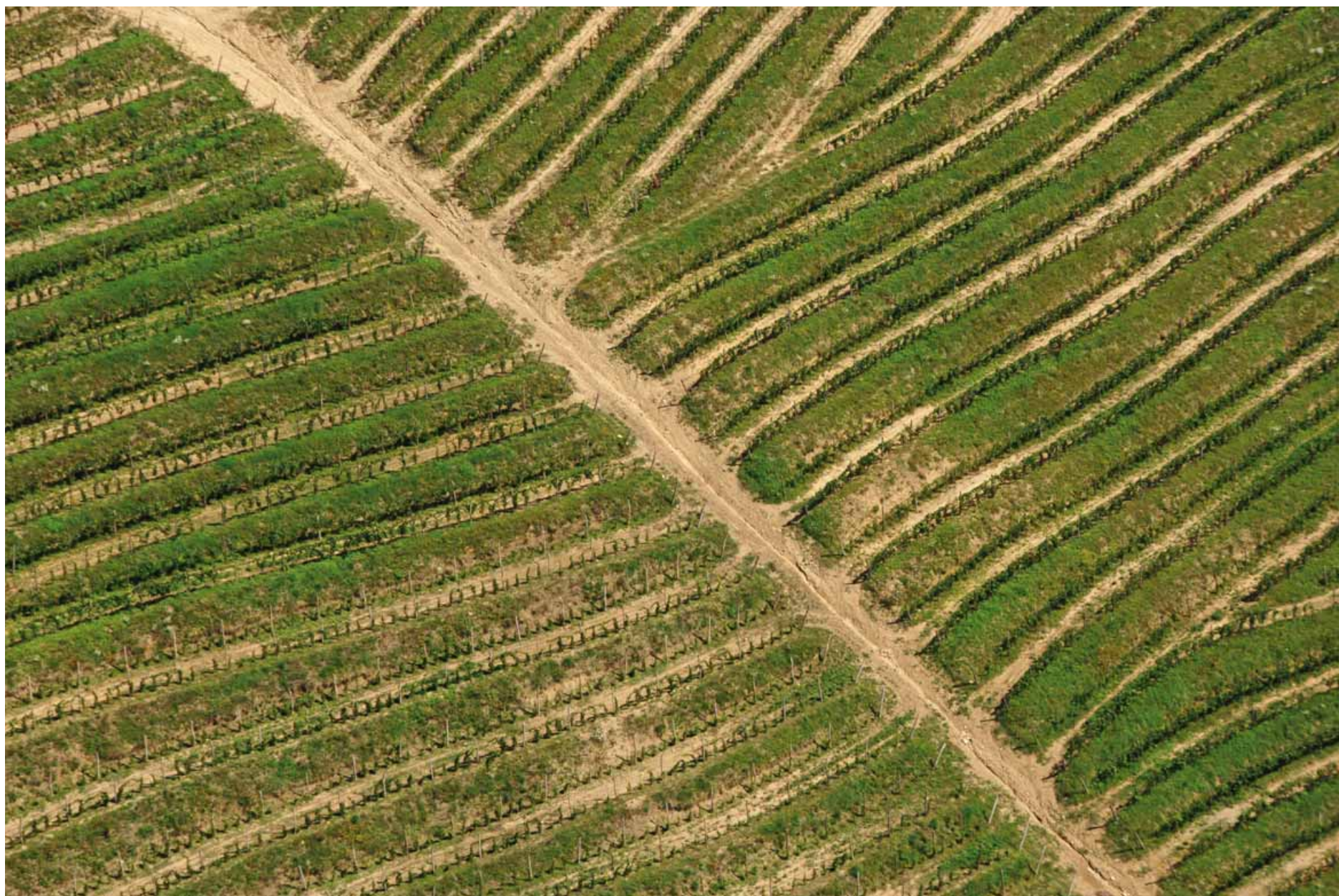

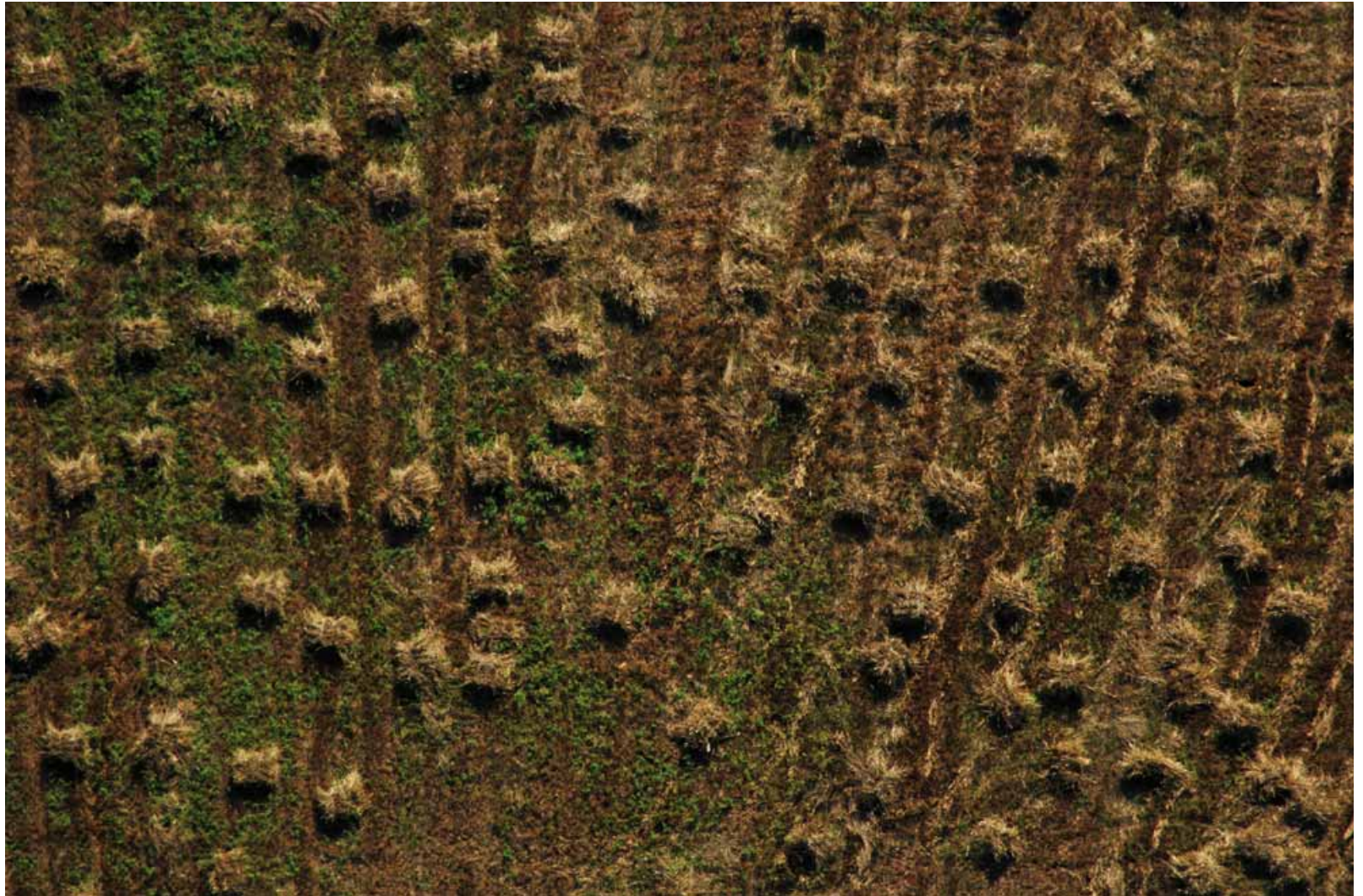

N

89

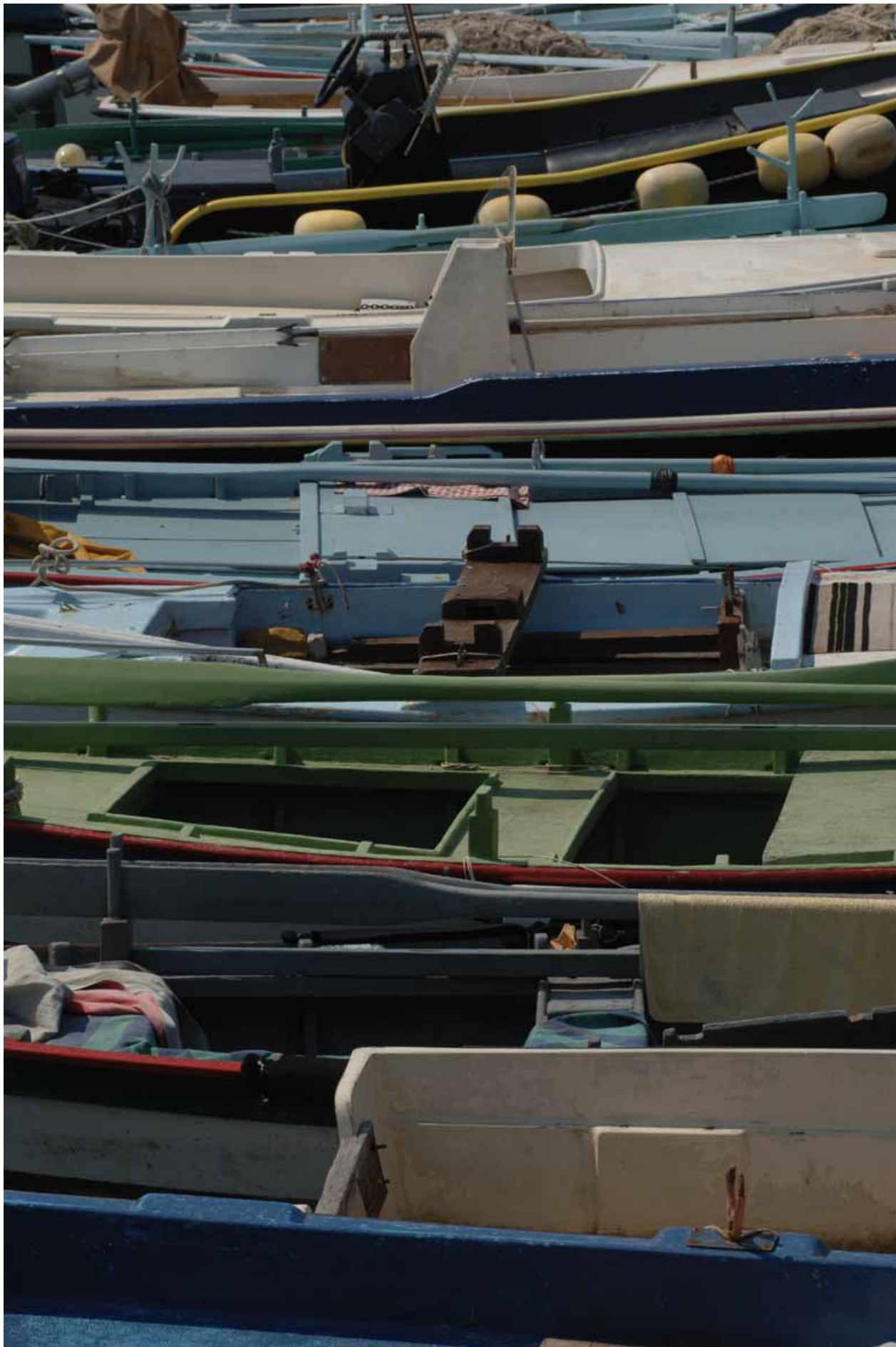

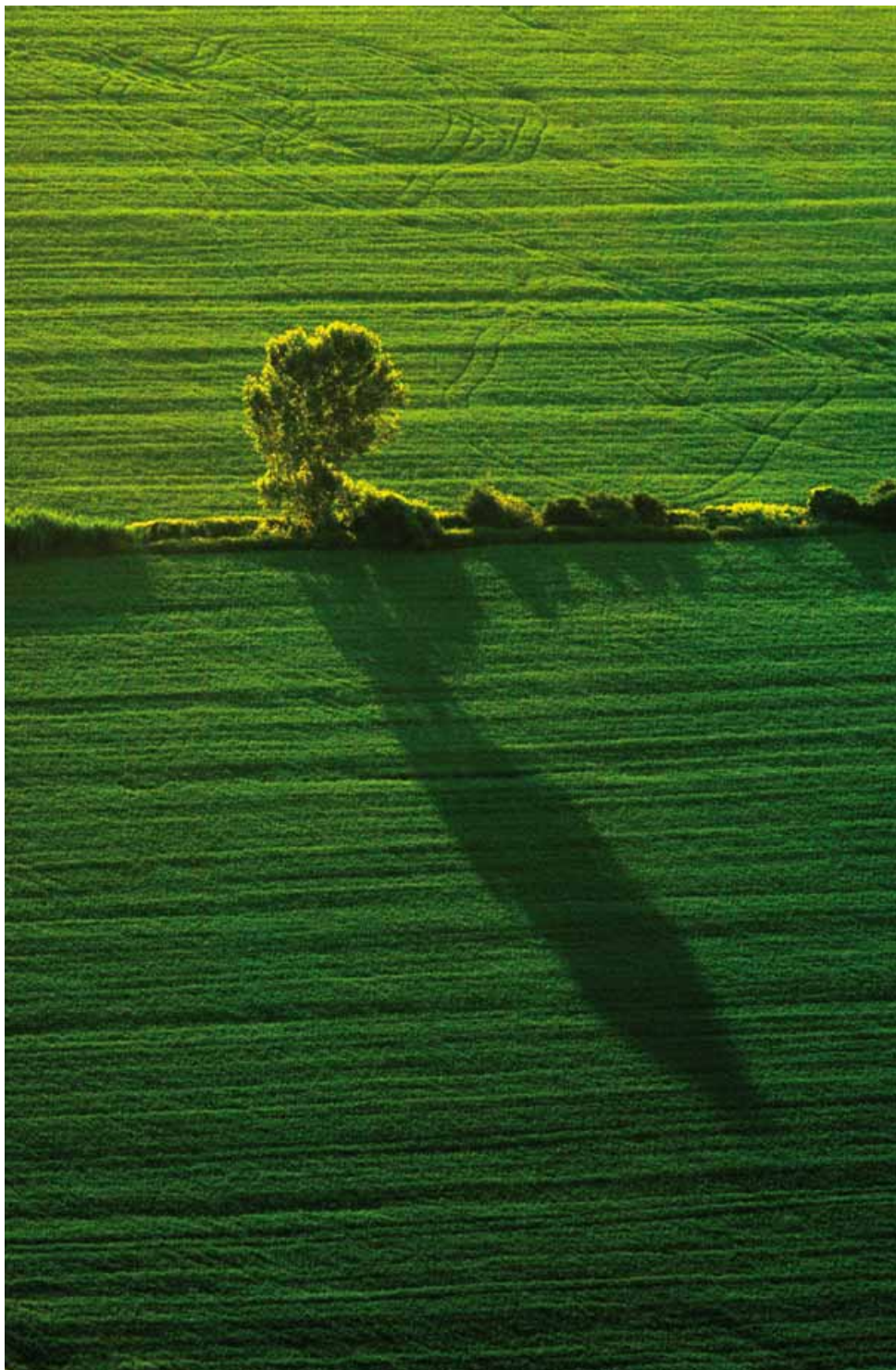

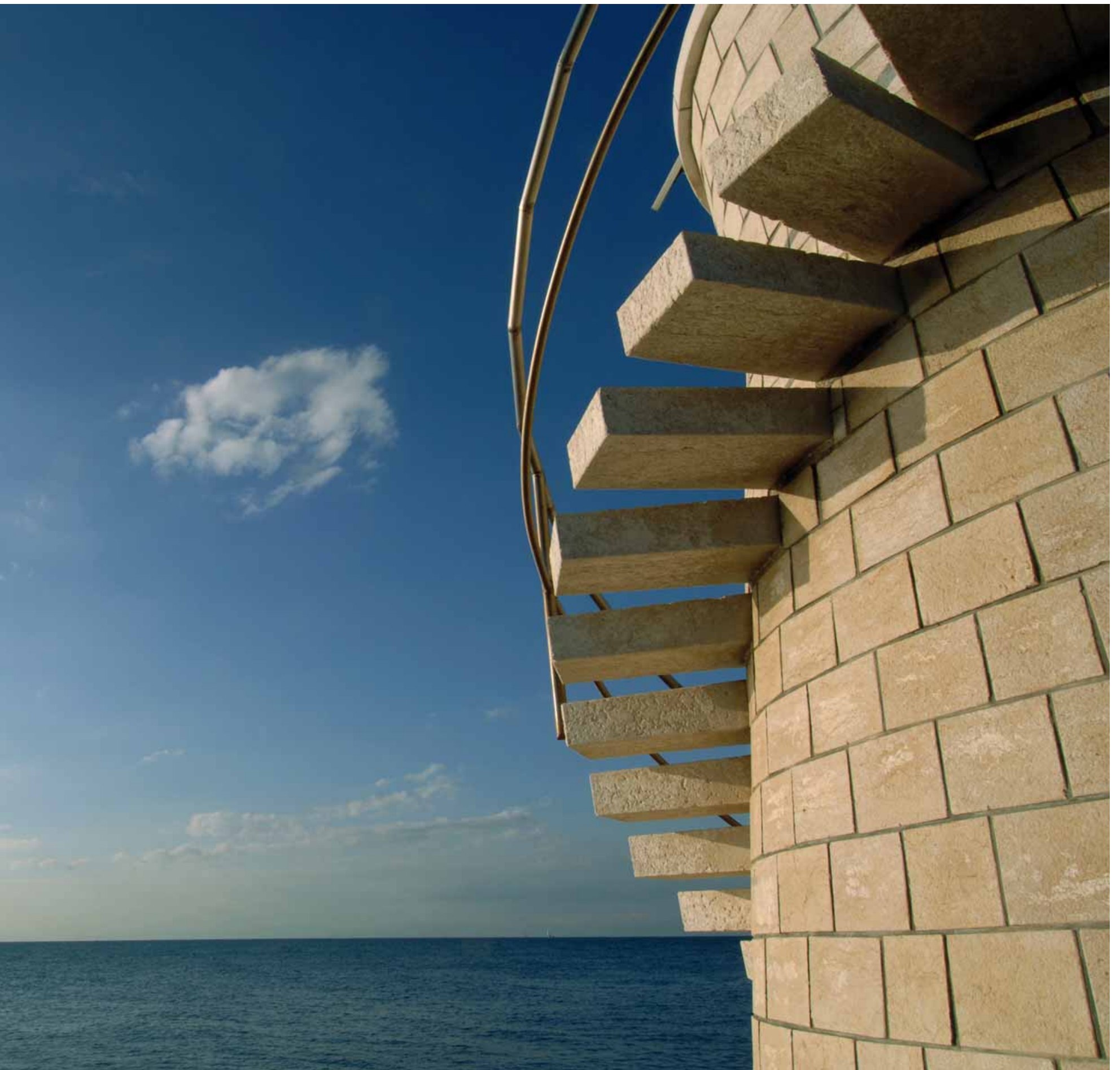

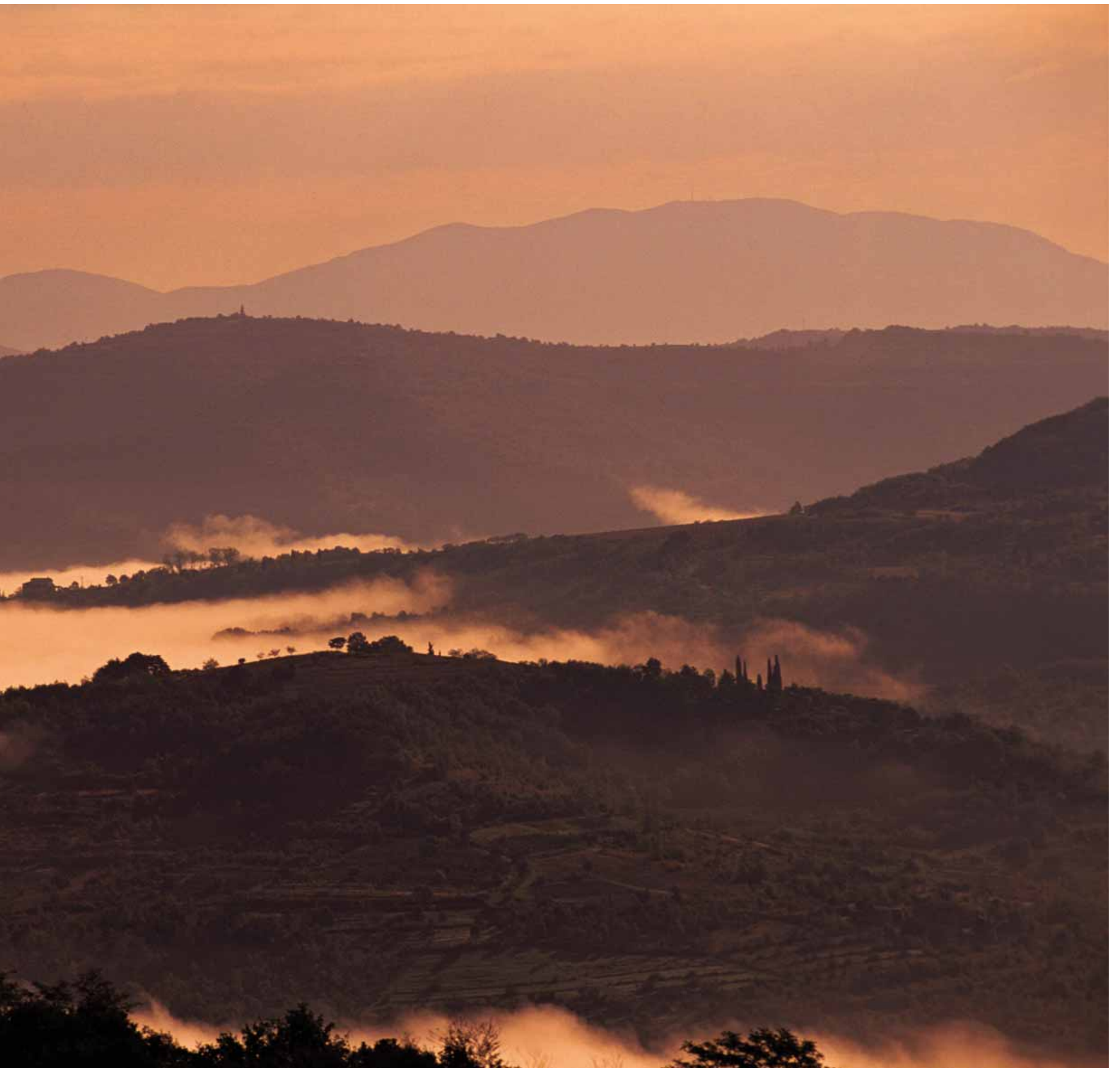

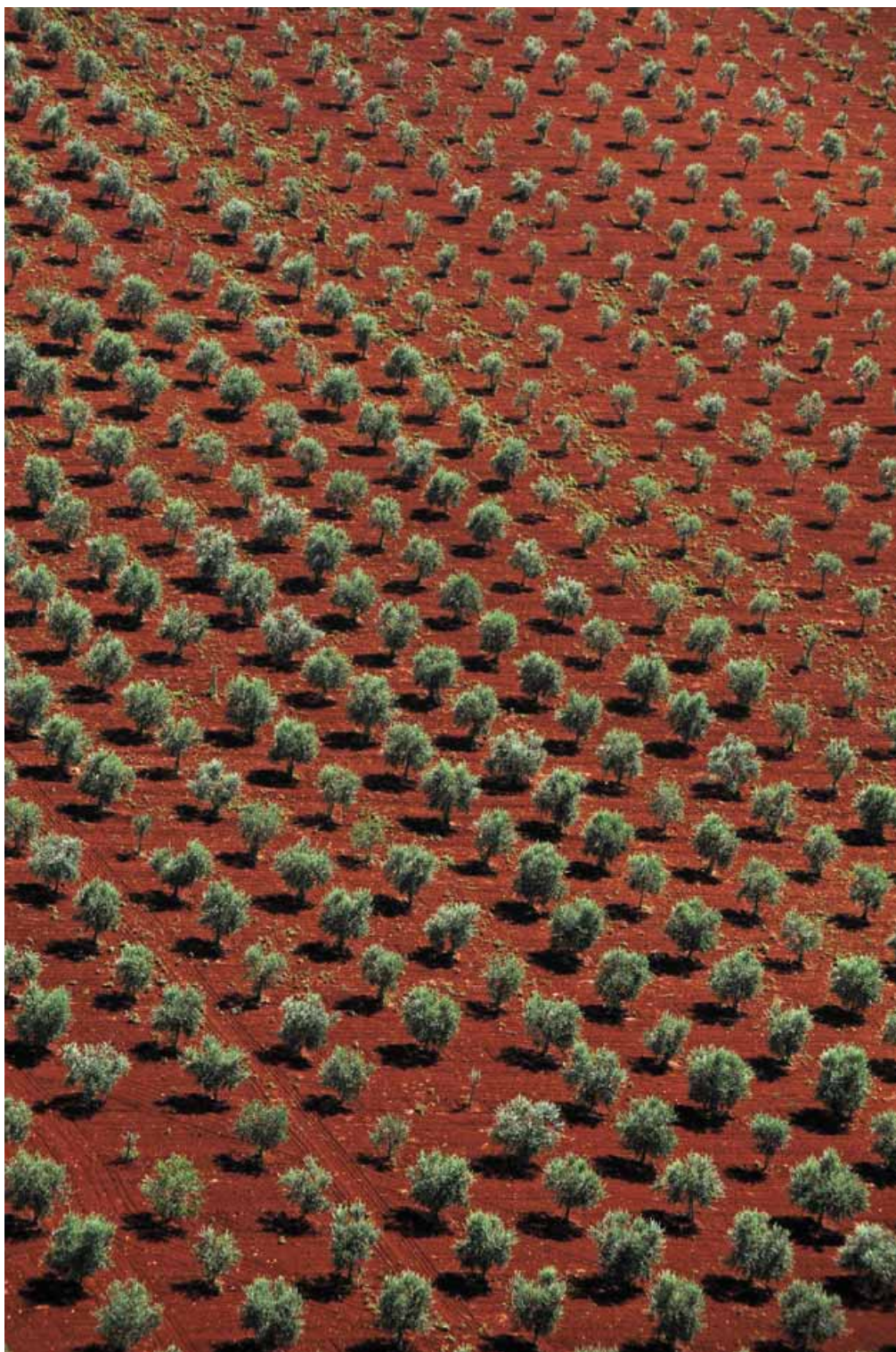

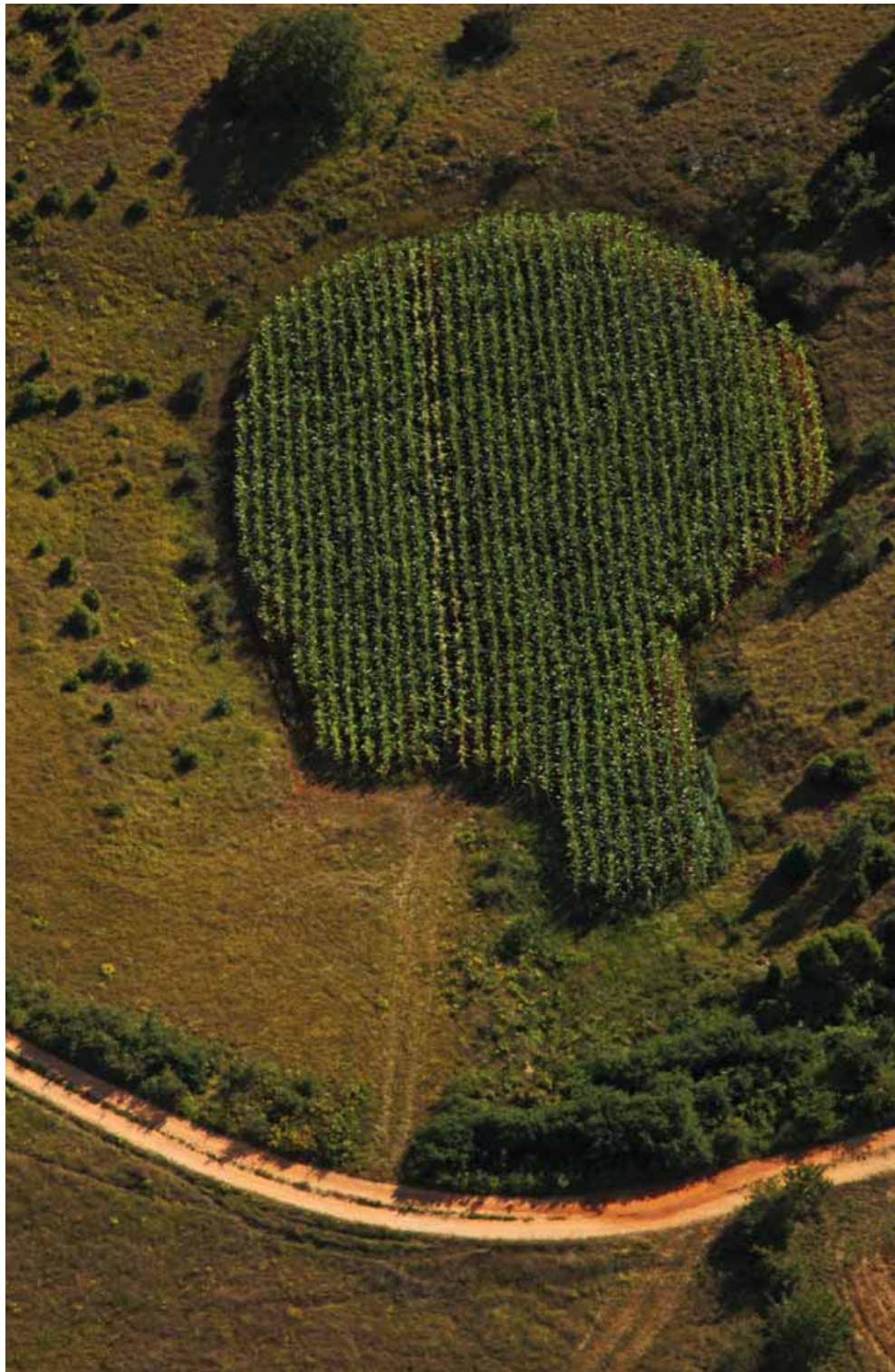

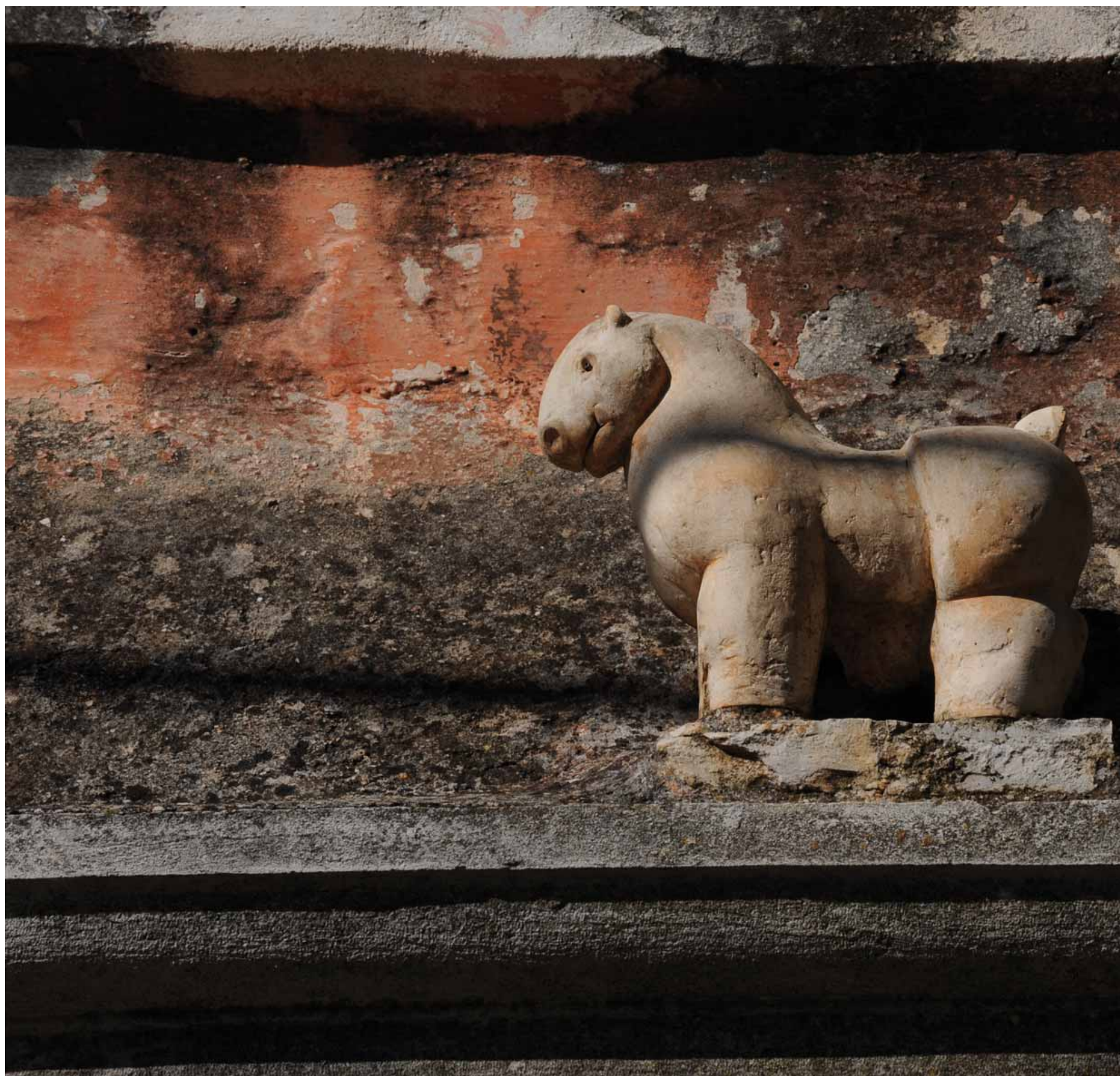

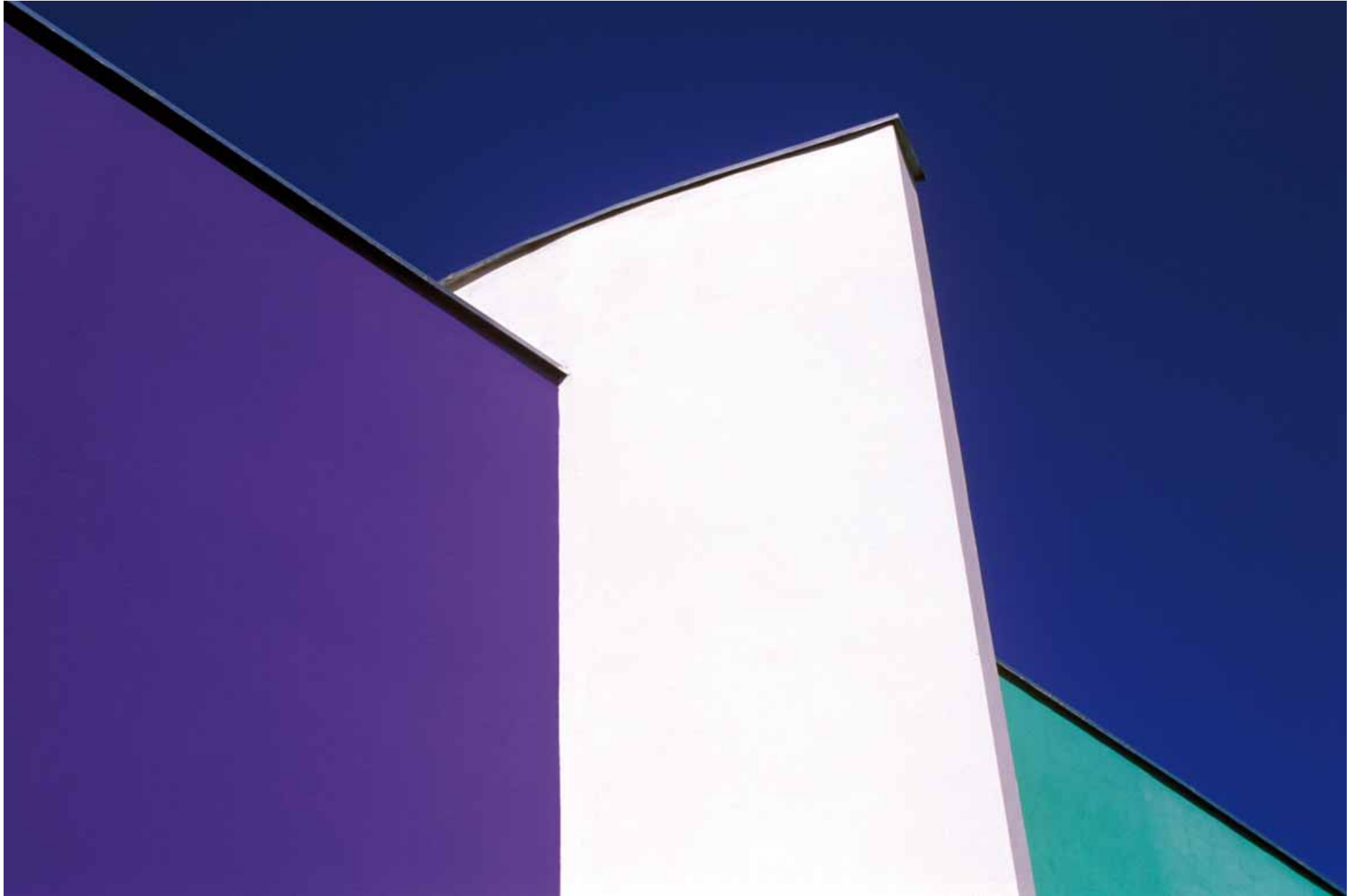

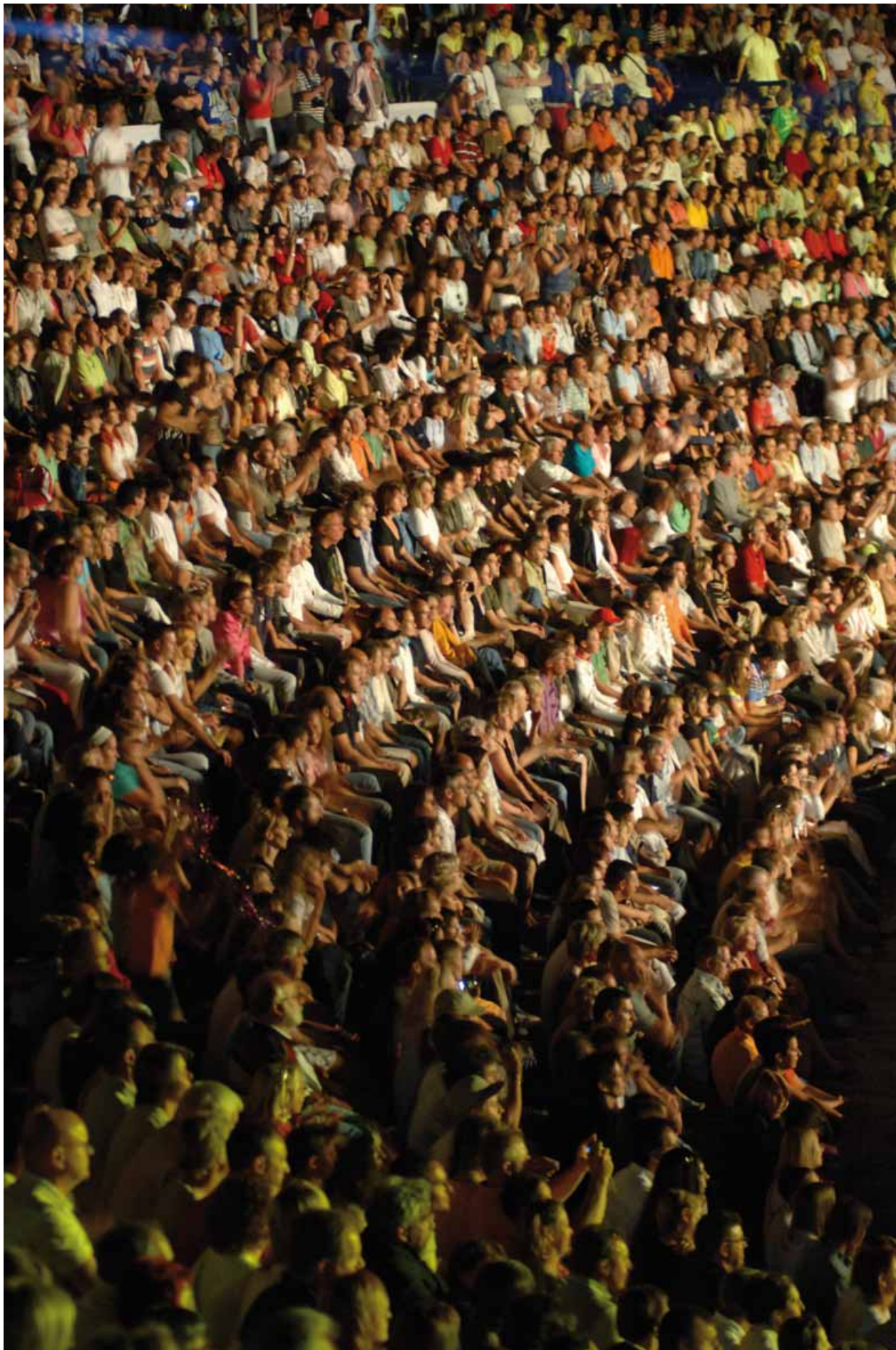

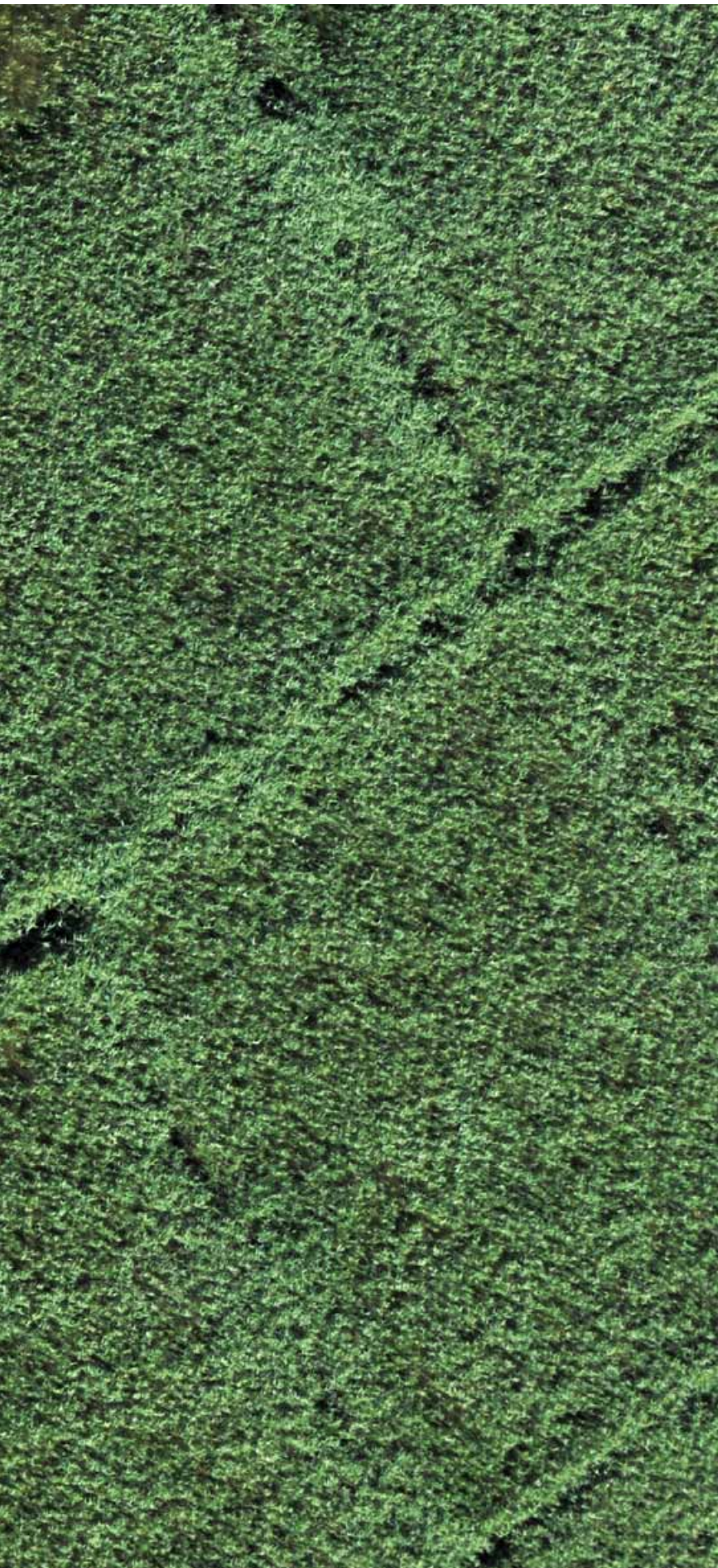

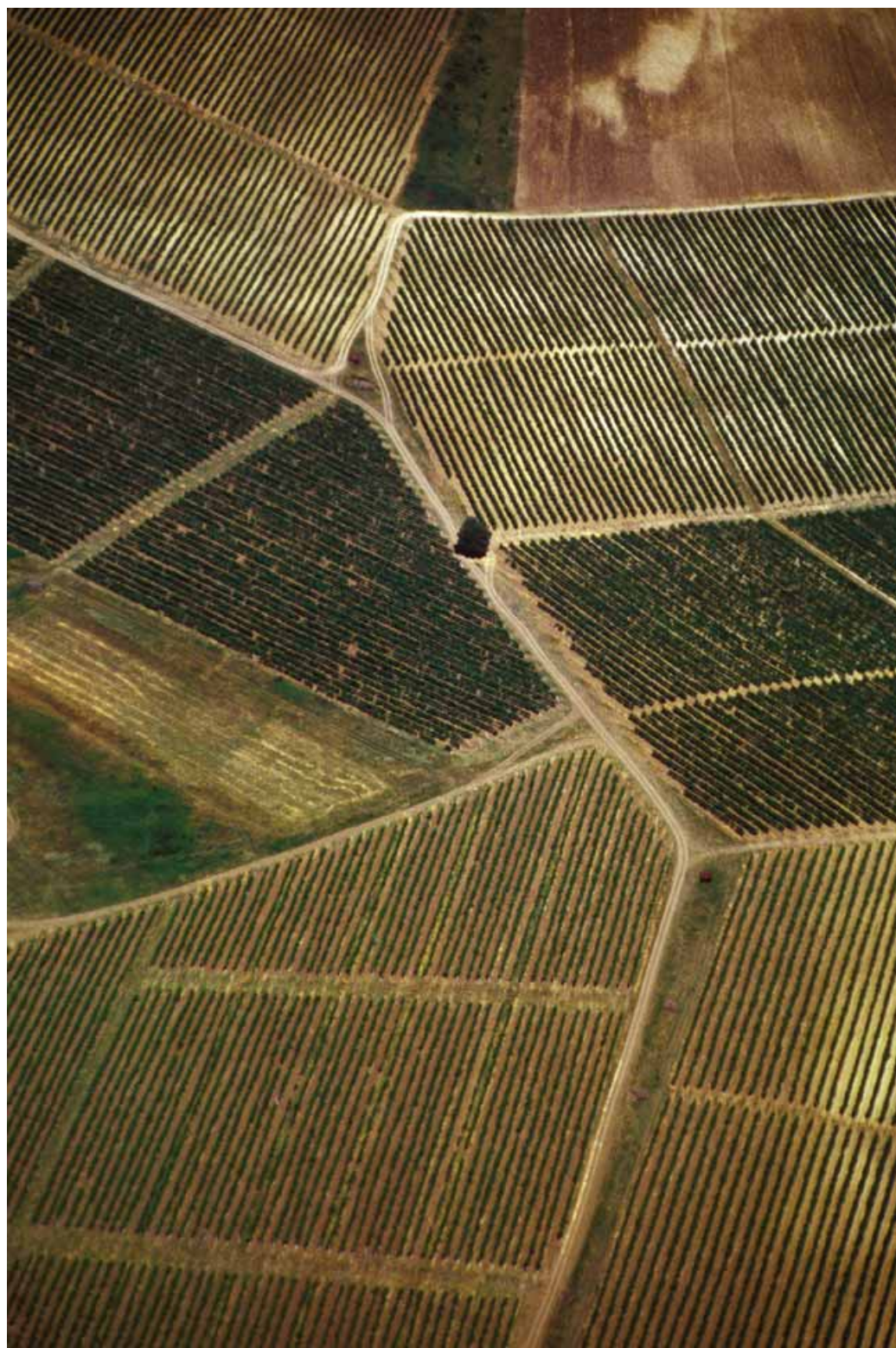

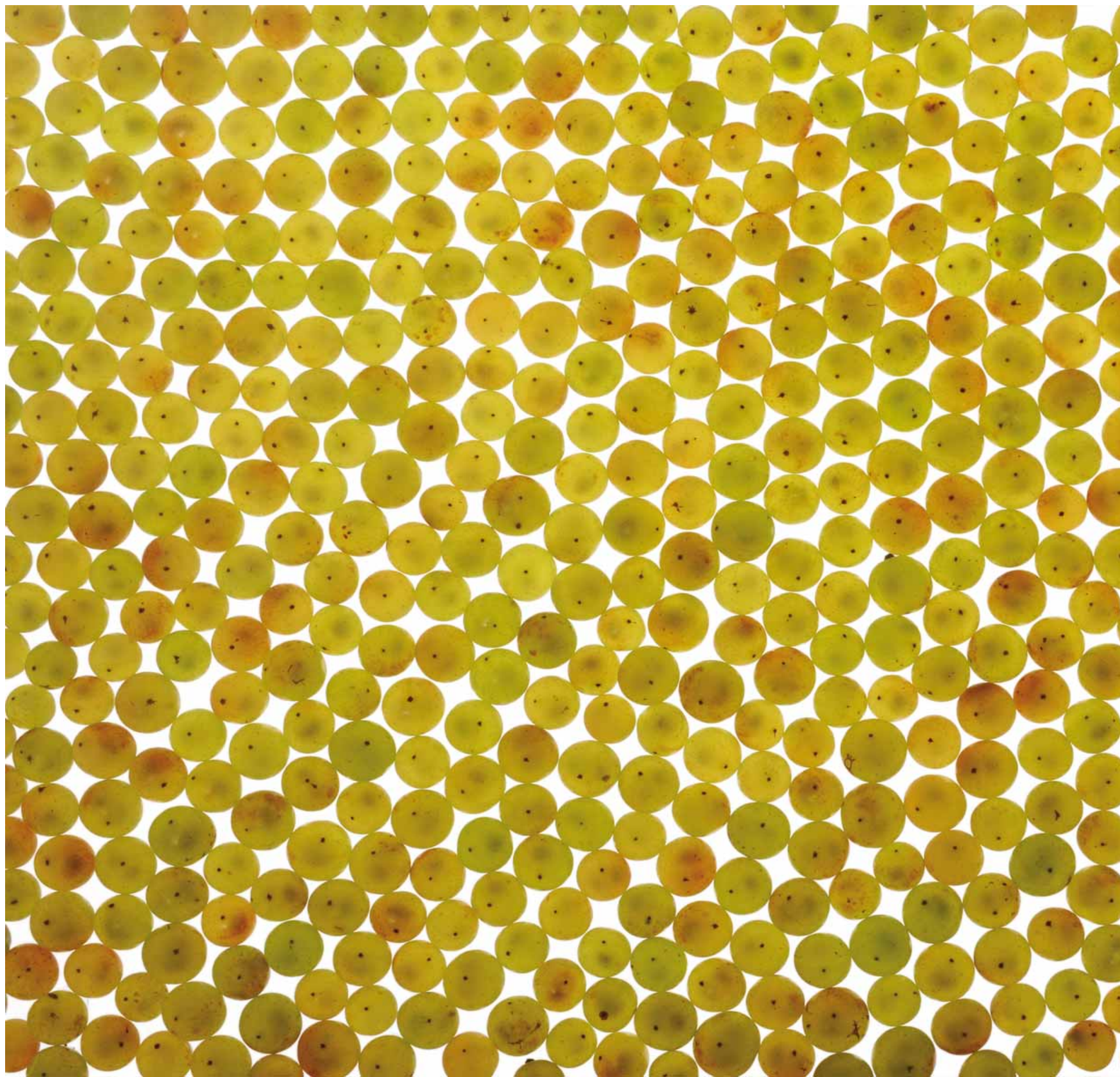

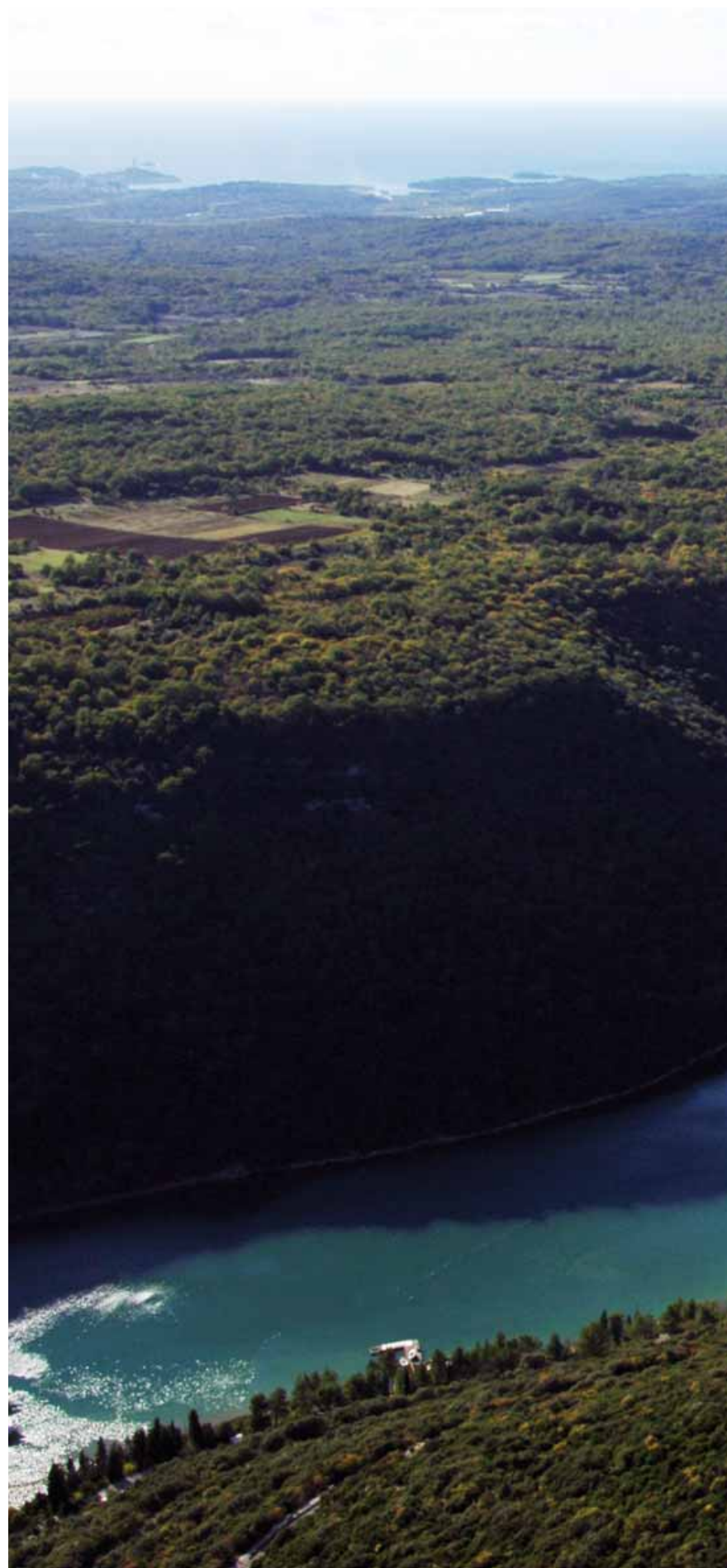

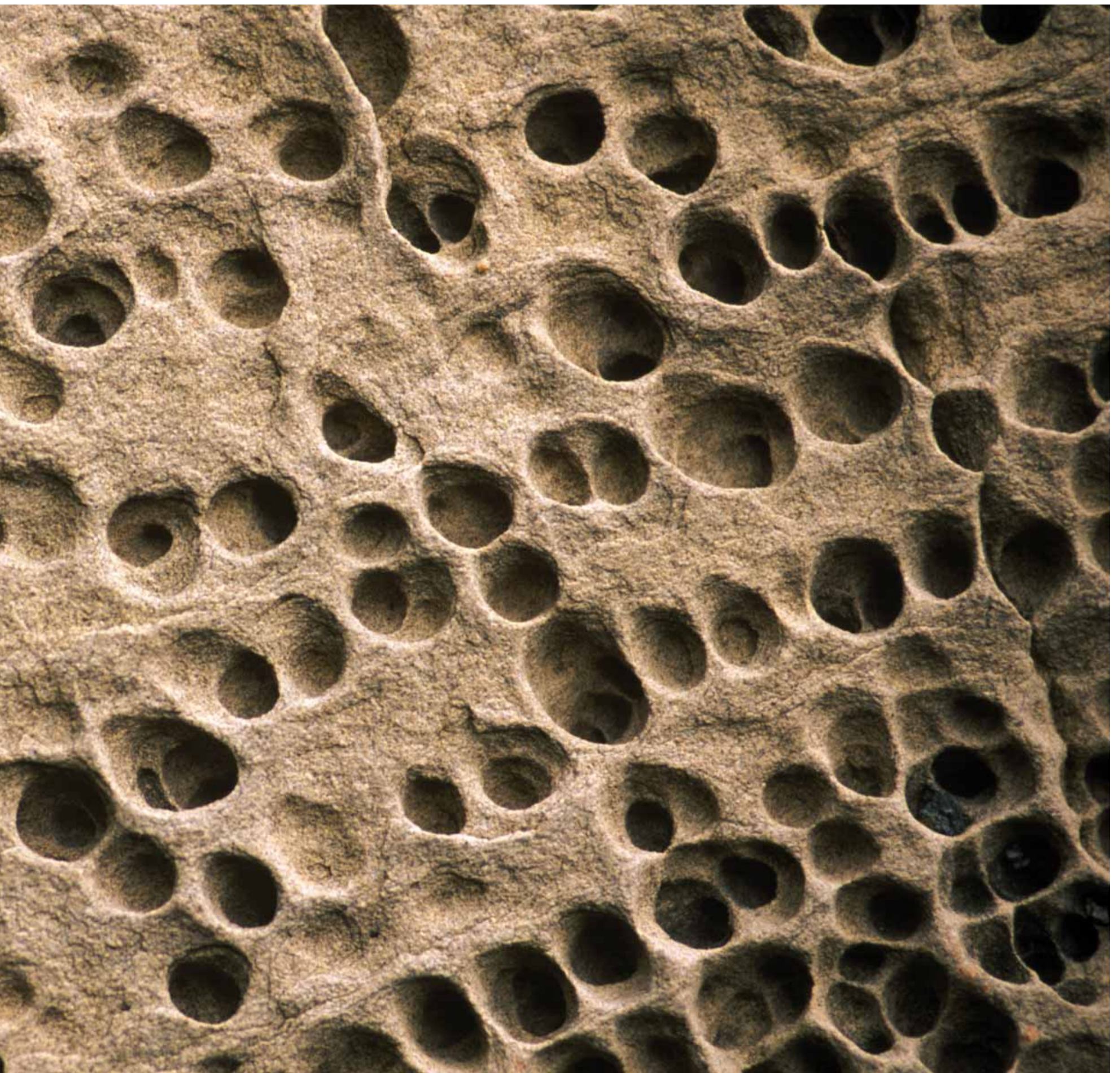

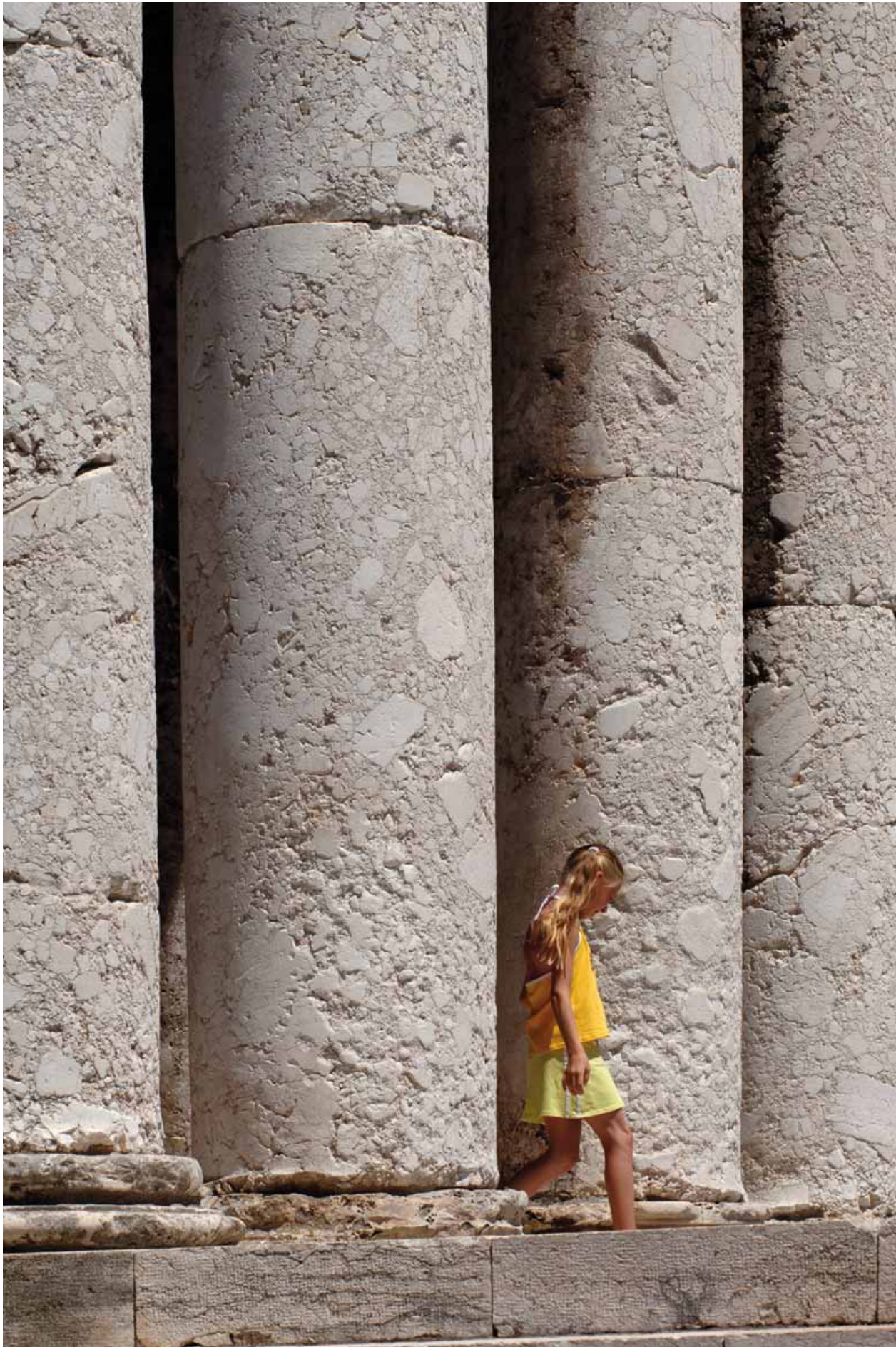

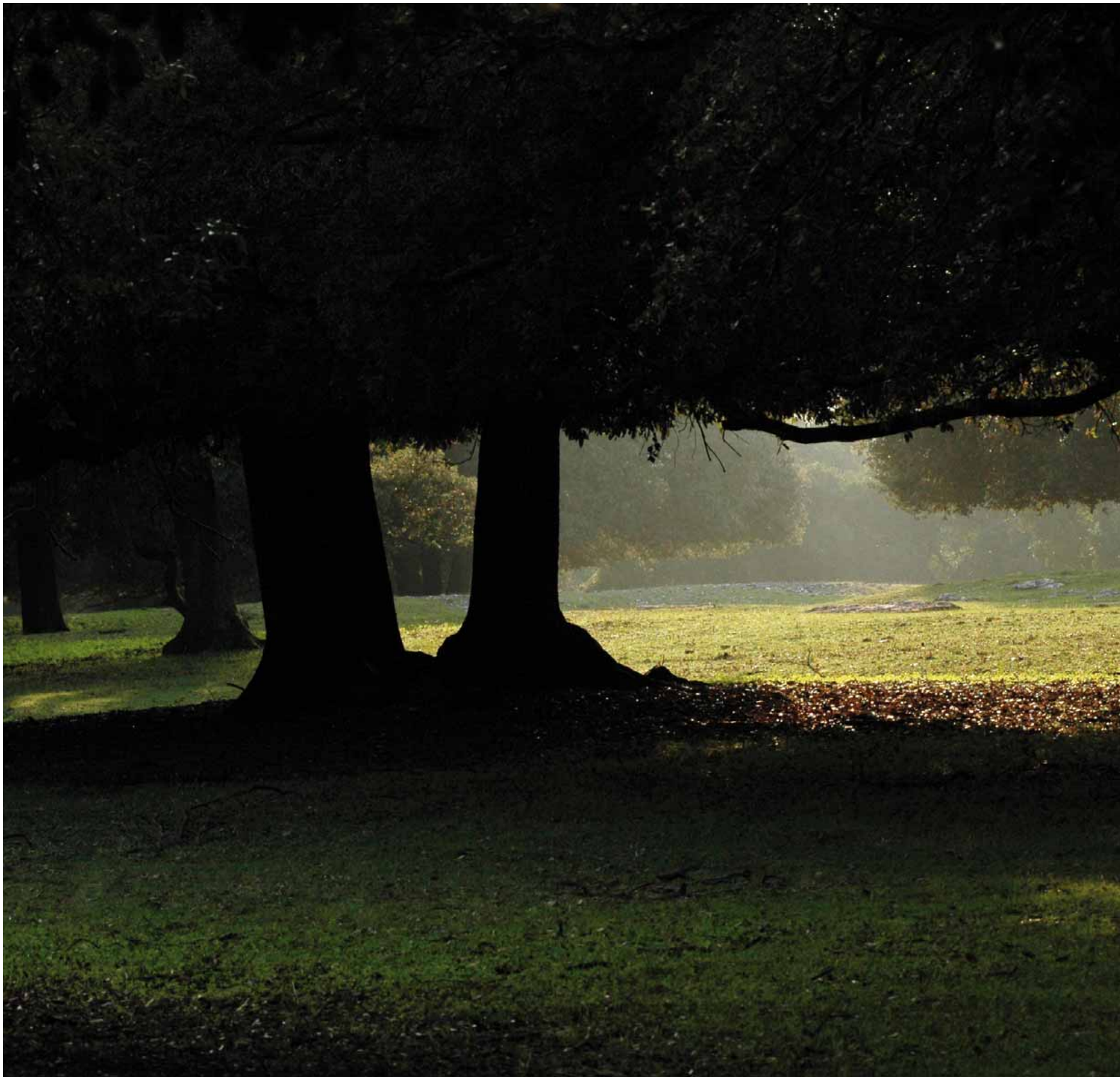

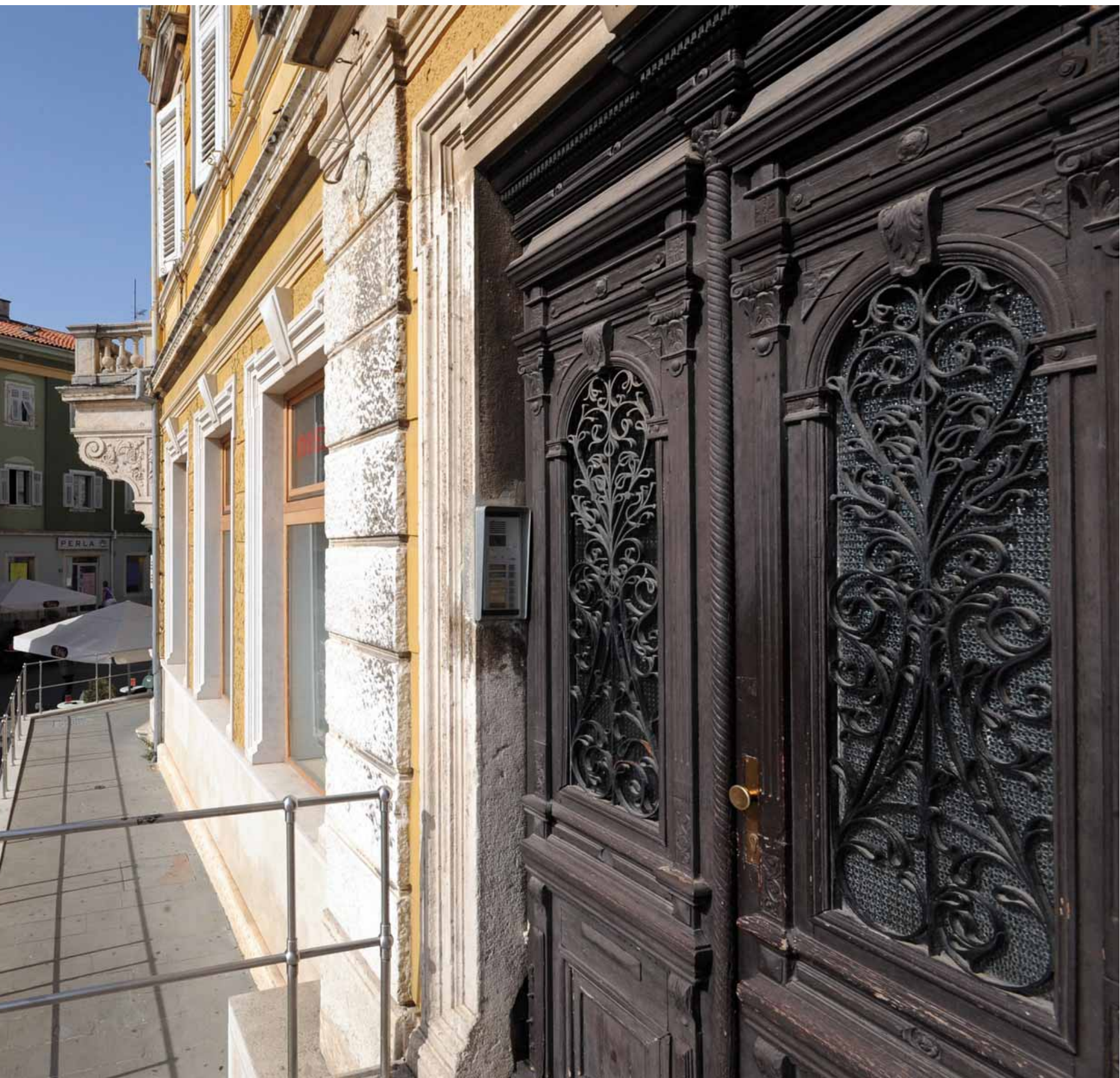

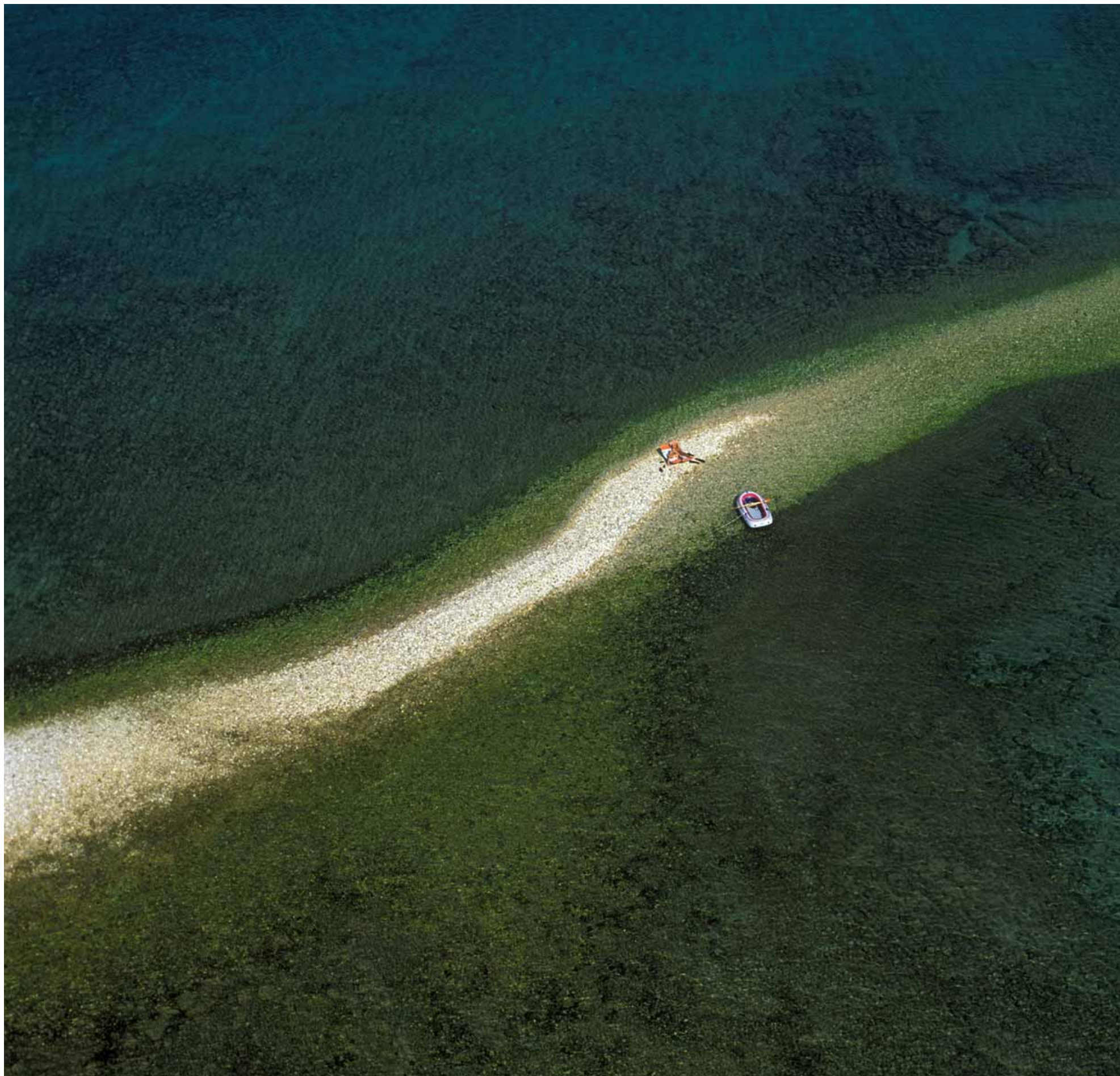

PU-6655

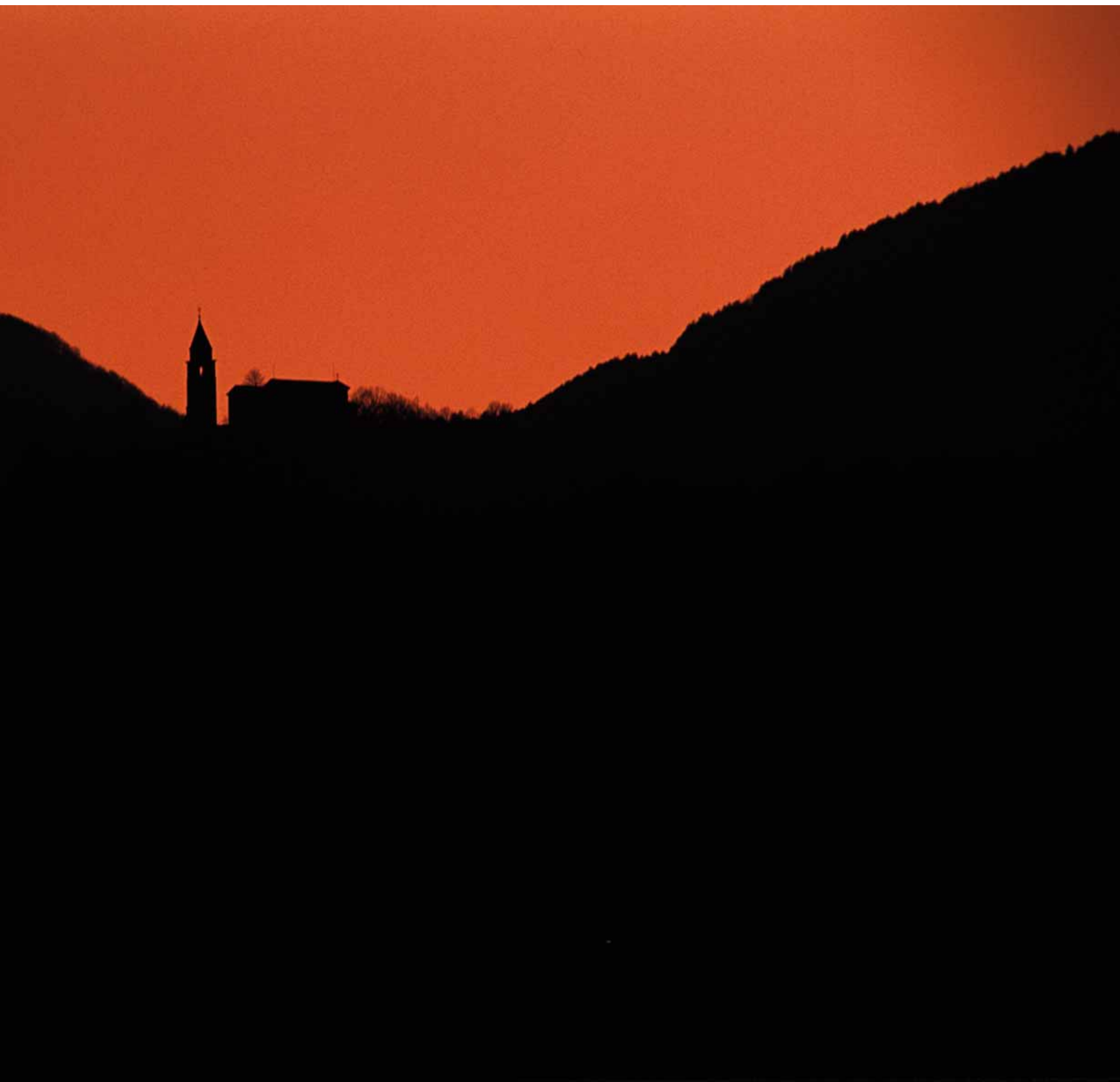

GALLERIA 75 POKIOLLA 82 GALLERIA

10

ISTRA – RENCO KOSINOŽIĆ

24. – 25. Botonega, 2004.
 26. – 27. Sv. Ivan – Strugar, 1996.
 28. – 29. Novigrad, 1997.
 30. Vinogradi, 2009.
 31. Polja, 1993.
 32. – 33. Kvarner, 1992.
 34. – 35. Vinogradi, središnja Istra, 2008.
 36. Uljanik, Pula, 2006.
 37. Motovun, 2008.
 38. – 39. Motovun, 1995.
 40. – 41. Dijagonala, Labin, 1999.
 42. Središnja Istra, 2008.
 43. Buje, 1997.
 44. – 45. Rovinj, 1998.
 46. – 47. Detalj freske iz Svete Marije na Škrilinah, Beram, 2007.
 48. – 49. Pula, 2007.
 50. Pula, 2005.
 51. Krstionica Eufrazijeve bazilike, Poreč, 1997.
 52. – 53. Poreč, 2003.
 54. – 55. Središnja Istra, 1998.
 56. Polja, 1994.
 57. Rovinj, 2004.
 58. Polja, 1993.
 59. Dijagonala, 1995.
 60. Kvarner, 2005.
 61. Horizont, 1996.
 62. – 63. Pogled iz Grožnjana na Motovun, 1997.
 64. – 65. Kanfanar III, 1996.
 66. – 67. Pula, 1997.
 68. – 69. Smokve, 2006.
 70. Dijagonale, 2003.
 71. Dijagonale, 2003.
 72. – 73. Polja, 2005.
 74. Kamen, 2005.
 75. Valovi, 2006.
 76. – 77. Pod Učkom, 2005.
 78. Pula, 2006.
 79. Polja, 1996.
 80. – 81. Rovinj, 1999.
 82. – 83. Odrazi boja Mediterana, 2007.
 84. – 85. Eufrazijeva bazilika, Poreč, 2005.
 86. Vinograd, 2006.
 87. Kamene brazde, 2005.
 88. – 89. Čičarija u snijegu, 2005.
 90. Vrsar, 1999.
 91. Oblaci, 2006.
 92. – 93. Solane, Sečovlje, 1997.
 94. – 95. Buje, 1998.
 96. Dijagonale, 2002.
 97. Dijagonale, 2002.
 98. Vrsar, 2007.
 99. Motovun, 2008.
 100. – 101. Dijagonale, 2002.
 102. – 103. Barka, 2007.
 104. – 105. Motovun, 1997.
 106. Dijagonale, 2002.
 107. Dijagonale, 2002.
 108. – 109. Porer, 1995.

110. – 111. Grožnjan, 2005.
 112. Polja, 1998.
 113. Poreč, 2007.
114. – 115. Ispod Oprtija, 1996.
116. – 117. Molić (Rovinj), 2007.
118. – 119. Kanfanar, 1996.
 120. Barke, 2007.
 121. Nebo, 2007.
 122. Dolina Mirne, 2008.
 123. Dolina Mirne, 1993.
124. – 125. Savudrija, 2006.
126. – 127. Središnja Istra, 1996.
 128. Maslinik, 2002.
 129. Žminj, 1996.
130. – 131. Močvara Palud, Rovinj, 2005.
 132. Brijuni, 2008.
 133. Brijuni, 2003.
134. – 135. Grožnjan, 2005.
 136. Dijagonala, 1998.
 137. Park skulptura Džamonja, Vrsar, 1999.
 138. Pula, 2007.
 139. Umag, 2006.
140. – 141. Močvara Palud, Rovinj, 2008.
142. – 143. Muštačon (Kršan), 2006.
 144. Volosko, 1995.
 145. Vrata, 1997.
146. – 147. Središnja Istra, 2006.
 148. Polja, 2007.
 149. Motovun, 2008.
150. – 151. Rovinj, 1998.
152. – 153. Bobice, 2008.
154. – 155. Limski kanal, 2000.
 156. Umag, 2008.
 157. Vrsar, 1997.
158. – 159. Dolina Mirne, 2008.
160. – 161. Obluci, 1999.
162. – 163. Rovinj, 2001.
 164. Poreč, 1997.
 165. Pula, 2000.
166. – 167. Brijuni, 2002.
168. – 169. Brijunsko otočje, 2003.
 170. Rovinj, 2006.
 171. Dijagonale, 2002.
172. – 173. Vinograd, 2003.
174. – 175. Poreč, 1990.
176. – 177. Barka PU-665, 2003.
178. – 179. Pula, 2005.
180. – 181. Brijuni, 1989.
182. – 183. Savudrija, 1998.
184. – 185. Zvonik, 1996.
186. – 187. Karigador, 1993.
188. – 189. Grožnjan, 2005.
190. – 191. Središnja Istra, 2009.
192. – 193. Bijela cesta, Dubrova, 2006.
194. – 195. More, 1993.

VODITELJ PROJEKTNE AKTIVNOSTI

Vladimir TORBICA

KOORDINATORICE PROJEKTA

Sandra ILIĆ

Bojana PULJKO

NAKLADNIK

Istarska županija - Regione Istriana, Pula - Pola

Upravni odjel za kulturu - Assessorato alla cultura

GODINA IZDANJA 2015.

ZA NAKLADNIKA

Vladimir TORBICA

AUTORI TEKSTOVA

Daniel NAČINOVIĆ, Jerica ZIHERL

FOTOGRAFIJE

Renco KOSINOŽIĆ

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Fabrika+Sonda

LEKTORICE ZA HRVATSKI JEZIK

Jasna PERKOVIĆ MILOSAVLJEVIĆ

Tatjana SEGNAN

REALIZACIJA

FABRIKA d.o.o. Pula

TISAK

Kerschoffset

NAKLADA

2000 primjeraka

PROJEKTNU AKTIVNOST JE PROVELA ISTARSKA ŽUPANIJA -
REGIONE ISTRIANA U SURADNJI S PARTNERIMA:

PROJEKTNO AKTIVNOST JE IZVEDLA ISTRSKA ŽUPANIJA V
SODELOVANJU S PARTNERJI:

Grad Kopar

Mestna občina Koper

Turistička zajednica Istarske županije

Turistična skupnost Istrske županije

Općina Izola

Občina Izola

Općina Piran

Občina Piran

Grad Buzet

Mesto Buzet

Grad Vodnjan

Mesto Vodnjan

Europsku uniju čini 28 zemalja članica koje su odlučile postupno povezivati svoja znanja, resurse i sudbine. Zajednički su, tijekom razdoblja proširenja u trajanju od 50 godina, izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, zadržavajući pritom kulturnu raznolikost, toleranciju i osobne slobode. Europska unija posvećena je dijeljenju svojih postignuća i svojih vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

Evropsko unijo sestavlja 28 držav članic, ki so se odločile postopoma povezovati svoja znanja, resurse in usode. V obdobju širitve, ki je trajalo 50 let, so skupaj zgradile cono stabilnosti, demokracije in trajnostnega razvoja, pri tem pa obdržale kulturno raznolikost, toleranco in osebno svobodo. Evropska unija si prizadeva deliti svoje dosežke in vrednote z deželami in narodi izven svojih meja.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Puli

UDK 908(497.5-3 Istra)(084.12)
930.85(497.5-3 Istra)(084.12)

KOSINOŽIĆ, Renco
Renco Kosinožić : Istra / <fotografije>
Renco Kosinožić ; <autori tekstova Daniel
Načinović, Jerica Zihel>. – Pula : Istarska
županija, Upravni odjel za kulturu = Pola :
Regione Istriana, Assessorato alla cultura,
2015.

Podaci o odgovornosti preuzeti iz impresuma. –
Kazalo.

ISBN 978-953-8009-08-2

1. Načinović, Daniel 2. Zihel, Jerica

Naložba v vašo prihodnost
Operacijo delno financira Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

Ulaganje u vašu budućnost
Operaciju dijelomično financira Evropska unija
Evropski fond za regionalni razvoj

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTÀ DI CAPODISTRIA

Istra

Občina Isola
Comune di Isola

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

GRAD

BUZET

Grad
Vodnjan
Città di
Dignano